

ΠΑΡΑΚΛΗΤΗ

1821 - 2021

200 Χρόνια Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΛΕΜΕΣΟΥ

ΕΤΟΣ 20° ΤΕΥΧΟΣ 108°

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2021

ΠΑΡΑΚΛΗΤΗ

Ίδιοκτήτης:

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΛΕΜΕΣΟΥ

Υπεύθυνος Ύλης:

Σταῦρος Ὀλύμπιος

Διευθυντής Γραφείου Ποιμαντικής Διακονίας

Διευθύνεται

ἀπό Συντακτική Ἐπιτροπή

Διεύθυνση:

Ὁδός Ἁγίου Ἀνδρέου 306,

Τ.Θ. 56091, Τ.Τ. 3304

Λεμεσός - Κύπρος

Τηλ.: 00357-25864311

Ίστοσελίδα:

www.imlemesou.org

Συνδρομές:

Ἐσωτερικοῦ €7

Ἐξωτερικοῦ €10

Τιμή Τεύχους: €1

Ἐξώφυλλο: Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου
Κυπριανός, πίνακας ἀπό σκευοφυλάκιο

I.M. Μαχαιρᾶ

Ὅπισθόφυλλο: Ὁ ἀπαγχονισμός
τοῦ Ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ καί κατατό-
μηση Μητροπολιτῶν στίς 9 Ἰουλίου 1821

Οἱ ἀρθρογράφοι ἔχουν τήν ἀπόλυτη εὐθύνη τῶν
ἀπόψεών τους

«Θεέ, πού νάκραν
δέν ἔχεις ποτέ
στήν καλωσύνην,
λυπήθου μας καί
δῶσε πκιόν χαράν
στήν Ρωμοσύνην».

Προσευχή Ἱερομάρτυρος
Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου

Κυπριανοῦ,

Βασ. Μιχαηλίδη

«9η Ἰουλίου 1821»

Ὁ Ἱερομάρτυρας Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός

τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου
Λεμεσοῦ κ. Ἀθανασίου

Εἶναι ιδιαίτερα συγκινητική αὐτή ἡ ἡμέρα, ἡ 9η Ἰουλίου, διότι ταυτίστηκε μέ τούς ἀγῶνες καί μέ τά αἵματα τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καί τῆς πατριδος τήν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας καί ιδιαίτερα τοῦ Ἐθνομάρτυρος καί Ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ.

Εἶναι μεγάλη εὐθύνη νά μιλά κανεῖς γιά ἱστορικά γεγονότα καί γιά πρόσωπα τοῦ ὕψους τοῦ Κυπριανοῦ, σέ μία ἐποχή μάλιστα πού μοιάζει μέ τή δική τους. Καί εἶναι εὐθύνη μεγάλη, διότι δέν θά κάνουμε ἀπλῶς μία ἱστορική ἀναδρομή στά διάφορα γεγονότα τῆς ζωῆς ἑνός ἀνθρώπου, ἑνός ἀρχιεπισκόπου, ἑνός πραγματικά ρωμοῦ, ὁ ὁποῖος θυσίασε τόν ἑαυτό του ὑπέρ τοῦ λαοῦ του, ἀλλά θά πρέπει νά ἀφήσουμε τά γεγονότα καί τά πρόσωπα νά μιλήσουν στίς καρδιές μας καί στήν ἐποχή μας. Πρέπει ν' ἀκούσουμε τόν λόγο τοῦ Κυπριανοῦ, γιά νά μπορέσουμε κι ἐμεῖς νά συνεχίσουμε τόν δικό μας ἀγῶνα, ἐάν θέλουμε αὐτός νά ἔχει αἴσιο τέλος γιά τόν τόπο μας, τήν Ἐκκλησία μας, τήν πατρίδα μας, τή Ρωμιοσύνη.

Θά πῶ λίγα λόγια στήν ἀρχή γιά τή ζωή τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, καί ἐν συνεχείᾳ θά σταθῶ σέ μερικά σημεῖα ἀπό τή ζωή του,

τά ὁποῖα νομίζω ὅτι ἔχουν νά μᾶς ποῦν σήμερα πολλά. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός γεννήθηκε στόν Στρόβολο τό 1756. Γονεῖς του ἦσαν ὁ Γεώργιος καί ἡ Μαρία. Σέ νεαρή ἡλικία, φλεγόμενος ἀπό τόν πόθο τοῦ Θεοῦ καί τήν ἀγάπη πρὸς τήν Ἐκκλησία, πῆγε στή μονή Μαχαιρᾶ, ὅπου ἀφιέρωσε τόν ἑαυτό του. Στό ἴδιο μοναστήρι ἀσκήτεψε καί ὁ θεῖος του, ἱερομόναχος καί οἰκονόμος Χαράλαμπος. Σ' αὐτό τό μοναστήρι, ὁ Κυπριανός, ἀρχισε νά δέχεται τήν ἀσκητική ἀγωγή τῆς

παράδοσης τῆς Ἐκκλησίας, νά βάζει μέσα του ὅλα τά ἀγαθά σπέρματα τῆς ὀρθόδοξης παράδοσής μας καί νά χαράσσει τή μελλοντική του πορεία. Ἀργότερα, κατέβηκε στόν Στρόβολο, ὅπου σπούδασε στό Ἑλληνομουσεῖο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Σέ ἡλικία 27 ἐτῶν χειροτονήθηκε διάκονος στή μονή τῆς μετανοίας του. Λίγο ἀργότερα ἡ μονή ἐκτιμώντας τά μεγάλα χαρίσματα καί προτερήματά του, τοῦ ἀνέθεσε τό ὑπεύθυνο διακόνημα νά πο-

ρευθει μαζί με τον θείο του, τον οικονόμο Χαράλαμπο, στη Μολδοβλαχία, για να επιστατήσει τους εκεί έράνους που θά γίνονταν για βοήθεια της μονής, ή όποία τότε διήρχετο τεράστια οικονομική κρίση, όπως, βέβαια, και όλος ό κόσμος της Κύπρου.

Στή Βλαχία ό Κυπριανός χειροτονήθηκε πρεσβύτερος και διορίσθηκε από τον ήγεμόνα της, Μιχαήλ Σουτσο, έφημέριος της ήγεμονικής έκκλησίας του Ίασίου. Παρέμεινε εκεί 19 όλόκληρα χρόνια, και παρακολούθησε μαθήματα στην έλληνική Σχολή του Ίασίου. Παρέδωσε τον έαυτό του στην παιδεία, στην εκμάθηση της ιστορίας και της θεολογίας της Έκκλησίας. Αργότερα, όταν επέστρεψε στην Κύπρο, ήταν γεμάτος με πνευματικές γνώσεις και πνευματικά αγαθά. Έν συνεχεία επανήλθε στον Στροβόλο, όπου ανέλαβε τή διεύθυνση και τή φροντίδα του μετοχίου της μονής Μαχαιρά, τό όποιο, κατά πᾶσαν πιθανότητα, είναι ή σημερινή εκκλησία της Παναγίας της Χρυσελευούσης Στροβόλου. Και εδώ, λόγω και της καταγωγής του, επέδειξε τεράστια φροντίδα. Οί άρετές του και ή προσωπικότητά του έγιναν αίτια, πολύ σύντομα να θεωρηθεί ένα σημαντικό για τή Λευκωσία πρόσωπο. Συνδέθηκε με τον άρχιεπίσκοπο Χρύσανθο και τον δραγουμάνο Κορνέσιο Χατζηγεωργάκη.

Τό ότι ή παρουσία του στη Λευκωσία και τον εκκλησιαστικό και τον έθνικό χῶρο ήταν σημαντική, φάνηκε αργότερα έντονα μάλιστα, όταν κατά τον Μάρτιο του 1804 έγινε μία επανάσταση των τούρκων κατά του άρχιεπισκόπου και των χριστιανών λόγω μιᾶς βαριάς φορολογίας. Θεώρησαν τότε ότι βρήκαν εύκαιρία να άρπάξουν χρήματα και ότιδήποτε άλλο από τήν Έκκλησία και τους προύχοντες του τόπου. Έγινε μία στάση στη Λευκωσία, ή όποία έγκυμονούσε τεράστιους κινδύνους, μέχρι που αναγκάσθηκε ή ύψηλή Πύλη να στείλει δύο χιλιάδες στρατιῶτες, για να πολιορκήσουν τή Λευκωσία και να καταστείλουν τή στάση. Ό τόπος πραγματικά περιήλθε σε μεγάλη δυσκολία. Ό Κυπριανός, αν και οικονόμος τότε της Αρχιεπισκοπής και ιερομόναχος και κηδεμόνας του μετοχί-

ου του Μαχαιρά, εν τούτοις έπαιξε μεγάλο ρόλο και συμβίβασε τά πράγματα. Ήταν ό συνδετικός κρίκος κι ό συμβιβαστικός άνθρωπος μεταξύ των πολιορκητών τούρκων στρατιωτών και των πολιορκημένων εντός της Λευκωσίας. Και κατάφερε να φέρει τήν ειρήνη στον τόπο και να διασφαλίσει τους υπάρχοντες χριστιανούς αλλά και τους τούρκους στασιαστές. Χύθηκε τότε άρκετό τουρκικό αίμα, παρά τή διαμεσολάβηση του Κυπριανού, πράγμα τό όποιον ως φαίνεται, οί τούρκοι του τό χρωστούσαν αργότερα, όταν ανήλθε στον άρχιεπισκοπικό θρόνο.

Στήν Έκκλησία υπήρχε μία μεγάλη δυσκολία, διότι ό άρχιεπίσκοπος Χρύσανθος εύρίσκετο σε πολύ μεγάλη ηλικία και τά πράγματα της Αρχιεπισκοπής ήσαν άδιοίκητα. Δύο εκ των μητροπολιτών, ό Πάφου Χρύσανθος και ό Κιτίου Χρύσανθος, ήσαν άνεψιοί, αδελφότεκνοι δηλ. του άρχιεπισκόπου, και φαίνεται ότι και στην Έκκλησία επικρατούσε κάποιας μορφής άναρχία. Άδιοίκητη φαινόταν ή Έκκλησία, μέχρι που πάρα πολλοί χριστιανοί άπευθύνθηκαν στην ύψηλή Πύλη, εκφράζοντας παράπονα για τή δυσκολία στην όποία εύρίσκετο ή Αρχιεπισκοπή Κύπρου. Και όχι μόνον αυτό, αλλά και εκ του ότι τό τότε γηραιός άρχιεπίσκοπος Χρύσανθος δέν έδέχετο να άποχωρήσει από τον θρόνο του, ώστε να μπορέσει ή Έκκλησία να ξαναβρεί τον έαυτόν της. Η ύψηλή Πύλη με διαταγή της έξόρισε τον άρχιεπίσκοπο Χρύσανθο στην Εύβοια μαζί με τον μητροπολίτη Κιτίου Χρύσανθο, τον άνεψιό του, και διέταξε ό βεζύρης να χειροτονηθεί ως άρχιεπίσκοπος Κύπρου ό Κυπριανός και ως μητροπολίτης Κιτίου ό Μελέτιος. Αυτό είχε βέβαια τήν κοσμική κάλυψη, εκκλησιαστικῶς όμως δέν μπορούσε να γίνει, διότι θά θεωρείτο άντικανονική ενέργεια. Γι' αυτό τον λόγο ούτε ό Κυπριανός ούτε ό Μελέτιος έδέχθησαν τή χειροτονία, αλλά περίμεναν μέχρις ότου ή μεγάλη του Χριστού Έκκλησία, δηλαδή τό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, άποφανθεί περί του πρακτέου.

Έν τῷ μεταξύ, ό άρχιεπίσκοπος Κύπρου Χρύσανθος πέθανε στην έξορία, και έτσι

ἄνοιξε ὁ δρόμος τῆς χειροτονίας τοῦ Κυπριανοῦ, ἐκδοθείσης καί σχετικῆς πρὸς τοῦτο ἄδειας τοῦ Πατριαρχείου. Χειροτονήθηκε ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Σινᾶ Κωνστάντιο, τὸν μητροπολίτη Κυρηνείας Εὐγένιο καί τὸν ἐπίσκοπο Τριμυθοῦντος Σπυρίδωνα, ἀναλαμβάνοντας ταυτόχρονα τὴ διοίκηση καί τὴν ποιμαντορία τῆς Ἐκκλησίας. Περιττό νά ποῦμε ὅτι ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Κύπρου καί ὅλη ἡ Ἐκκλησία εὐρίσκετο σέ δεινὴ κατάσταση.

Παρέλαβε ὁ Κυπριανός, λέει ἡ ἱστορία, τρία ἑκατομμύρια, διακόσιες ὀγδόντα πέντε χιλιάδες, ὀκτακόσια ἑβδομήντα γρόσια χρῆος, τὸ ὁποῖον ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ χρωστοῦσε δεξιὰ καί ἀριστερά. Στὸν κώδικα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς

δίπλα ἀπ' αὐτὸ τὸ ὑπερογκοσό, σημείωσε μέδικά του γράματα ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, ἐκφράζο-

ντας τὸν πόνο καί τὴν ἀγωνία του, τὰ ἐξῆς: «Ίλεως γενοῦ ἡμῖν, Κύριε, καί ἐπὶ τούτῳ». Δηλαδή, «νά μᾶς λυπηθεῖς, Θεέ μου, καί σ' αὐτὴ τὴ δύσκολη κατάσταση». Εἶναι σημαντικὲς αὐτὲς οἱ λεπτομέρειες τῆς ζωῆς τοῦ Κυπριανοῦ, γιατί μέσα ἀπ' αὐτὲς, ἀφ' ἑνὸς μὲν φαίνεται τὸ ἦθος τοῦ ἀνδρός, ἀφ' ἑτέρου δέ καθίστανται γιὰ μᾶς πραγματικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα μποροῦν νά μᾶς καθοδηγήσουν καί στὴ σημερινὴ δύσκολη ἐποχὴ, τὴν ὁποῖα διὰγομε.

Στὶς 30 Ὀκτωβρίου τοῦ 1810, ὁ Κυπριανός γίνεται ἀρχιεπίσκοπος. Ἀμέσως ἀρχίζει τὸ ποιμαντορικὸ του ἔργο μέ πάρα πολλοὺς ἀγῶνες. Γνωρίζει ἐπακριβῶς τίς ἀνάγκες τοῦ ποιμνίου του, ξέρει σάν καλὸς πατέρας καί σάν καλὸς

ποιμένας νά περιθάλπει τὸ ποιμνιὸ του, καί νά τὸ περιφρουρήσει ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ὅπως π.χ. ἀπὸ τίς αἰρέσεις, οἱ ὁποῖες ἄρχισαν τότε νά προβάλλουν. Γι' αὐτὸ καί ἐξέδωκε ἀφορισμὸ κατὰ τῶν μασσῶνων στὴ Λάρνακα. Ἐν συνεχείᾳ, βλέποντας τὸν λαὸ νά μαστίζεται ἀπὸ τὴν πανώλη καί τίς ἀκρίδες καί ἀπὸ ἄλλες ἀσθένειες, ἐξαπέλυσε ἐγκυκλίους, διδάξε τὸν λαὸ σωστά πῶς νά ἀντιμετωπίζει τὰ πράγματα αὐτά, διένειμε εἰκόνες τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους καί τοῦ ἁγίου Τρύφωνος σέ ὅλες τίς ἐκκλησίες, ἢ τουλάχιστον στίς περισσότερες, γιὰ νά προτρέψει τὸν λαὸ νά ἔχει ἐλπίδα στὸν Θεὸ καί στοὺς ἁγίους, καί ἀπ' αὐτοὺς νά περιμένει, μαζί μέ τὴ βοήθεια τῆς ἐπιστήμης, τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ δεινά,

τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο νά τὸν βασανίζουν. Ταυτόχρονα, δίπλα ἀπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ στὸν μπαξέ, σέ κήπο τῆς μονῆς

Μαχαιρᾶ, ἴδρυσε τὴν Ἑλληνικὴ Σχολή, τὸ σημερινὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο, τὸ ὁποῖο τελείωσε τὸ 1812. Μέ πολὺ πόθο καί ἐνδιαφέρον ἔκτισε τὸ σχολεῖο αὐτὸ, παρ' ὅλα τὰ δυσβάστακτα χρέη, γιὰ νά μποροῦν οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου νά παιδεύονται στὰ γράμματα καί νά καλλιεργοῦνται στὸν πολιτισμὸ.

Ἡ πορεία τοῦ χρόνου ἦταν τραγικὴ γιὰ τὸν Κυπριανό. Γιατί προχωροῦμε σταθερὰ πρὸς τὸ 1821. Ἀρχίζει στὸν ἑλληνικὸ χῶρο νά ἐτοιμάζεται ἡ ἐξέγερση τῶν ὑποδούλων ἑλλήνων. Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἦταν αὐτὴ ἡ ὁποῖα ἐτοίμασε τὴν πορεία πρὸς τὴν ἐπανάσταση. Ἦλθαν στὴν Κύπρο ἀπεσταλμένοι, οἱ ὁποῖοι πλησίασαν τὸν Κυπριανό καί τοῦ μίλησαν γιὰ τὴν ἐξέγερση, θέλοντας νά συμμαχήσει ὁ

Κυπριανός μαζί τους, ώστε και η Κύπρος να ξεγερωθεί. Ο Κυπριανός, με τη σοφία, τη σύνεση και την πείρα που τον διέκριναν, κατάλαβε ότι αυτό ήταν πάρα πολύ επικίνδυνο, και μοιραία θα καταδικαζόταν σε άποτυχία. Γι' αυτό τον λόγο εξήγησε στους φιλικούς ότι δεν μπορούσε στην Κύπρο να γίνει εκείνη τη στιγμή επανάσταση. Υποσχέθηκε οικονομική βοήθεια, πράγμα τό όποϊον έπραξε περιμένοντας την έκβαση των γεγονότων.

Τό 1820 διορίζεται από την ύψηλή Πύλη ως διοικητής της Κύπρου ό Κουτσούκ Μεχμέτ, ό όποϊος έτρεφε άσπονδο μίσος κατά των χριστιανών και είχε άκόρεστη έπιθυμία νά πάρει τίς περιουσίες των προεστώτων και της Έκκλησίας. Μέ

διάφορες προσπάθειες προσπαθούσε νά πείσει την ύψηλή Πύλη ότι και στην Κύπρο άρχισαν τά πράγματα νά γίνονται επικίνδυνα. Στην άρχή δέν τό πετύχαινε, διότι ή Κύπρος, όπως γράφει σ' ένα γράμμα του ό σουλτάνος, δέν έδωσε δείγμα-

τα τέτοιας διαγωγής άπέναντι στην ύψηλή Πύλη. Παρά ταύτα όμως, λίγο άργότερα, όταν τό 1821 ένας άρχιμανδρίτης, ό Θεοφύλακτος Θησέας, άρχισε νά μοιράζει προκηρύξεις και φυλλάδια για την επανάσταση έναντίον των τούρκων, αυτό έγινε αίτία, ώστε νά πεισθεί πλέον ή ύψηλή Πύλη ότι και στην Κύπρο τά πράγματα έγιναν επικίνδυνα. Ο Κυπριανός έξαπέλυσε έγκύκλιο στις 22 Άπριλίου 1821, μέ την όποία προέτρεπε τούς ρωμιούς νά παραδώσουν στους τούρκους όλα τά όπλα που είχαν στην κατοχή τους. Καί ένα-δύο μήνες άργότερα, τόν Μάϊο, έξαπέλυσε και άλλη έγκύκλιο, μέ την όποία προέτρεπε τούς ρωμιούς χριστιανούς νά είναι

πάρα πολύ προσεκτικοί στή διαγωγή τους, προσεκτικοί μέχρι λεπτομερείας, ακόμα και στά ρούχα που φορούσαν, νά μήν είναι δηλαδή προκλητικά, νά είναι συνετοί και πολύ σώφρονες, διότι και ή παραμικρή άπροσεξία θα ήταν μοιραία και για τούς ίδιους και για τόν τόπο.

Βέβαια, τά πράγματα προχωρούσαν μέχρι που φθάσαμε στην 9ην Ίουλίου του 1821. Ο Κουτσούκ Μεχμέτ αποφάσισε, άφου έλαβε και την έγκριση της ύψηλής Πύλης, νά σκοτώσει 486 προεστώτες του τόπου, όλους τούς μητροπολίτες, άρκετούς ήγουμένους, ιερομονάχους, ιερείς, δασκάλους, προύχοντες, οι όποϊοι έθεωρούντο επικίνδυνοι. Έτσι άρχι-

σε τό άνόσιο έργο του την 9ην Ίουλίου. Άφου πρώτα άπαγχόνισε τόν άρχιεπίσκοπο Κυπριανό, στή συνέχεια καρατόμησε τούς μητροπολίτες Πάφου Χρυσάνθο, Κιτίου Μελέτιο, Κυρηναίας Λαυρέντιο, τόν ήγούμενο Κύκκου Ίωσήφ, τόν οϊκονόμο του

Τιμίου Σταυρού Όμόδους Ευτύχιο, τόν άρχιδιάκονο Μελέτιο, τόν ήγούμενο της μονής Χρυσοστόμου, τούς ιερομονάχους από την μονή του Σινά και άρκετούς άλλους, κληρικούς και λαϊκούς. Τρεις ήμέρες κράτησε ή σφαγή όλων αυτών των ανθρώπων στή Λευκωσία, όσοι δέν κατάφεραν νά διαφύγουν τότε εις τά διάφορα προξενεία, που ύπήρχαν στην Κύπρο.

Μέ λίγα λόγια αυτή είναι έξωτερικά ή ζωή του έθνομάρτυρος Κυπριανού. Πιστεύω ότι είναι γνωστή σε όλους μας, την διαβάσαμε, την μάθαμε στα σχολεία μας, την άκουμε συχνά. Έκείνο τό όποϊο έγώ ήθελα νά πώ, έτσι, ως δική μου άποψη, για τόν έθνομάρτυ-

ρα Κυπριανό, είναι ότι ο Κυπριανός ήταν τό απόσταγμα και τό καταστάλαγμα αυτού του τόπου. Έκρυβε μέσα του τό μυστήριο της Κύπρου, τό μυστήριο της Ρωμοσύνης. Ήταν ένας άνθρωπος ζυμωμένος μέσα στην ασκητική παράδοση της Έκκλησίας. Άνθρωπος ο οποίος έμαθε νά προσφέρει, νά διακονεί, χωρίς νά είναι κλεισμένος σέ στενά πλαίσια. Ήταν πραγματικός ρωμικός, ο οποίος μπορούσε ν' αγαπά ακόμα και τούς έχθρους του. Δέν άφησε τόν έαυτό του νά φοβηθεί τόν θάνατο, γιατί υπερέβη τόν θάνατο, ένώ ακόμα ήταν στή ζωή αυτή μέσα από τήν άγωγή της Έκκλησίας. Ήταν ο άπαθής άνθρωπος, ο οποίος ήξερε νά μήν είναι παρορμητικός, αλλά τόν ένθουσιασμό και τά αισθήματά του τά τιθάσευε μέσα στά πλαίσια της σωφροσύνης και της ευθύνης άπέναντι στόν λαό του. Άκόμα ο Κυπριανός ήξερε πάρα πολύ καλά πώς μπορούσε νά γίνει σωστά μία επανάσταση για τήν έλευθερία του τόπου αυτού.

Δέν τόν ένδιέφεραν τά όπλα όσο τά σχολεία. Γιατί ήταν μέσα στην ίδια παράδοση του Κοσμᾶ του Αίτωλου και των πατέρων της Έκκλησίας, οί όποιοι ήξεραν ότι μπορούσαν νά καλλιεργήσουν τόν λαό, και ότι τό ένθικό έργο δέν είναι μόνο νά δίνεις όπλα στους ανθρώπους, αλλά και τό πώς νά τούς κάνεις έλευθερους. Κι όταν ο άγιος Κοσμᾶς ο Αίτωλός γύριζε τήν Ελλάδα και έκτιζε σχολεία, έλεγε: «τά σχολεία άνοίγουν εκκλησίες». Και γέμισε τόν τόπο σχολεία, κι έλεγε στους υπόδουλους έλληνες, «νά στέλλετε τά παιδιά σας στά σχολεία, γιατί, άν δέν πάνε σχολείο, είναι σαν τά ζῶα». Γι' αυτό και ο άρχιεπίσκοπος Κυπριανός, παρά τίς φοβερές δυσκολίες πού αντιμετώπιζε, ένα από τά πρώτα του έργα ήταν νά κτίσει σχολείο, για νά οικόδομήσει τούς ανθρώπους της εποχής του.

Γράφει λοιπόν τότε, και νομίζω ότι είναι πολύ σημαντικό νά σᾶς διαβάσω τά ίδια του τά λόγια, στά έγκαίνια του σχολείου:

«Έννοήσαντες ότι ή ήμετέρα πολιτεία της καθ' ήμᾶς νήσου Κύπρου πάσχει μέγαν αυχμόν παιδείας, και έλλειψιν έλληνικῶν μαθημάτων, τά όποια είναι τό μόνον μέσον

όπου στολίζουν τόν ανθρώπινον νοῦν, και όπου αποκαταστήνουν τόν άνθρωπον άξιον τῷ ὄντι άνθρωπον. Τούτου χάριν ζήλω θείῳ κινήεντες και φιλοτιμηθέντες, άπεφασίσαμεν, άμα του πνευματικού σκάφους διαδεξάμενοι τά πηδάλια, έν πάση τῇ ασθενεία ήμῶν, νά συστήσωμεν μίαν έλληνικήν Σχολήν επάνω εις τήν πατρίδα, διά νά ωφελήσωμεν και ήμεεις όπωσοῦν τούς συμπατριώτας ήμῶν».

Νομίζω είναι πολύ βασικό σημείο αυτό, γιατί μᾶς δείχνει τή φιλοσοφία και τή στάση του Κυπριανού άπέναντι στό ένθικό πρόβλημα. Ο Κυπριανός ήθελε νά φτιάξει ανθρώπους έλευθερους. Άνθρώπους, οί όποιοι θά μπορούσαν, άφου ήταν οί ίδιοι έλευθεροι, νά αποκτήσουν και έλευθερη πατρίδα. Γιατί πίστευε ότι δοῦλος άνθρωπος και έλευθερη πατρίδα νά έχει, θά τήν υποδουλώσει. Και ότι ή έλευθερία δέν είναι μόνον γεωγραφική, αλλά πρωτίστως γεγονός τό όποιο συντελείται μέσα στό είναι του ανθρώπου. Σ' αυτό βοηθά ή γνώση της ιστορίας και της θεολογίας. Αυτό σημαίνει Ρωμοσύνη και ρωμαϊκόν ήθος. Και γι' αυτό ο Κυπριανός έφτιαξε τή Σχολή και έδωσε σ' αυτή σημασία.

Ένα άλλο σημείο, τό όποιο παρουσιάζει τή μεγάλη ψυχή και διάνοια του Κυπριανού, είναι τό έξης: Όταν ήλθε ή ώρα της επανάστασης, παρόλο πού ήταν καταπιεσμένος ο ίδιος ως Άρχιεπίσκοπος, παρόλο πού έβλεπε τόν Κουτσούκ Μεχμέτ νά είναι έτοιμος νά τούς σφάξει όλους και νά πιεί τό αίμα τους, έντούτοις δέν νικήθηκε από τά συναισθήματά του. Δέν κινήθηκε συνθηματικά και ένθουσιαστικά, αλλά υπεύθυνα και σοβαρά σαν καλός ποιμένας και πατέρας. Είπε ότι σ' αυτόν τόν τόπο δέν μπορεί νά γίνει τώρα επανάσταση, γιατί όλες οί γύρω χῶρες ήταν υπό τήν τουρκική κατοχή, και σέ λίγες ὥρες ήταν δυνατόν νά πνιγεί όλόκληρη ή Κύπρος στό αίμα. Οπόταν είχε τό θάρρος, μπροστά στην άπαίτηση των φιλικῶν, νά πεί ότι αυτή τή στιγμή δέν μπορεί στόν τόπο αυτό νά γίνει επανάσταση. Πράγμα τό όποιον οί φιλικοί έδέχθησαν, έσεβάσθησαν, επήνεσαν. Βοήθησε τήν επανάσταση μέ άλλο τρόπο, μέ τόν

όποιο μπορούσε τότε.

Προχωρώντας, βλέπουμε αυτό τόν άνθρωπο, τόν Αρχιεπίσκοπο, όταν ήλθε ή ώρα του θανάτου του, και του πρότειναν νά γλυτώσει τόν έαυτό του, αυτός νά άρνεϊται. Και δέν είναι παράδοξο ότι ένας τουρκος του πρότεινε νά τόν στείλει μέ δικό του άμάξι στά προξενεία τής Λάρνακας και νά σωθει. Ο Κυπριανός δέν ήταν άνθρωπος ό όποιος ήθελε νά ζήσει. Γιατί, όπως λέει κάποιος, «ένας ρωμιός δέν μαθαίνει μόνο νά ζει, αλλά προπάντων μαθαίνει νά πεθαίνει». Ο Κυπριανός ήξερε πώς νά πεθαίνει, γιατί όλόκληρη ή ζωή του ήταν μία μελέτη θανάτου, ήταν ή υπέρβαση του θανάτου, ήταν ή πορεία του μέσα στην αιωνιότητα. Γι' αυτό τόν λόγο άρνήθηκε νά διαφύγει, έμεινε εκεί πιστός και παρέμεινε στόν χώρο τόν δικό του μέ άξιοπρέπεια και άρχοντιά χωρίς νά τρομάξει, χωρίς νά σκεφθει τίποτε τό όποιο μπορούσε νά του προσάψει μομφή.

Όταν όδηγήθηκε μπροστά στόν Μεχμέτ, και αυτός άρχισε νά του λέει εκείνα όλα τά δελεαστικά και τά φοβερά και νά προσπαθει νά φέρει τόν Κυπριανό σέ μία δύσκολη κατάσταση, ό αρχιεπίσκοπος μέ άξιοπρέπεια του έξηγήσε ότι αυτή ή πράξη είναι άδικη, ότι οί κύπριοι και οί ρωμιόι του τόπου δέν ήταν άξιοι αυτής τής συμπεριφορής. «Κοίταξε», του είπε, «έμεις είμαστε άνθρωποι ήσυχοι, δέν είμαστε αυτοί που έσύ νομίζεις, αλλά άν θέλεις νά μάς σκοτώσεις, κάνε όπως προτιμάς. Νά ξέρεις, όμως, ότι ή Ρωμοσύνη είναι φυλή συνόκαιρη του κόσμου. Και δέν πρόκειται νά εκλείψει, όχι γιατί έχει όπλα, σου τά δώσαμε τά όπλα, αλλά γιατί αυτή ή Ρωμοσύνη έχει άλλες δυνάμεις. Κι έσύ μπορεί νά σκοτώσεις τό σώμα μας, αλλά τήν ψυχή μας δέν μπορείς νά τήν σκοτώσεις». Γιατί ό Κυπριανός ήταν άληθής μαθητής και μιμητής του Χριστού, ό όποιος είπε: «Μή φοβήσθε άπ' αυτούς που μπορούν νά σκοτώσουν τό σώμα σας, τήν ψυχή σας, όμως, δέν μπορούν νά σκοτώσουν».

Έτσι και ό Κυπριανός όταν πήγε στην άγχόνη, εκεί, ως επίσκοπος, ως μιμητής του Χριστού, ως άνθρωπος ό όποιος έγεύετο τήν

αιώνια ζωή, δέν τρομάξε, αλλά ευλόγησε τή θηλειά (σχοινί) του άπαγχονισμού, όπως ευλογοϋμε ιερατικώς τά άμφια και τά φοροϋμε, και γύρισε μέ άξιοπρέπεια και άρχοντιά και είπε στόν δήμο: «Έκτέλεσον τήν έντολήν του άπηνους κυρίου σου». Και προσευχόμενος παρέδωσε τήν ψυχή του εις τόν Δεσπότη Χριστό.

Ο Κυπριανός είναι ιερομάρτυρας, είναι άγιος, είναι καλός ποιμένας του τόπου αυτού. Σήμερα νομίζω ότι μπορεί νά μάς πει πολλά μέ τό παράδειγμά του, μέ τή σύνεσή του, μέ τή φρόνησή του. Προπάντων, μπορεί νά μάς πει πολλά γι' αυτή τή ρωμαϊκή άρχοντιά, ή όποία τόν διακατείχε. Νά μάς πει και νά μάς διδάξει πώς κι έμεις σήμερα, μπροστά στό τεράστιο έντικό πρόβλημα, μπροστά στην έντική δυσκολία, πώς νά σταθοϋμε συνετοί, φρόνιμοι, άνθρωποι που νά ξερούμε πώς νά πολεμοϋμε και νά άγωνιζόμαστε. Νά μάθουμε κι έμεις νά μή φοβόμαστε και νά μή δειλιάζουμε, αλλά ούτε κι άπό τήν άλλη νά είμαστε συνθηματολόγοι.

Η Ρωμοσύνη είναι γέννημα τής όρθόδοξης Έκκλησίας και τής έλληνικής παράδοσης. Και ό ρωμιός και οί πατέρες μας ήσαν άνθρωποι μεγάλης ύπομονής. Και έπειδή είχαν ύπομονή, δέν έκαναν λάθη, γιατί δέν έβιάζοντο. Και είχαν ύπομονή, γιατί πίστευαν. Διότι αυτός που πιστεύει, δέν βιάζεται και δέν πανικοβάλλεται και δέν άγχώνεται. Νομίζω ότι φέτος που γιορτάζουμε τά 200 χρόνια άπό αυτά τά ιστορικά γεγονότα, πρέπει νά τιμοϋμε τούς έννομάρτυρες, αλλά προπάντων νά τούς μελετοϋμε. Είναι καιρός νά μνηθοϋμε στό μαρτύριο των επισκόπων τής Έκκλησίας, των προκριτών του τόπου μας. Πρέπει νά ακούσουμε τή φωνή τους και νά δοϋμε τό παράδειγμα του ιερομάρτυρος αρχιεπισκόπου Κυπριανού, του όποιου ή θυσία και τό μαρτύριο σφράγισαν και θά σφραγίζουν τήν ιστορία τής πατρίδας και τής Έκκλησίας μας.

Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ διπλή ἐπέτειος ἀγιότητος

τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Λήδρας κ. Ἐπιφανίου

Ἡ φετινὴ χρονιὰ εἶναι σπουδαία, διότι ἐορτάζουμε τὴν ἐπέτειο τῆς διακοσιετηρίδος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Σ' αὐτὴ τὴν ἐπέτειο ἐορτάζει καὶ ἡ Κύπρος μας, διότι ποικιλοτρόπως ἔδωσε τὸ παρόν της σ' αὐτὸ τὸ γεγονός. Ἡ σπουδαιότερη συνεισφορά της τὸ 1821 ἦταν ἡ ἐκατόμβη τῶν μαρτύρων, ποὺ εἴτε διὰ μαχαίρας εἴτε δι' ἀγχόνης εἴτε δι' ἄλλων βασιστηρίων παρέδωσαν τὴν ψυχὴ τους διὰ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἦταν ἡ ομάδα τῶν ὁμολογητῶν ποὺ παρ' ὅλες τὶς πιέσεις νὰ ἀλλαξοπιστήσουν, αὐτοὶ παρέμειναν σταθεροὶ στὴν ὁμολογία καὶ στὴν πίστη τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἦταν ἡ πλειάδα τῆς φάλαγγας τῶν Κυπρίων ἀγωνιστῶν ποὺ πολέμησαν καθ' ὅλην τὴν περίοδο καὶ εἴτε πέθαναν στὰ πεδία τῶν μαχῶν, εἴτε ἐγκαταστάθηκαν μόνιμα στὸ νεοσυσταθὲν Ἑλληνικὸν Κράτος, εἴτε ἐγκαταστάθηκαν προσωρινὰ καὶ ἐπανεκάμψαν στὴν Κύπρο ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ.

Κάθε ἓνας ἀπ' ὅλες τὶς ομάδες ποὺ προσφέρθηκε θυσία εὐωδίας, εἴτε τῷ Κυρίῳ, ὡς μάρτυς ἢ ὁμολογητὴς, εἴτε τῷ γένει παντί, ὡς πολεμιστὴς τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας, ἔχει γράψει μὲ χρυσὰ γράμματα τὸ ὄνομά του ἀντιστοιχῶς στὸ βιβλίον τῆς Αἰώνιας Ζωῆς καὶ στὸ βιβλίον τῆς Ἱστορίας. Μὰ πάνω ἀπ' ὅλους, ἐκεῖνος ποὺ προεξάρχει καὶ ὡς ἥλιος λάμπει στὸ ἐπουράνιο καὶ στὸ ἱστορικὸ στερέωμα, εἶναι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός, ὁ μάρτυρας τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατριδος, ὁ πρῶτος μεταξὺ ἴσων, ὁ προεξάρχων τῆς ἐκατόμβης τῶν νέων Κυπρίων μαρτύρων, τὸ εὐῶδες προσφερόμενο θυμίαμα τῆς κατὰ Κύπρον Ἐκκλησίας στὸν Νυμφίον τῆς

Ἐκκλησίας, ὁ νέος Ἱερομάρτυρας ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Φέτος ἐορτάζουμε μίαν διπλὴν ἐπέτειον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ποὺ σὲ αὐτοὺς τοὺς χαλεποὺς καιροὺς, ὡς ἄλλος Καλὸς Ποιμὴν, ποίμανε τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, δίδοντας στὰ τέκνα του παράδειγμα μαρτυρίας Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτὴ ἡ διπλὴ ἐπέτειος σχετίζεται ἅμεσα μὲ τὴν ἀγιότητά του.

Μετὰ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ ποὺ διετράνωσε ὁ Κυπριανὸς μπροστὰ στὸν Κουτσιοῦκ Μεχμέτ καὶ στὸ συμβούλιο τῶν Τούρκων ἀγάδων, ἀκολούθησε ὁ δι' ἀγχόνης μαρτυρικὸς του θάνατος τὴν 9ῃ Ἰουλίου 1821. Ἡ ἀναγνώριση τοῦ θανάτου του ὡς μαρτυρικῆς διὰ τὴν Πίστην καὶ διὰ τὸν Κύριον Ἰησοῦν λαμβάνει χώραν ἤδη ἀπ' αὐτὸ τὸ ἴδιο ἔτος, τὸ 1821. Διαφυγόντες Κύπριοι συναντήθηκαν στὴν Μασσαλία καὶ ὑπέγραψαν ἓνα ἔγγραφο ἡμερομηνίας 6 Δεκεμβρίου 1821. Μεταξὺ τῶν ὑπογραφόντων ἦταν καὶ δύο κληρικοί, οἱ ὁποῖοι βρισκόνταν παρὰ τῷ πλευρῷ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τὸν γνῶριζαν πολὺ καλά, ὅταν ἦταν ἐν ζωῇ· γνῶριζαν ἐπίσης πολὺ καλά καὶ τὰ τοῦ θανάτου του. Αὐτοὶ ἦταν ὁ ἔξαρχος ἀρχιμανδρίτης Ἰωαννίκιος καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης Θεοφύλακτος Θεσεύς. Αὐτοὶ ὑπογράφουν ὡς ἑξῆς: «ὁ τοῦ ἱερομάρτυρος Κύπρου Κυπριανοῦ Ἰωαννίκιος ἔξαρχος» καὶ «ὁ τοῦ ἀοιδίου ἱερομάρτυρος Κύπρου ἀρχιμανδρίτης Θεόφιλος». Ἡ ἀναγνώριση τοῦ ὑπὲρ Πίστεως μαρτυρίου του σημειώνεται μὲ τὴν λέξη «ἱερομάρτυρας». Ἄλλην ἐν Κύπρῳ μαρτυρία τὰ ἀμέσως ἐπόμενα χρόνια δὲν ἔχουμε, διότι διανύσαμε τὴν σκοτεινὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ὁ

φόβος βασίλευε στις καρδιές των ανθρώπων. Με την αλλαγή του κατακτητή και την ανάληψη της διοικήσεως της Κύπρου από τους Άγγλους το 1878, παρατηρείται μιὰ παράξενη συμφωνία των ανθρώπων, πού διαλαλεί το τραγούδι της στα τετραπέρατα της Κυπριώτιδος νήσου. Ο «Άγιος», ο «Μεγαλομάρτυρας του '21», ο «μάρτυρας της Πίστεως και της Πατρίδος», είναι επίθετα πού δίδονται και χαρακτηρίζουν τον Κυπριανόν, και αυτό είναι το αὐθεντικό τραγούδι πού ἐκπορεύεται μέσα ἀπὸ τις καρδιές των Κυπρίων. Παγκύπριο ἦταν τὸ γεγονός τῆς καταδρομῆς των Τούρκων, παγκύπρια καὶ ἡ ἀναγνώριση τῆς ἀγιότητάς. Ποῦ βρέθηκαν ὅλοι αὐτοί,

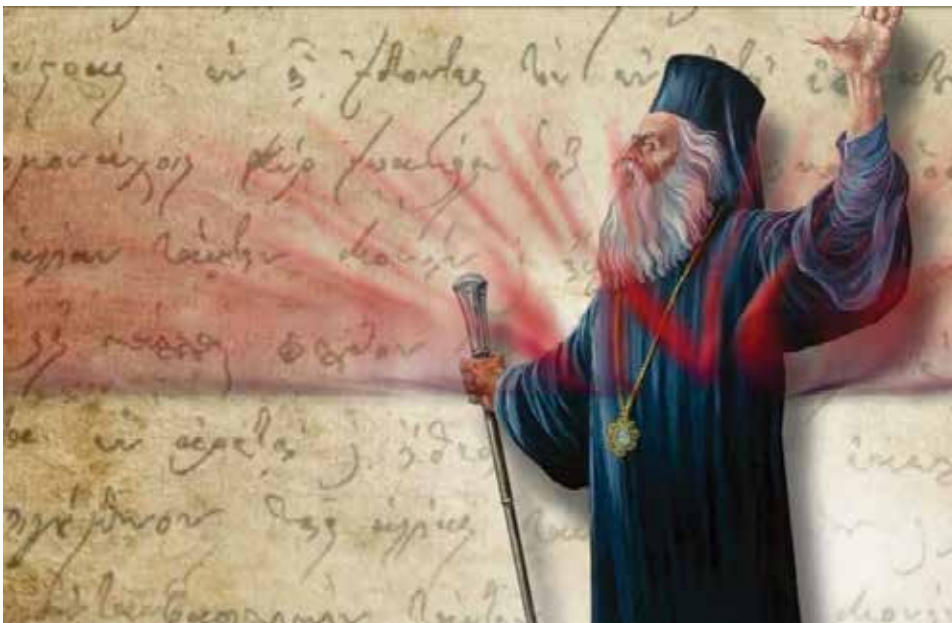
ποιητὰς,
 ρηδεις,
 ιστοριογράφοι,
 ὁμιλητές,
 νὰ μεγαλύνουν
 καὶ νὰ ἐκθειάζουν
 τὸν Κυπριανόν;
 Ἐξετάζοντας ἕναν
 πρὸς ἕναν αὐτοὺς,
 θὰ δοῦμε ὅτι εἴτε

προέρχονται ἀπὸ ἑγκριτες οἰκογένειες διαφυγόντων πού γνώριζαν καὶ σχετίζονταν μετὸν Κυπριανόν, εἴτε καταστάλαξαν σ' αὐτὰ τὰ συμπεράσματα μέσα ἀπὸ διηγήσεις καὶ πληροφορίες, πού διασώθηκαν ἀπὸ αὐτόπτες καὶ αὐτήκοους μάρτυρες ἢ ἀπὸ στόμα σὲ στόμα. Ἐκ τούτου συνεπάγεται ὅτι οἱ παπποῦδες καὶ οἱ γιαγιάδες, ἀντὶ ἄλλων παραμυθιῶν, ἐξιστοροῦσαν τὰ γεγονότα καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ Κυπριανοῦ καὶ των σὺν αὐτῷ στα παιδιά τους καὶ στα ἐγγόνια τους. Διατηρώντας τὴν μνήμη των γεγονότων καὶ των μαρτύρων ἄβεστη καθ' ὅλην τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας μέσα τους, τὴν μετα-

λαμπάδευσαν στα παιδιά τους ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ κατὰ τὴν ἐπιταγὴν τῆς «παραδόσεως» μέχρι τις μέρες μας.

Αὐτὴ ἡ μεταλαμπάδευση τῆς ἱστορικῆς μνήμης εἶχε ὡς ἀποκορύφωμα τὴν δημιουργία ἑνὸς καρποῦ, καὶ αὐτὸς πρωτοεμφανίστηκε τὸ 1921 ὡς αἶτημα πρὸς ἀγιοκατάταξη (ὀρθότερα, πρὸς ἔνταξη στὸ Συνοδικὸ Ἄγιολόγιο τῆς κατὰ Κύπρον Ἐκκλησίας), τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ καὶ των σὺν αὐτῷ μαρτύρων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Αὐτὸ τὸ αἶτημα κατατίθεται μέχρι σήμερα, γραπτῶς καὶ προφορικῶς, ἀπὸ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ἱεραρχίαν. Μάλιστα κάποιος λαϊκὸς ἀποπειράθηκε νὰ συγγρά-

ψει καὶ ἐξέδωσε τὸ 1936 σ τ ἡ ν Λάρνακα «ἀκολουθία των Μαρτύρων τῆς 9ης Ἰουλίου 1821». Διάφοροι λόγοι ἔχουν καθυστερήσει τὴν ἐκπλήρω-

ση τοῦ αἰτήματος.

Σήμερα, τὸ 2021, ἐορτάζουμε διπλὴ ἐπέτειο τὴν διακοσιοστὴ ἐπέτειο τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ κατὰ τὴν 9ην Ἰουλίου 1821 μαζί μετὴν ἀναγνώριση τοῦ μαρτυρίου του τὸ ἴδιο ἔτος, καὶ τὴν ἑκατοστὴ ἐπέτειο τῆς αἴτησης τοῦ πληρώματος τῆς κατὰ Κύπρον Ἐκκλησίας γιὰ τὴν ἔνταξή του, μαζί μετὸς των σὺν αὐτῷ μαρτυρήσαντας, στὸ Συνοδικὸ Ἄγιολόγιο τῆς κατὰ Κύπρον Ἐκκλησίας.

Εὐχόμεσθε, καὶ ἀναμένομε σύντομα τὴν εὐδωση τοῦ ποθομένου, εὐελπιστοῦντες.

Ἡ 9ῆ Ἰουλίου 1821 καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός

**τοῦ Δρος Πέτρου Παπαπολυβίου
Καθηγητοῦ Ἱστορίας καὶ Ἀρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κύπρου**

Ἐπετειακὴ καθιέρωση καὶ συμβολισμοὶ
(1830-1931)

Ἡ παρούσα ἀνακοίνωση θὰ ἀναζητήσει ἀρχικὰ τὸν τρόπο παρουσίας τῶν γεγονότων τῆς 9ῆς Ἰουλίου 1821, καὶ εἰδικότερα τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ, στὴν ἑλληνικὴ βιβλιογραφία τοῦ 19ου αἰώνα. Στὴ συνέχεια, μέσῳ τῶν κυπριακῶν ἐφημερίδων τῆς περιόδου 1880-1931, θὰ ἐξεταστεῖ ἡ σταδιακὴ ἀνάδειξη τῶν σφαγῶν τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1821 καὶ τῆς θυσίας τῶν Ἐθνομαρτύρων σὲ κομβικὴ ἱστορικὴ στιγμή γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Κύπρου. Παράλληλα, θὰ ἀναζητηθοῦν οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους ἐντάχθηκε στὸ ἐτήσιο ἐθνικὸ ἐπετειολόγιο ἡ 9ῆ Ἰουλίου 1821 καὶ ἡ πολυσήμαντη σημασία καὶ χρῆση τῆς μορφῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, στὴν περίοδο μαζικοποίησης τοῦ ἐνωτικοῦ κινήματος στὴν Ἀγγλοκρατία. Ἡ ἔρευνά μας γιὰ τὴν παρούσα ἀνακοίνωση δὲν σκόπευε στὴν ἀποδελτίωση τοῦ συνόλου τῶν κυπριακῶν ἐφημερίδων τῆς περιόδου 1878-1931 καὶ τὴν ἀποθησαύριση τῶν ἑκατοντάδων ἄρθρων καὶ σχολίων ποὺ γράφτηκαν γιὰ τὴν 9ῆ Ἰουλίου 1821 καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό, οὔτε τὴν καταλογογράφηση ὅλων τῶν βιβλίων ποὺ ἀναφέρονται στὰ γεγονότα. Ἐγινε, ὅμως, ἐπισταμένη ἔρευνα στὴν κυπρολογικὴ βιβλιογραφία καὶ στὶς μεγάλες ἐφημερίδες, κυρίως τῆς Λευκωσίας, στὰ φύλλα τῶν δύο πρώτων ἐβδομάδων τοῦ Ἰουλίου κάθε ἔτους, ὅπως καὶ τῶν ἀντίστοιχων ἐκδόσεων κοντὰ στὴν ἐπέτειο τῆς ἑναρξῆς τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης, τῆς 25ῆς Μαρτίου 1821. Παράλ-

ληλα, ἀποδελτιώθηκαν τὰ φύλλα ἐφημερίδων ποὺ ἀναφέρονταν σὲ γεγονότα, ὅπως ἡ «Κυπριακὴ Ἐκθεση» στὴν Ἀθήνα, τὸ 1901, τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, τὸ 1909, ἢ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Μουσουλίου τῶν Ἐθνομαρτύρων, στὸν περίβολο τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης, τὸ 1930, κ.ἄ. Ὡς πρὸς τὰ χρονικὰ ὅρια τῆς ἀνακοίνωσης, τὸ μὲν 1830 ἐπιλέχθηκε, γιὰ τὴν συμπύκνωση μὲ τὴν ἴδρυση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Τὸ 1931 ἀποτελεῖ γιὰ τὴν Κύπρο οὐσιαστικὴ ἱστορικὴ τομῆ, καθὼς ἡ κατάπιξη τῆς ὀκτωβριανῆς ἐξέγερσης ὁδήγησε στὴν ἐπιβολὴ τῆς δικτατορίας τῆς «Παλμεροκρατίας», τὴν ἄρση τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν τῶν Κυπρίων καὶ τὴν ἀναστολὴ τῆς πολιτικῆς δραστηριότητας.

Σύμφωνα μὲ τὰ μέχρι τώρα στοιχεῖα, ἡ πρώτη ἐκτεταμένη ἀναφορὰ στὴ νεώτερη ἑλληνικὴ βιβλιογραφία στὴ φρίκη τῆς 9ῆς Ἰουλίου ἐντοπίζεται στὴ μυθιστορία τοῦ Ἐπαμεινώνδα Φραγκοῦδη, «Ὁ Θέρσανδρος» (1847). Σὲ ὑποσημείωση ἐπιστολῆς τοῦ κεντρικοῦ ἥρωα τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Φραγκοῦδη, ἀνακαλοῦνται οἱ ἐξῆς ἀναμνήσεις, στὴ θέα τοῦ «γεραροῦ καὶ βαθύσκιου Πλατάνου» τῆς πλατείας Σεραγίου στὴ Λευκωσία :

“ Ἡ 9ῆ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821”

«Μαύρη, κατάμαυρη ἡμέρα διὰ πάντα εὐπατρίδην.

Ὁ ἥλιός της ἀνατέλλων μὲ πένθιμον γλαμύδα περιέβαλλε τὴν Λευκωσίαν. Περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 8ῆς Ἰουλίου θρῆνοι γλαυκὸς ἀντιλάουν καὶ ὀλολυγμοὶ σκυλάκων ἀντήχουν εἰς τὰς ὁδοὺς.

Οἰωνὸς μέλας!

Ὁλέθριος οἰωνός!

Καὶ ὁ ἥλιος ἀνέτειλε, ὅτε ὁ Σατράπης διέταξε τὴν εἰς τὸ Σατραπεῖον ἀπαγωγὴν τοῦ τε ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων (...).

[Μεσολαβεῖ ἡ περιγραφή τῆς καρατόμησης τῶν μητροπολιτῶν Πάφου, Κιτίου καὶ Κυρηνείας].

Ἴδου προβαίνει ὁ ἀρχιεπίσκοπος μετὰ τοῦ ἀρχιδιακόνου του.

Ἡ γλυκεῖα ὄψις του – τὸ χαρμόσυνον ἦθος του – τὸ χαρίεν πρόσωπόν του, ἐμαρτύρουν τὴν καρτερικὴν του ψυχὴν.

Ὁ ἄθλιος! ἐσύρετο ἀπὸ τοὺς δημίους εἰς τὴν καταδίκην καὶ συρόμενος ἐμειδία.

Ἐλάμβανε τὸν ὑπὲρ πατρίδος μαρτυρικὸν θάνατον.

Ἄλλ’ ὅταν εἶδε τῶν συναδελφῶν του τὰ πτώματα, λέγουσιν, ἐστράφη ἔν βῆμα εἰς τὰ ὀπίσω – ἔρριψε πρὸς τοὺς οὐρανοὺς ἔν βλέμμα – καὶ τὰ ὄμματά του ἐφάνησαν κολυμβῶντα εἰς δάκρυα – καὶ δάκρυα θαλερά.

-“ Ἐμπρὸς” - φωνάζει ὁ δήμιος καὶ τὸν ὠθεῖ πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ πλατάνου ἐξη-

τημένην ἀγκώνην. – Πλησιάσας τὴν ἠϋλόγησε καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν, τὴν ἠσπάσθη, τὴν περιέβαλε περὶ τὸν τράχηλόν του μόνος... τὸν θάνατον ἐπροσδόκα.

Τὰ πάντα ἔτοιμα.

Μία μόνη στιγμή ἔλειπε.

Στιγμὴ μαύρη...

Στιγμὴ ἀγρία...

Στιγμὴ... μεταξὺ θανάτου καὶ ζωῆς...

Καὶ ὅμως ἀγωνιῶν ἤνοιξε τὰ χεῖλη, ἵνα τὴν

θεῖαν παντοδυναμίαν ὑμνήσῃ, ἤγειρε τὴν δεξιὰν ἵνα τοὺς φονεῖς του εὐλόγησῃ... ἀλλ’ ὁ θάνατος ἦλθε – πᾶσα δύναμις ἐκόπη – ψυχρὸς ἰδρὼς ἔβρεξε τὸ σῶμά του – καὶ ἡ ψυχὴ... ἡ ψυχὴ πρὸς τοὺς Παραδείσους...».

Ἡ περιγραφή τοῦ Φραγκοῦδῆ στὸ νεανικὸ μυθιστόρημα τοῦ 1847 ἀποτελεῖ σήμερα τὴν πλησιέστερη στὸ 1821 περιγραφή ἀπὸ Ἑλληνα Κύπριο τῶν γεγονότων τῆς 9ης Ἰουλίου, καὶ οἱ εἰδικοί μελετητὲς ὑποστη-

ρίζουν ὅτι ἦταν μία ἀπὸ τὶς βασικὲς πηγὲς ἐμπνευσης γιὰ τὸ κατωπινὸ ἐπικὸ ὁμώνυμο ποίημα τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι «Ὁ Θέρσανδρος» κυκλοφόρησε σὲ 57 συνδρομητὲς στὴν Κύπρο, ἓναν ἰδιαίτερα ὑψηλὸ ἀριθμὸ γιὰ τὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς καὶ τὸ ὕφος τοῦ βιβλίου.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἑλληνικῆς μετεπαναστατικῆς ἱστοριογραφικῆς παραγωγῆς, οἱ πιὸ σημαντικὲς πρῶτες βιβλιογραφικὲς ἀναφορὲς γιὰ τὰ γεγονότα τῆς 9ης Ἰουλίου 1821 ἦταν, ὅπως εἶναι γνωστό, οἱ (ἀρκετὰ ἐκτενεῖς) καταγραφὲς τοῦ Σπυρί-

δωνος Τρικούπη (1853) καὶ τοῦ Ἰωάννη Φιλήμονος (1860). Ὁ Τρικούπης ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ ἀνέφερε γιὰ τὸν ρόλο ποὺ διεδραμάτισαν οἱ προκηρύξεις τοῦ Θεοφυλάκτου (Θεοφίλου) Θησέως, ἐνῶ γιὰ τὶς θανατικὲς ἐκτελέσεις τῆς 9ης Ἰουλίου γράφει :

«Τὴν 9ην Ἰουλίου ἔφεραν εἰς τὴν ὑποκάτω τοῦ διοικητηρίου πλατεῖαν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανὸν καὶ τοὺς τρεῖς ἄλλους ἀρχιερεῖς, τὸν Πάφου, τὸν Κιτίου (sic) καὶ

τὸν Κυρηνίας (sic)· καὶ τὸν μὲν ἀρχιεπίσκοπον ἐκρέμασαν ἀπὸ τινος δένδρου ἀπέναντι τῆς πύλης τοῦ διοικητηρίου, τοὺς δὲ ἄλλους ἀρχιερεῖς ἀπεκεφάλισαν».

Στὴν περιγραφή του ὁ (Κύπριος στὴν καταγωγή, κατὰ μία ἐκδοχή), Ἰω. Φιλήμων, τοποθετεῖ τὴ σύλληψη τῶν προγραφέντων, ἀρχιερέων καὶ προκρίτων, τὴν Κυριακὴ 12 Ἰουνίου «ἐντὸς τῶν ἱερῶν ναῶν τῆ πρωΐα, τελουμένης τῆς θείας λειτουργίας». Ἡ ἀναφορὰ στὶς ἐκτελέσεις τῆς 9ης Ἰουλίου γίνεται, καὶ ἐδῶ, μὲ λιτότητα ὕφους:

«Ἐν τῇ πλατεῖα τοῦ διοικητηρίου καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ἀπηγγονίσθη ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς καὶ ἐκαρατομήθησαν οἱ τρεῖς μητροπολίται, ὁ Πάφου, ὁ Κυτίου (sic) καὶ ὁ Κυρηνίας (sic), μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνωτέρων κληρικῶν, τεθείσης τῆς κεφαλῆς ἐκάστου ὑπὸ τὰ ὀπίσθια μέρη τοῦ πτώματος».

Τὰ κείμενα τῶν Τρικούπη καὶ Φιλήμονος ἦταν, μέχρι τὴν ἐκδοσὴ τῶν «Ἀπομνημονευμάτων» τοῦ Γεώργιου Κηπιάδη (1888), τὰ βασικὰ ἑλληνικὰ ἔργα ἀναφορᾶς γιὰ τὸ 1821 στὴν Κύπρο. Στὰ σημαντικὰ ἱστορικὰ αὐτὰ ἔργα γιὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1821, τὰ γεγονότα στὴν Κύπρο ἐντάσσονταν στὸ κεφάλαιο «Τουρκικὲς σφαγὲς» καὶ ἀκολουθοῦσαν τὴν ἀφήγησι γιὰ τὶς ἀντίστοιχες ἀγριότητες στὴν Κωνσταντινούπολι, τὴ Σμύρνη, τὶς Κυδωνίες, τὴν Κῶ, κ.ο.κ. Πέρα ἀπ' αὐτὰ, ἀναφορὰ στὰ γεγονότα τῆς 9ης Ἰουλίου 1821 καὶ στὸν θάνατο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ γίνεται καὶ ἄλλοῦ, τόσο σὲ γενικότερες ἱστορίες, ἐκκλησιαστικὲς ἢ τῆς ἐπανάστασις ἢ σὲ εἰδικὰ ἔργα γιὰ τὴν Κύπρο μέχρι τὸ 1878. Εἰδικὴ μνεῖα ἀξίζει νὰ γίνει σὲ μιὰ ἀναφορὰ, ἀπὸ τὶς πλέον ἄγνωστες καὶ παλαιότερες, Κυπρίου συγγραφέα, στὸν Χρονολογικὸ Πίνακα τοῦ Σολομῶντος Νικολαΐδου (1833):

«[1821] τὴν 9ην Ἰουλίου· θάνατος διὰ σουλτανικοῦ διατάγματος ἐπὶ κρεμάθρας τοῦ ἀοιδίμου ἀρχιεπισκόπου τῆς Κύπρου Κυπριανοῦ, σφαγὴ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων τῆς νήσου καὶ τῶν προκρίτων καὶ εὐκαταστάτων ὅσοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταφύγουν εἰς τὰ ἄσυλα τῶν ἐκεῖ φιλανθρωπῶν Εὐρωπαίων

προξένων καὶ ἐμπόρων».

Σημαντικὴ «κυπριακὴ» πηγὴ γιὰ τὴν 9ῃ Ἰουλίου 1821, ἀποτελεῖ καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Φιλίππου Γεωργίου (1875) γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Κύπρου. Ὁ Γεωργίου, γραμματέας τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Σωφρονίου, εἶχε γνωρίσει πολλοὺς ποὺ ἔζησαν τὰ γεγονότα τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1821. Ἡ περιγραφή του θεωρεῖται, ἐπομένως, ἀπὸ τὶς πιὸ ἀξιόπιστες:

«Τῇ 9ῃ Ἰουλίου, ἡμέρα Σαββάτω αἱ πύλαι τῆς Λευκωσίας ἐκλείσθησαν, ἡ δὲ πλατεῖα τοῦ διοικητηρίου παρίστα θέαμα ἐλεεινὸν καὶ φρικῶδες. Ἐν αὐτῇ ἐκαρατομήθησαν πρῶτοι οἱ τρεῖς μητροπολίται, Πάφου Χρῦσανθος, Κιτίου Μελέτιος καὶ Κυρηνείας Λαυρέντιος, τὸν δὲ ἀρχιεπίσκοπον ἐβεβαίωσε μεθ' ὄρκου ὁ Κουτζοῦκ Μεχμέτ ὅτι δὲν θὰ τὸν ἀποκεφαλίσῃ, μετ' ὀλίγον ὅμως ἀπήχθη εἰς τὴν ἀγχόνην ἐξαρτηθεὶς ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πλατεῖα συκαμίνεας· ἀπὸ δὲ τῆς ἀπέναντι κειμένης πλατάνου ἀπηγγονίσθη ὁ ἀρχιδιάκονος καὶ γραμματεὺς αὐτοῦ».

Ἡ νέα περίοδος ποὺ ἐγκαινίασε στὴν κυπριακὴ ἱστορία ἡ ἀφίξι τῶν Βρετανῶν στὴν Κύπρο, τὸ 1878, κατὰ σύμπτωσι συνοδεύτηκε μὲ τὴ λειτουργία, τὸ ἴδιο καλοκαίρι, τοῦ πρώτου τυπογραφείου στὴ Λάρνακα ἀπὸ τὸν Αἰγυπτίωτη Θεόδουλο Κωνσταντινίδη. Ὁ Κωνσταντινίδης, ἱστορικὴ μορφή τῆς κυπριακῆς δημοσιογραφίας, ἐκδότης τῆς πρώτης ἐφημερίδας στὸ νησί (1878), γιὸς ἀγωνιστῆ τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασις καὶ ἐκπαιδευτικὸς, ἀσχολήθηκε ἐπανειλημμένα μὲ τὴν 9ῃ Ἰουλίου. Τὸ 1880 ἐξέδωσε σὲ δευτέρῃ ἐκδοσὴ τὴν «Ἱστορία» τοῦ ἀρχιμανδρίτη Κυπριανοῦ, τοῦ 1788, «βελτιωθεῖσαν κατὰ τὸ λεκτικὸν καὶ συνοψισθεῖσαν». Ἐκεῖ, μὴ τηρώντας αὐστηροὺς ἐπιστημονικοὺς κανόνες, παρενέβη σὲ πολλὰ σημεῖα στὸ πρωτότυπο, ἐνῶ πρόσθεσε στὸ τέλος τοῦ κειμένου ἀρκετὲς δικές του παραγράφους γιὰ ὅσα συνέβησαν ἀπὸ τὸ 1788 ὡς τὸ 1880. Γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1821 ἡ ἐκδοσὴ αὐτῆ εἶναι πολὺ σημαντικὴ, καθὼς πρόκειται γιὰ τὸ πρῶτο βιβλίον (καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ποὺ τυπώθηκαν στὰ ἑλληνικὰ στὴν Κύπρο), ὅπου ὁ συγ-

γραφέας έπωφελούμενος από τὸ φιλελεύθερο πνεῦμα τῆς καθεστωτικῆς ἀλλαγῆς, χρησιμοποιοῦν τὴ θυσία τῆς 9ης Ἰουλίου ὡς ἀπόδειξη τῆς κυπριακῆς συμμετοχῆς στὴν πανελλήνια ἐξέγερση, ἀλλὰ καὶ ὡς νομοτελειακὴ ἀνάγκη γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας :

«Ἐν τῇ πανελληνίῳ ταύτῃ ἐξεγέρσει ὁ Κύπριος συνεκατεριθμεῖτο ἐν τοῖς πρώτοις καὶ ἂν δὲν ἐδοξάσθη ἢ πατρὶς αὐτοῦ ὡς τόσαι ἄλλαι ἠρωίδες νῆσοι, συγκατελέγη ὅμως μεταξὺ τῶν μαρτυρησασῶν, αἷμα ἄφθονον προσενεγκοῦσα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας. Ὁ ἐν τῇ νήσῳ τότε πνευματικὸς ἀρχηγός, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός, ἐπιδοκιμάσας καὶ ἐνθαρρύνας διὰ τῆς ὑπογραφῆς του τὰς ἀποφάσεις τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἦν ἔτοιμος ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἐχθρὸν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος· ἀλλὰ πολλὰ συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ πνιγῇ ἢ φιλοπατρία του ἐν αὐτῷ τῷ αἵματί του. Ἡ Κύπρος κειμένη ἐν τῇ ἄκρῃ τῆς Μεσογείου καὶ ἀπομεμακρυσμένη οὖσα τοῦ Ἑλληνικοῦ κέντρου, δὲν ἠδυνήθη δεόντως νὰ προετοιμασθῇ διὰ τὴν ἄνισον πάλην. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἦσαν τότε πολυπληθεῖς καὶ εἶχον δεξιόθεν μὲν τοὺς Ἄραβας, ἀριστερόθεν δὲ τοὺς Καραμανίτας, πετώντας εἰς πᾶσαν αὐτῶν πρόσκλησιν καὶ παρεμποδίζοντας πᾶσαν ἐξωτερικὴν διὰ τοὺς νησιώτας συνδρομὴν καὶ βοήθειαν. (...) ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἦν πανταχόθεν ὑπὸ ἐχθρῶν πολιορκημένος καὶ ὑπὸ πάντων ἐγκαταλελειμμένος, ἐνῶ ἀπεναντίας οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ πολυπληθεῖς ἦσαν, καὶ καλῶς ὀπλισμένοι, καὶ εἶχον ὡς ἀρχηγὸν τὸν τότε πασᾶν Κουτσοῦκ Μεχμέτ, ὅστις διεκρίνετο ἐπὶ ἐνεργητικότητι καὶ θηριωδίᾳ. Ταῦτα πάντα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνέλιξιν τοῦ φρικώδους ἐκείνου δράματος τῆς ὀγδόης, ἐνάτης καὶ δεκάτης Ἰουλίου τοῦ 1821, ἀπηγγονισθέντων διαταγῇ τοῦ Κουτσοῦκ Μεχμέτ τῶν τεσσάρων ἡμῶν ἀρχιερέων, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, τοῦ Πάφου Χρυσάνθου, τοῦ Κιτίου Μελετίου, τοῦ Κυρηνείας Χρυσάνθου, καὶ ἄλλων κληρικῶν, ἐπὶ τῆς ἀπέναντι [συγκαμινέας] τοῦ ἐν Λευκωσίᾳ πλατάνου, κατασφαγέντων τῶν προυχόντων τοῦ τόπου καὶ λεηλατηθείσης τῆς Νήσου. Οἱ αἰμοβόροι

τύραννοι διψῶντες αἵματος ἀνενέωσαν τὰς σκηνὰς τῆς ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ ἀλώσεως τῆς Λευκωσίας καὶ Ἄμμοχώστου, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἀναπολοῦντες τὰς πονηρὰς καὶ ὀλεθροῦς ἐκείνας ἡμέρας, αἰσθάνονται τὴν φρίκην μέχρις αὐτοῦ τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστέων. Ἄλλ' οἱ λαοὶ δὲν εὐήμεροῦσι πρὶν ἢ ποτίσωσι τὸ ἔδαφος αὐτῶν ἐκ τοῦ ἰδίου αἵματος» .

Ὁ Θ. Κωνσταντινίδης μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἀλεξάνδρεια ἐξέδωσε ἐκεῖ, τὸ 1888, τὸ βιβλίον «Ὁ Κουτσοῦκ Μεχμέτ ἢ τὸ 1821 ἐν Κύπρῳ. Δράμα ἱστορικὸν εἰς πράξεις πέντε», ποὺ κυκλοφόρησε σὲ δευτέρῃ ἔκδοσιν τὸ 1895 στὴ Λευκωσία. Ὡς βασικὴ πηγὴ, ὁ Κωνσταντινίδης ἀναφέρει τὶς μαρτυρίες ποὺ εἶχε συγκεντρώσει, τὸ 1857, ἀπὸ τὸν γιατρὸ Παῦλο Βαλσαμάκη καὶ ἄλλους ἐπιζήσαντες τῶν σφαγῶν τοῦ 1821. «Ὁ Κουτσοῦκ Μεχμέτ» ἀνεβάστηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἀλεξάνδρεια, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1887, καὶ γνώρισε τεράστια ἐπιτυχία ἀπὸ τὸ 1895 καὶ στὴν Κύπρον. Παίχθηκε σὲ δεκάδες παραστάσεις στὶς πόλεις καὶ στὰ κυπριακὰ χωριά ἀπὸ ἐρασιτεχνικοὺς, συνήθως, θιάσους καὶ εἶχε, κατὰ τὴν ἀποψή μας, τεράστια συμβολὴ στὴ συντήρηση τῆς μνήμης τῆς 9ης Ἰουλίου . Τὸ ἴδιο ἔτος, τὸ 1888, πάλι στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὁ Γεώργιος Ἰ. Κηπιάδης ἐξέδωσε σὲ δύο ἐκδόσεις, λόγω ταχύτατης ἐξάντλησης τῆς πρώτης, τὸ βιβλίον του «Ἀπομνημονεῦματα τῶν κατὰ τὸ 1821 ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ τραγικῶν σκηνῶν». Ἡ ἔκδοσις εἶχε μόνον στὴ Λευκωσία, 226 συνδρομητές, ἀπὸ 543 συνολικὰ στὴν Κύπρον, ἐξωπραγματικὰ ψηλοὺς ἀριθμοὺς γιὰ τὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς. Στὸν Κηπιάδην ὀφείλουμε τὴν πληρέστερη περιγραφή καὶ ἓνα μακρὸ ὀνομαστικὸν κατάλογο θυμάτων τῶν τουρκικῶν σφαγῶν, ποὺ τὶς ὀνομάζει «τὸ φρικωδέστερον τῶν θεαμάτων, ἀφ' ὅσα ἢ πολυτλήμων Κύπρος εἶδεν ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεώς της».

(Ἀπόσπασμα)

Ἡ ἔνταξη τῶν μαρτυρικῶς τελειωθέντων Κυπρίων κατὰ τὴν Τουρκοκρατία στό Ἄγιολόγιο τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου

τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φώτιου Ἰωακείμ, Δρος Θεολογίας,
Πρωτοσυγκέλλου Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μόρφου

Σύμφωνα μὲ τὰ σχετικὰ στοιχεῖα ποὺ προσκομίσθηκαν στὴ Συνοδική μας Ἐπιτροπὴ ἢ καὶ ἐντοπίσθηκαν ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, μελετήθηκαν οἱ ἐξῆς περιπτώσεις, ποὺ θεωρήθηκαν ὅτι πληροῦν καταρχὴν τὶς προϋποθέσεις ἀναγνώρισή τους ὡς μαρτύρων.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός, οἱ Μητροπολίτες Πάφου Χρῦσανθος, Κιτίου Μελέτιος καὶ Κυρηνείας Λαυρέντιος μετὰ καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς θανατωθέντων ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν καθηγουμένων, κληρικῶν, μοναζόντων καὶ λαϊκῶν κατὰ τὰ γεγονότα τοῦ Κυπριακοῦ 1821· οἱ Κύπριοι ἱερομάρτυρες Μητροπολίτης Νικομηδείας Ἀθανάσιος Καρύδης καὶ Ἀρχιεπίσκοπος Δημητζίανης Φιλόθεος Χατζῆς, ὁ προμνημονευθεὶς ἱερέας Ζαχαρίας, ἐφημέριος τοῦ ναοῦ Παναγίας Παραλιμνίου, Γαβριὴλ Μακρῦδιακος ἀπὸ τὴ Μόρφου, Μαρτύριος ἱερομόναχος, ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἁγίου Νικολάου Ὁρούντης, Χριστίνα ἀπὸ τὴ Θερμοκρήνη Πάφου, Μιχαὴλ ἀπὸ τὸ Αὐγόρου ὁ ἐξ Ἁγαρηῶν, Χαράλαμπος Χαρωσσίας ὁμολογητῆς, ἐπίσης ἀπὸ τὸ Αὐγόρου, καὶ Ἰωνᾶς ἀπὸ τὴν Κυθρέα. Στὴν ὅποια τελικὴ πράξη εἶναι αὐτονόητο ὅτι θὰ περιληφθοῦν γιὰ νὰ τιμηθοῦν μαζί καὶ οἱ ἤδη τιμώμενοι Κύπριοι νεομάρτυρες Ἰωάννης (ὁ παραμείνας γνωστὸς ὡς Γεώργιος), ὁ μαρτυρήσας στὴν Πτολεμαΐδα τῆς Παλαιστίνης, Πολύδωρος νεομάρτυς ὁ ἐν Νέα Ἐφέσῳ μαρτυρήσας, καὶ Μιχαὴλ ὁ ἐν Μάκρῃ τῆς Θράκης.

**1. Ἡ διαπίστωση καὶ διακήρυξη τῆς ἀγιότη-
τας καὶ ἔνταξη ἀγίων στὸ Ἄγιολόγιο/Ἐορτο-
λόγιο τῆς Ὁρθόδοξης, γενικώτερα, καὶ ειδι-
κώτερα τῆς κατὰ Κύπρον Ἐκκλησίας**

**α. Πρωτοχριστιανικῆ-Βυζαντινῆ περίοδος
(1ος-13ος αἰ.)**

Γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου κατὰ τὴν πρωτοχριστιανικὴ καὶ βυζαντινὴ περίοδο, ὡς πρὸς τὸ θέμα ἔνταξης πιστῶν στὸ Ἄγιολόγιο/Ἐορτολόγιο τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἴσχυε ὅ,τι καὶ γιὰ τὴν καθόλου Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Τὸ μόνο κριτήριον στὴν πρώτη Ἐκκλησία γιὰ τὴ διαπίστωση τῆς ἀγιότητος ἐνὸς μέλους τῆς ἦταν ἡ ἀναγνώρισή του αὐτὴ ἀπὸ τὸ πλήρωμα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ ἴσχυε τὸ «Vox populi, vox Dei» (Φωνὴ λαοῦ, φωνὴ Θεοῦ).

Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ πρώτη ομάδα ἀγίων, ποὺ τιμήθηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἦταν αὐτὴ τῶν μαρτύρων. Οἱ μάρτυρες, ποὺ ἀθλοῦσαν τὸ «νόμιμον μαρτύριον» χάριν τῆς πίστεως τοὺς στὸν Χριστό, ἀμέσως διακηρύσσονταν ὡς ἅγιοι καὶ τὸ ὄνομά τοὺς ἀναγραφόταν στὰ Δίπτυχα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας. Δὲν χρειαζόταν καμμία περαιτέρω ἐπίσημη ἐκκλησιαστικὴ πράξη πρὸς τοῦτο. Ἦταν ἡ κοινὴ συνείδηση τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ποὺ τελοῦσε τὴν ἔνταξη τῶν μαρτύρων στὸ τοπικὸ Ἄγιολόγιο/Ἐορτολόγιο. Ὑπῆρχε ἀσφαλῶς ἑναρμονισμένη πρὸς τοῦτο συμφωνία κλήρου καὶ λαοῦ, ποὺ συνεργοῦσαν στὴ μεγαλοπρεπέστερη τέλεση τῆς ἐορτῆς ἐκάστου μάρτυρος. Σὲ δύο κυρίως περιπτώσεις ἦταν ποὺ ὁ ἐπίσκοπος ἐπενέβαινε —εἶχε τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐπεμβεῖ— στὴ διαδικασία αὐτὴ καὶ νὰ διαφωνήσει, διασφαλίζοντας ἔτσι τὴν Ὁρθοδοξία στὴ λατρευτικὴ πράξη: α. Στὴν περίπτωση αἰρετικῶν μαρτύρων καί, β. στὴν περίπτω-
ση αὐτοκλήτων μαρτύρων, οἱ ὁποῖοι δηλαδὴ ἔσπευδαν νὰ οἰκαιοποιηθοῦν τὸν μαρτυρικὸ στέφανο, ὅχι ἀπὸ ἀγνὰ κίνητρα καὶ ὑπὸ τὶς

ὀρθές προϋποθέσεις, ἀλλὰ ἀπὸ ἀπονεννημένο ζήτημα καὶ μὲ ἀπαράδεκτες προκλητικὲς τῶν εἰδωλολατρῶν πράξεις βανδαλισμῶν.

Ἀντίστοιχη πρακτικὴ ἔνταξης ἀγίων στὰ Δίπτυχα τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ἴσχυσε ἀργότερα (ἀπὸ τὸν 4ο αἰ. κ.έξ.) ἀναφορικὰ πρὸς τοὺς ἀγίους ἐπισκόπους καὶ ὁσίους. Τοῦτο δηλαδὴ γινόταν, ὅταν ὠρῖμαζε στὴ συνείδηση τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας ἡ πεποίθηση γιὰ τὴν ἀγιότητα κάποιου ἐπισκόπου ἢ ὁσίου. Γιὰ παράδειγμα, τοῦτο ἴσχυσε στὴν περίπτωση τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ὅταν δηλαδὴ ἡ κοινὴ συνείδηση τοῦ πληρώματος τῆς Βασιλεύουσας ζήτησε νὰ ἐγγραφεῖ τὸ ὄνομά του στὰ Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Κάτι ἀντίστοιχο ἔγινε μὲ τὴν ἄνοδο στὸν θρόνο τοῦ ὀρθοδόξου αὐτοκράτορα Ἰουστίνου Α' (518-527), ὅπότεν σύσσωμος ὁ λαὸς τῆς Πόλης ἀξίωσε ὁμόφωνα νὰ ἐγγραφοῦν στὰ Δίπτυχα τὰ ὀνόματα τῶν ἀγίων ἀρχιεπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, ποὺ εἶχαν κοιμηθεῖ στὴν ἐξορία ἔνεκα τῶν μονοφυσικῶν αἰρέσεων καὶ τῆς ὀρθόδοξης ὁμολογίας τους, δηλαδὴ τῶν ἀγίων Εὐφημίου († 05.08.500) καὶ Μακεδονίου Β' († 25.04.516). Μετὰ λοιπὸν τὴ διαπίστωση αὐτῆ τῆς ἀγιότητος ἑνὸς μέλους τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν κοινὴ συνείδηση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἡ τοπικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἐνέγραφε στὰ Δίπτυχά της τὸν ἅγιο, γιὰ νὰ μνημονεῦται στὴ Θεία Λειτουργία, καὶ καθόριζε τὴν τέλεση τῆς κατ' ἔτος ἑορτῆς τῆς μνήμης του, ποὺ κατὰ κανόνα ἦταν ἡ ἡμέρα τῆς τελειώσεώς του: εἴτε τοῦ μαρτυρίου του, εἴτε τῆς εἰρηνικῆς κοίμησής του, ποὺ χαρακτηρίζονταν ὡς «γενέθλιος ἡμέρα» («dies natalis»). Περαιτέρω, ὅπως καὶ σήμερα, συντάσσονταν ὕμνοι πρὸς τιμὴν του, ἀγιογραφοῦνταν εἰκόνας του, ἀνεγείρονταν ναοὶ στὸ ὄνομά του καὶ τὰ ἱερά του λείψανα ἐκτίθεντο σὲ προσκύνηση τῶν πιστῶν.

Συχνὰ ἡ τιμὴ αὐτῆ κάποιων ἀγίων παρέμενε περιορισμένη στὰ ὅρια τῆς τοπικῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἐνίοτε ὅμως, γιὰ λόγους ἐκτάκτων θαυματουργιῶν ἢ θεοσημειῶν κ.λπ. καί, βεβαίως, κατὰ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἡ τιμὴ αὐτῆ ἐξαπλωνόταν σταδιακὰ σὲ ὅμορες

περιοχὲς καὶ Ἐκκλησίες, κάποτε μάλιστα καθίστατο πανορθόδοξη. Εἶναι τότε ἀκριβῶς, ποὺ τὸ ὄνομα καὶ ὁ βίος τῶν ἀγίων αὐτῶν μὲ τὴν ἐκτεταμένη τιμὴ ἔντασσόταν στὰ Καλενδάρια, Μαρτυρολόγια, Συναξάρια, Μηνολόγια καὶ Δίπτυχα καὶ ἄλλων Ἐκκλησιῶν.

Γιὰ νὰ ἔλθουμε τώρα πρὸς συγκεκριμένα στὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, οἱ Βίοι καὶ τὰ Μαρτύρια τῶν ἐν Κύπρῳ ἀγίων, ποὺ συγγράφονται κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο (4ος αἰ. κ. ἐξ.) στὴν ἴδια τὴ νῆσο, τεκμαίρονται, ἄμεσα καὶ ἔμμεσα, τὴν πρακτικὴ ἄμεσης ἀναγνώρισης τῆς ἀγιότητος τῶν μαρτύρων καὶ ἐπισκόπων/ὁσίων τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν ἐν Χριστῷ τελειώσή τους, χωρὶς νὰ ἀμφισβητηθεῖ ποτὲ ἡ ἀναγνώριση αὐτῆ, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα. Εἶναι ὁ θεμελιωτὴς καὶ προστάτης τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, καὶ ὁ πρῶτος γνωστὸς μάρτυράς της, καθὼς περὶ τὸ ἔτος 53 μ.Χ. βρίσκει μαρτυρικὸ τέλος στὴ Σαλαμίνα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους.

Ἀνάλογα στοιχεῖα (ἀγιολογικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ) σώζονται γιὰ τὴν ἔνταξη στὸ Ἀγιολόγιο τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου καὶ τῶν ἐξῆς τοπικῶν τῆς ἀγίων:

Ἡρακλείδιου πρώτου ἐπισκόπου Ταμασοῦ (1ος αἰ.), Αὐξιβίου πρώτου ἐπισκόπου Σόλων (1ος αἰ.), μάρτυρος Λουκίου τοῦ βουλευτοῦ καὶ Ἀωνύμων μαρτύρων στὴν Κύπρο (περ. 303 μ.Χ.), Σπυρίδωνος ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος (περ. 270-348), Τύχωνος ἐπισκόπου Ἀμαθοῦντος (β' μισὸ 4ου αἰ.), Ἐπιφανίου τοῦ Μεγάλου (310-403), Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, πατριάρχου Ἀλεξανδρείας (μέσα 6ου αἰ.-619), Δημητρίου ἐπισκόπου Χύτρων (περ. 832/833-914) καὶ Ἰωάννου τοῦ Λαμπαδιοῦ (τελευταῖο τέταρτο 11ου αἰ.). Τὴ λειτουργικὴ τιμὴ ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἀγίων μαρτύρων καὶ ἀρκετῶν ἐπισκόπων, καθὼς καὶ ἄλλων ἐν Κύπρῳ τιμωμένων ἀγίων, ἐπισφραγίζουν τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα στὴν Κύπρο, δηλαδὴ οἱ παλαιοχριστιανικὲς βασιλικὲς στὸ ὄνομά τους, ὅπου καὶ οἱ τάφοι τους, καθὼς καὶ ἱκανὲς πρῶτες λειψανοθήκες, ὅπου φυλάσσονταν καὶ προσκυνοῦνταν τὰ ἱερά τους λείψανα.

Είναι σημαντικό να τονισθεί πώς σε όλες τις ανωτέρω περιπτώσεις των μη μαρτύρων αγίων, η αναγνώριση της αγιότητάς τους υπήρξε άμεσα συνδεδεμένη με τις θεοσημείες που τέλεσαν, ζώντας και μετά θάνατον.

Συμπερασματικά, η Ὁρθόδοξη αυτοκέφαλη Ἐκκλησία της Κύπρου, από την ίδρυσή της τον 1ο αἰ. μέχρι και τον περιορισμό και ύποταγή της από τους παπικούς της νήσου κατακτητές κατά τον 13ο αἰ. και τη συνεπαγόμενη κατάλυση του συνοδικού θεσμοῦ της, τηρώντας την πανορθόδοξη πρακτική της αδιαίρετης μίας, αγίας, καθολικῆς και αποστολικῆς Ἐκκλησίας και μέσα στο ἐκκλησιαστικὸ-κανονικὸ πλαίσιο της αυτοκεφαλίας της, ἐλεύθερα και αὐτόβουλα, προέβαινε στην ἔνταξη τοπικῶν αγίων ἢ αγίων ποῦ τελειώνονταν ἐν Κυρίῳ ἐντὸς τῶν ὁρίων της, στὰ λειτουργικά της Δίπτυχα, στὸ τοπικὸ Ἀγιολόγιο/Ἑορτολόγιο της.

Ἡ διαπίστωση/αναγνώριση αὐτῆς της αγιότητος κατὰ κανόνα ἐξαπλωνόταν ἀπὸ τὶς ἐπὶ μέρους ἐπισκοπὲς και σὲ ἄλλα μέρη τῆς νήσου, ἐνίοτε δὲ ἐξακτινωνόταν σὲ πανορθόδοξη κλίμακα, ὅπως τεκμαίρεται ἀπὸ τὴν περιλήψη ὀρισμένων ἐν Κύπρῳ αγίων στὸν ἑορταστικὸ κύκλο Συναξαρίων, Μηνολογίων, Καλενδαρίων και Μηνολογίων Εὐαγγελισταρίων, ἀπὸ τὸν 8ο αἰ. κ. ἐξ., ποῦ σώζονται, ὄχι μόνο στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀλλὰ και στὴ λατινικὴ, τὴν ἀρμενικὴ, τὴ γεωργιανὴ και τὴ σλαβονικὴ. Ἡ τιμὴ τῶν αγίων τούτων κατέστη πανορθόδοξη, μὲ κυριώτερα ἐπίκεντρα, πρῶτα τὴ Ρώμη και κατόπιν τὴν Κωνσταντινούπολη.

Κατὰ τὴν περίοδο τῶν 11ου/12ου αἰ., ἡ ἀνασυγκροτηθεῖσα και ἀναδιοργανωθεῖσα μετὰ τὴν ἐπίσημη ἐπανένταξη τῆς Κύπρου στὸ βυζαντινὸ κράτος (ἔτος 965) τοπικὴ Ἐκκλησία, προβαίνει σὲ ἓνα ἰδιαίτερα σημαῖνον ἱστορι-

κά, ἀγιολογικὰ και λειτουργικὰ γεγονός: Συντάσσει, ἢ μᾶλλον ἀνασυντάσσει τὰ Δίπτυχα της, καταχωρίζοντας σὲ αὐτὰ τὸν βαρύτιμο ἀγιολογικὸ της πλοῦτο δώδεκα αἰῶνων. Σ' αὐτὰ ἐντάσσονται οἱ ἐπ' ἀρετῆ και ἀγιότητι διαλάμπαντες ἀρχιεπίσκοποι και ἐπίσκοποι τῆς νήσου, μέχρι τὴν ἐποχὴ σύνταξης τῶν Διπτύχων αὐτῶν. Καί, ὡς φυσικὴ συνέχεια, ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν, πιθανώτατα ἐπὶ Μανουὴλ Α' τοῦ Κομνηνοῦ (1143-1180), ἐντάσσονται στὸ ἀρχικὸ Συνοδικὸ τῆς Ὁρθοδοξίας τὰ Δίπτυχα τῶν μέχρι τότε ἐπιφανῶν ἀρχιεπισκόπων τῆς νήσου, ἀλλὰ και τῶν κατὰ τὶς κυπριακὲς ἐπισκοπὲς αγίων ἀρχιερέων. Ἔτσι ἀπαρτίσθηκε τὸ Κυπριακὸν Συνοδικόν, τοῦ ὁποῦ

σήμερα εἶναι γνωστὰ ὀκτὼ χειρόγραφα.

Περαιτέρω, πρέπει νὰ τονισθεῖ και τὸ ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδο (11ος-12ος αἰ.), τὰ Δίπτυχα τῆς κατὰ Κύπρον Ἐκκλησίας συμπληρώνονται μὲ τὸν καταρτισμὸ ἑνὸς εἴδους Ἀγιολογίου (καταλόγου αγίων), ποῦ περιλάμβανε, πέρα τῶν αγίων ἀρχιεπισκόπων και ἐπισκόπων της, και ὅλους τοὺς ἀνὰ τοὺς αἰῶνες αγίους, ποῦ τὴν εἶχαν λαμπρύνει, μαζί μὲ τοὺς ὀσίους και ἄλλους αγίους ποῦ τελειώθηκαν στὴ νήσο, ἀκόμη και

μὲ αὐτούς, τῶν ὁποίων τὰ ἱερὰ λείψανα εἶχαν ἔλθει ἀπὸ ἄλλες χώρες.

β. Ὑστεροβυζαντινὴ-Μεταβυζαντινὴ περίοδος κ.ἐξ. (14ος-20ὸς αἰ.)

Στὴν Κύπρο και τὴν Ἐκκλησία της τὰ πράγματα ἄλλαξαν ὀλοκληρωτικὰ ἀπὸ τὸν 13ο αἰ. κ. ἐξ., ἔνεκα τῆς φραγκικῆς κατοχῆς και τῶν μέτρων κατὰ τῆς Ὁρθόδοξης τοπικῆς Ἐκκλησίας, τόσο τῶν παπικῶν ἐκπροσώπων στὴ νήσο, ὅσο και τῶν παπικῶν πολιτικῶν κατακτητῶν. Ἡ παράδοση ἔνταξης αγίων στὸ Ἀγιολόγιο ἀπὸ τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία διακόπτεται τὸν 13ο αἰ., ἔνεκα περιορισμοῦ και ὑποταγῆς τῆς αυτοκέφαλης Ἐκκλησίας

Κύπρου ἀπὸ τοὺς Φράγκους/παπικοὺς κατακτητές της, καὶ ἴσως οἱ τελευταῖοι ἅγιοι ποὺ ἐντάσσονται στὸ τοπικὸ Ἀγιολόγιο νὰ εἶναι οἱ δεκατρεῖς ὁσιομάρτυρες τῆς Μονῆς Καντάρας, ποὺ μαρτύρησαν στὶς 19.05.1231, λίγο πρὶν τὴν Bulla Cypria τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου Δ' (1260), παπικὸ διάταγμα μὲ τὸ ὁποῖο τέθηκαν σὲ ὀριστικὴ ἰσχὺ τὰ ἀνωτέρω μέτρα κατὰ τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας. Ἐκτοτε, μέχρι καὶ τὸ τέλος τῆς φραγκοκρατίας, ἔνεκα τῆς κατάλυσης τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς κατὰ Κύπρον ἐκκλησίας, τῆς αὐτονομίας τῶν ἐπισκοπῶν της, τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἀρχιεπισκόπου καί, τελικά, τοῦ Συνοδικοῦ θεσμοῦ, καθὼς καὶ τοῦ ἐκλατινισμοῦ κάποιων ἀρχιερέων, κληρικῶν, λαϊκῶν καὶ τὴν ἀποκοπὴ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τὶς λοιπὲς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, δὲν ἦταν δυνατὸν ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία νὰ προβαίνει στὴν ἔνταξη ἁγίων στὸ Ἀγιολόγιο, ὅχι ἀσφαλῶς γιατί δὲν ὑπῆρξαν καὶ κατὰ τὴν ἐν λόγω περίοδο ἅγιοι στὴν Κύπρο. Περαιτέρω, γιὰ ἱστορικοὺς καὶ ἐκκλησιολογικοὺς καὶ πάλιν λόγους, ἡ διακοπὴ τοῦ ἀρχαίου τούτου ἔθους τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου νὰ ἐντάσσει ἡ ἰδία ἁγίους στὸ Ἐορτολόγιό της, συνεχίζεται καὶ κατὰ τὴν τουρκοκρατία καὶ ἀγγλοκρατία. Ἐνας ἄλλος σημαντικὸς παράλληλος λόγος τῆς διακοπῆς αὐτῆς ὑπῆρξε, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, καὶ τὸ ἐναρξάμενο ἀπὸ τὸν 14ο κυρίως αἰ. ἔθος ἀναφορᾶς στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, πρὸς ἔνταξη ἁγίων στὸ Ἀγιολόγιο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Εἰσηγούμενη Πρακτικὴ Ἐνταξης τῶν Κυπρίων νεομαρτύρων στὸ Ἀγιολόγιο

Κατὰ τὴν Ὁρθόδοξη πατερικὴ παράδοση, ὁ χαρακτηρισμὸς ἅγιος ἀποδίδεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία στὸ πρόσωπο ἐκεῖνο, ποὺ ἔχει φθάσει στὴ θέωση καὶ συνιστᾶ μάρτυρά της μέσα στὴν Ἱστορία. Καὶ ἡ θέωση ἀποτελεῖ ὄχι ἠθικὸ ἀλλὰ ὄντολογικὸ γεγονός, δηλαδὴ τὴν «κατὰ θεῖαν χάριν» ἀλλοίωση τῆς φύσης καὶ σύνολης τῆς ὑπαρξῆς τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι σημαντικὸ νὰ καθορισθοῦν ἐξαρχῆς οἱ ἐξ ὧν οὐκ ἄνευ θεολογικὲς προϋποθέσεις πρὸς διαπίστωση καὶ διακήρυξη

τῆς ἀγιότητος προσώπου τινός. Πρώτη καὶ βασικὴ ἡ Ὁρθόδοξη χριστιανικὴ ιδιότητά του, καὶ ὅτι ἐτελειώθη ἐν Κυρίῳ μὲ ἐνάρετο καὶ θεάρεστο βίον, χωρὶς νὰ ὑποπέσει σὲ ἄρνηση τῆς πίστεως ἢ σὲ αἰρετικὲς δοξασίες. Ἐὰν ἔχουν διασωθεῖ γραπτὰ ἔργα ἢ λόγοι τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ἐπίσης θὰ μελετηθοῦν κατὰ πόσον ἐκφράζουν τὴν Ὁρθόδοξη πίστη καὶ τὴν προήγαγαν ἢ τὴν προάγουν πρὸς σωτηρία ψυχῶν. Τὰ θαυμαστὰ σημεῖα-θεοσημεῖες, ποὺ τυχὸν ἐνεργεῖ ἓνας πιστός, ζῶν ἢ μετὰ θάνατον, ἀποτελοῦν ἀναμφισβήτητες ἐνδείξεις τῆς ἀγιότητάς του. Θεοσημεῖες ἀποτελοῦν ἀσφαλῶς καὶ ἡ εὐωδία, μυροβλυσία καὶ ἰαματικὴ χάρις τῶν λειψάνων του. Ἀποτελεῖ «συνεχῆ καὶ ἀμετάβλητη ἀγιοπατερικὴ συνειδηση ὅτι ἡ ἀγιότητα ἀναγνωρίζεται μὲ βάση τὴ φανέρωσή της ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, μὲσω τῆς διενεργείας (αὐθεντικῶν) θαυμάτων. Αὐτὸ τὸ κριτήριον εἶναι ἐκκλησιαστικὰ τὸ ἀσφαλέςτερον καὶ ἐπικρατέστερον στὸν χῶρον τῆς Ὁρθόδοξης Ἀγιολογίας».

Ὡς πρὸς τοὺς μάρτυρες, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἤδη ἀναγνωρισμένων καὶ τιμωμένων στὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία μαρτύρων, ἀπαραίτητες προϋποθέσεις διαπιστώσεως τελειωθέντων μαρτυρικῶς ἀποτελοῦν, ὄχι τὰ θαύματα ποὺ τυχὸν ἐνεργοῦν, ἀλλὰ ἡ Ὁρθόδοξη πίστη καὶ ἡ πρὸ τοῦ μαρτυρίου ἀταλάντευτη ὁμολογία τῆς πίστεως ἐνώπιον τῶν ἀλλοθρήσκων/ἑτεροδόξων, καθὼς καὶ ἡ ἐνσυνείδητη ἄρνηση νὰ ἀλλαξοπιστήσουν, χάριν ὑλικῶν ἀνταλλαγμάτων ἢ γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴ θανατικὴ καταδίκη.

Εἶναι σημαντικὸ ἐν προκειμένῳ νὰ παρατεθεῖ ἡ συνοπτικὴ τῆς σχετικῆς Ὁρθοδόξου παραδόσεως ἄποψη, ὅπως τὴ διατυπώνει ἄριστα ὁ μέγας διδάσκαλος καὶ θεολόγος ὅσιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ἀνακεφαλαιωτῆς τῆς πατερικῆς παράδοσης, στὸ ἔργο του Νέον Μαρτυρολόγιον: «Εἶναι γνώμη τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας μας ὅτι, τῶν μὲν ὁσίων τὰ λείψανα δὲν προσκυνοῦνται ὡς ἅγια, ἂν ὁ Θεὸς δὲν ἀποδείξει δι' αὐτῶν θαύματα, ἢ τὸ ὀλιγώτερον τὰ τιμῆση διὰ τῆς εὐωδίας, μὲ τὸ νὰ μὴν εἶναι ἀποδεδειγμένα εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἐν κρυπτῷ πίστις καὶ ἀγάπη αὐτῶν

εἰς τὸν Θεόν. Τῶν δὲ Μαρτύρων τὰ λείψανα προσκυνοῦνται ὡς ἅγια καὶ χωρὶς θανάτων καὶ εὐωδίας, μὲ τὸ νὰ γίνεται φανερὰ εἰς ὅλους διὰ τῆς ἐμπράκτου ἀποδείξεως τοῦ μαρτυρίου ἢ εἰς Θεὸν τελεία πίστις καὶ τελεία ἀγάπη αὐτῶν· τῶν ὁποίων τούτων προηγουμένως, καὶ φανερῶς εὐρισκομένων εἰς τοὺς Μάρτυρας, ὡς παρακολουθήματα εἶναι πλέον τὰ θαύματα, καὶ σχεδὸν λογίζονται, ὅσον εἰς ἀπόδειξιν, περιττὰ». «Δὲν παύουν, δηλαδή, τὰ θαύματα νὰ θεωροῦνται ἄμεσα συνδεδεμένα μὲ τὴν ἀγιότητα, μολονότι στὴν περίπτωση τῶν Μαρτύρων δὲν ἔχουν πρωταρχικὴ ἀποδεικτικὴ σημασία..., ἀφοῦ τὸ μαρτύριο καθ' αὐτὸ συνιστᾷ βεβαίωση τοῦ γεγονότος τῆς θεώσεως».

Τώρα, ὡς πρὸς τὴν πρακτικὴν, ποὺ θὰ ἦταν πρέπον νὰ ἀκολουθήσει σήμερα ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ὡς πρὸς τὴν ἔνταξιν ἀγίων στὸ Ἀγιολόγιο/Εορτολόγιο, καὶ ἐν προκειμένῳ τῶν ἐν Κυπρίων νεομαρτύρων τῆς Τουρκοκρατίας, προσαρμόζοντας στὰ δεδομένα τῆς κατὰ Κύπρον Ἐκκλησίας τὴν πρακτικὴν ποὺ διαμορφώθηκε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ ἐφαρμόζεται στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Κατόπιν ὅλων τῶν ἀνωτέρω, καταλήγοντας καὶ ἀνακεφαλαιώνοντας γιὰ τοὺς προτεινόμενους ἀπὸ τὴ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ ἔνταξης στὸ Ἀγιολόγιο μαρτυρικῶς τελειωθέντες Κυπρίους ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς κατὰ τὴν Τουρκοκρατία —τοὺς ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει στὴν ἀρχὴ τῆς εἰσήγησής μας—, μποροῦμε συνοπτικὰ νὰ ἀναφέρουμε τὰ ἀκόλουθα:

α) Τὰ σωζόμενα στοιχεῖα γιὰ αὐτοὺς (βιογραφικά, συνθηκῶν τελείωσης κ.λπ.), ἔχουν ἱστορικὴ βάση καὶ στηρίζονται σὲ ἀξιόπιστες μαρτυρίες συγχρόνων ἢ μεταγενεστέρων τους προσώπων. Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Μαχαιρᾶ, μὲ εὐλογία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Χρυσοστόμου Α΄ καὶ ἐνεργείαις τοῦ Καθηγουμένου Θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Λήδρων Ἐπιφανίου ἔχει ἤδη συγκεντρώσει σὲ τρεῖς ὀγκώδεις τόμους τὶς σωζόμενες μαρτυρίες καὶ σχετικὲς μελέτες ἀναφορικῶς πρὸς τοὺς ἐν Κύπρῳ νεομάρτυρες τοῦ 1821 καὶ τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα γεγονότα

τῶν σφαγῶν.

β) Ὅλες οἱ ἐν λόγῳ μαρτυρίες, ἐκδεδομένες ἢ ἀνέκδοτες μέχρι πρόσφατα, ἐπικυρώνονται ἀπὸ ἔντονες μέχρι σήμερα τοπικὲς προφορικὲς λαϊκὲς παραδόσεις.

γ) Γιὰ πολλὰς περιπτώσεις τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν μαρτύρων, τὰ σωζόμενα στοιχεῖα εἶναι λίγα ἢ καὶ ἐλάχιστα, γιὰ λιγότερες περιπτώσεις σωζονται ἐπαρκέστερες μαρτυρίες, μάλιστα γιὰ τὶς περιστάσεις τῆς μαρτυρικῆς τελείωσης ἢ τῆς ἐν Χριστῷ ὁμολογίας τους.

δ) Εἴμαστε σὲ θέσιν νὰ γνωρίζουμε γιὰ τὶς ὑπὸ ἐξέτασιν περιπτώσεις μαρτύρων ἢ ὁμολογητῶν ὅτι τὸ μαρτύριο ἢ/καὶ ἡ ὁμολογία τους ἦταν ἐν ἐπιγνώσει. Εἶχαν ὅλοι ὀρθόδοξὴ ἐκούσια πρόσληψη τοῦ μαρτυρίου, εἶχαν ἀταλάντευτη πίστις καὶ ὁμολογία καὶ τελειώθηκαν χάριν τῆς πίστεως καὶ ἀγάπης τους στὸν Χριστὸ καὶ ὄχι γιὰ τὴν πατρίδα (ὅπως λ.χ. οἱ πολεμήσαντες ἥρωες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως). Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀποδοδομένος σ' αὐτοὺς χαρακτηρισμὸς «ἐθνομάρτυρες» εἶναι ἀτυχὴς καὶ ἐσφαλμένος.

ε) Τὴν ἀλήθεια τῶν λεγομένων ἐπικυρώνουν οἱ ἱκανὲς περιπτώσεις συγχρόνων τους, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, οἱ ὁποῖοι, εἴτε διέφυγαν μέσω τῶν ξένων προξενείων τῆς Λάρνακας στὸ ἐξωτερικὸ γιὰ νὰ σώσουν τὴ ζωὴ τους, εἴτε ἀκόμη ἀλλαξοπίστησαν, τούρκεψαν, καὶ ἔτσι ἀπέφυγαν τὸν θάνατο. Οἱ ὑπὸ ἐξέτασιν μάρτυρες θὰ μπορούσαν νὰ πράξουν ἕνα ἀπὸ τὰ δύο, ἀλλὰ ἐπέλεξαν τὸ μαρτύριο.

ς) Ἀσφαλῶς ἡ τελικὴ κρίσις γιὰ τοὺς προτεινόμενους αὐτοὺς μαρτυρικῶς τελειωθέντες ἀνήκει στὸ σύνολο τῆς ἱεραρχίας, στὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς κατὰ Κύπρον Ἐκκλησίας. Πρέπει ὅμως ἐν προκειμένῳ νὰ τονισθεῖ ὅτι ἡ φωνὴ καὶ ἡ αἴσθησις τοῦ πιστοῦ Ὀρθοδόξου λαοῦ ἦταν καὶ εἶναι θετικὴ γιὰ τὴν ἀγιότητα τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος μαρτύρων, ὅπως συμπεραίνεται ἀπὸ τὶς κατὰ καιροὺς προσπάθειες ἔνταξίς τους στὸ Ἀγιολόγιο καὶ τὸν καταρτισμὸ εἰδικῆς Ἀκολουθίας τῶν μαρτύρων τοῦ κυπριακοῦ 1821 ἤδη ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ 1930.

(*Ἀπόσπασμα ἀπὸ εἰσήγησις στὴν Ἡμερίδα
«Ἡ ἐκατόμβη τῆς 9ης Ἰουλίου 1821»*)

Στό Μεθόριο του Μαρτυρίου «ὑπὲρ Πίστewς ἢ Πατρίδος»: Ὁ Ἱερομάρτυς Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός

τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Νικολάου Χριστοδούλου

Ἡ ἀναγνώριση μεμονωμένων προσώπων ὡς ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι ἀρχαιότατη καὶ ἀνάγεται στὴν ἀρχὴ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Θεὸς διὰ στόματος τοῦ ἀποστόλου Πέτρου παραγγέλλει: «ἅγιοι γίνεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι», δείχνοντάς μας, ὅπως παρατηρεῖ καὶ ὁ ἅγιος Ἰουστίνος Πόποβιτς, ὅτι ἡ ἀγιότητα εἶναι «ἡ ὁμαλὴ κατάστασις τῆς θεοειδοῦς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου». Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ τέλεια κατάστασις τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Ἡ ἀγιότητα ἀποτελεῖ τὸν ὑψιστο βαθμὸν, στὸν ὁποῖο μπορεῖ νὰ φτάσει ἡ ἀνθρώπινη φύσις. Ὁ ἅγιος μιμεῖται τὸν Χριστὸ καὶ ὡς ἐκ τούτου καθίσταται καὶ ὁ ἴδιος πρότυπο μίμησης ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, κατὰ τὸν λόγο τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὁ ὁποῖος γράφει: «Μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς καὶ ἐγὼ Χριστοῦ». Αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐμπνέει καὶ καθοδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν ὁδὸ τῆς ἀγιότητος εἶναι ὁ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, τοῦ Ὁποίου ἡ ἀκτιστὴ χάρις θεραπεύει καὶ ἀγιάζει τὴν ἀνθρώπινη βούλησις καθοδηγώντας την, ὥστε νὰ ἐπιδιώκει τὸ ἀληθινὸ συμφέρον τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, ποῦ εἶναι ἡ ὁμοίωσὴ τῆς μετὰ τὸν Θεό. Γι' αὐτὸ ὀνομάζεται καὶ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, ἀκριβῶς διότι φανερῶναι τὸν ἀληθινὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι, ἄλλωστε, τυχαῖο τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ἐκκλησία καθώρισε τὴν ἀμέσως ἐπόμενη Κυριακὴ τῆς Πεντηκοστῆς νὰ ἐορτάζεται ἡ Κυριακὴ τῶν Ἁγίων Πάντων. Ἀποτελεῖ τοῦτο μία σαφῆ ὑπόμνησις τῆς ἀμεσης σχέσεως τῆς ἀγιότητος μετὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.

Τὴν περίοδο τῶν διωγμῶν παρουσιάζονται ἑκατόμβες μαρτύρων καὶ μαζὶ μετὰ αὐτοὺς ἔχουμε καὶ τὶς περισσότερες καὶ σημαντικότερες ἐκδηλώσεις ἀγιολογικῆς τιμῆς. Τὸ μαρτύριο τοῦ αἵματος συνιστοῦσε αὐταπό-

δεικτὴ καὶ διαχρονικὰ ἀδιαπραγμάτευτη ἐκδοχὴ ἀγιότητος, ἐφόσον μετὰ τὸν θάνατό του ὁ μάρτυρας ἀναδεικνύεται ἄξιος μιμητῆς καὶ ἀκόλουθος τοῦ Χριστοῦ. Μετὰ τὴν περίοδο τῶν διωγμῶν, στὸ μαρτύριο τοῦ αἵματος προσετέθη καὶ τὸ μαρτύριο τῆς συνειδήσεως, τὸ ὁποῖο περιλαμβάνει πατέρες καὶ ὁσίους, οἱ ὁποῖοι ἀγίασαν διὰ τῆς ἀσκήσεως.

Τοὺς πρώτους αἰῶνες, ἡ καταξίωσις ἐνὸς ἀγίου στὴ συλλογικὴ συνείδησις τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβεβαιωνόταν μετὰ τὴν ἀπλὴ ἐγγραφὴ τοῦ ὀνόματός του στὰ Δίπτυχα, χωρὶς νὰ χρειάζεται ἡ κανονιστικὴ σφραγίδα μιᾶς ἐπίσημης ἀρχῆς. Ἀκόμη καὶ πολὺ ἀργότερα, τὴν περίοδο τῶν νεομαρτύρων, παρατηροῦνται φαινόμενα ἄμεσης καὶ αὐθόρμητης ἀναγνώρισης τῆς ἀγιότητος ἐνὸς μάρτυρα, ὅπως συνέβη στὴν περίπτωση τοῦ ἀγίου νεομάρτυρα Γεωργίου, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Γενικά, ὅμως, μετὰ τὴν πάροδο τῶν αἰώνων, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καθιέρωσε ἕνα ἀσφαλῆ τρόπο ἀναγνώρισης τῆς ἀγιότητος, προφανῶς γιὰ νὰ ἀποτρέπει ἀμφιλεγόμενες, ἀδόκιμες ἢ λανθασμένες ἐκδοχὰς ἀγιολογικῆς τιμῆς. Ἡ διαδικασία αὐτὴ ξεκινᾷ πάντα ἀπὸ τὴ φωνὴ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μιᾶς τοπικῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀναγνωρίζει καὶ μαρτυρεῖ τὴν ἀγιότητα ἐνὸς μέλους τῆς. Στὴ συνέχεια, ὁ οἰκεῖος ἐπίσκοπος ἀναλαμβάνει τὴ συγκρότησι φανέλου, ὁ ὁποῖος περιέχει ὅλα τὰ διαθέσιμα ἱστορικὰ στοιχεῖα τοῦ προτεινόμενου προσώπου, τὰ ὁποῖα ἐκφράζουν καὶ τεκμηριώνουν τὴν καταξίωσίν του στὴν ἀγιολογικὴ συνείδησι τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας καὶ δικαιολογοῦν τὴν ἐπίσημην ἀναγνώριση τῆς ἀγιότητός του καὶ τὴν ἐγγραφὴν του στὸ ἐπίσημο ἐορτολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐνῶ τὰ κριτήρια ἀναγνώρισης ἐνὸς ἀγίου φαίνονται ἐκ πρώτης ὄψεως σαφῆ καὶ δια-

κριτά, ή περίπτωση τών νεομαρτύρων έχει τή δική της προβληματική λόγω τής συνύπαρξης τής εθνικής συνείδησης με τήν ὀρθόδοξη χριστιανική ταυτότητα, λόγω τής σύγχυσης μεταξύ ιδεολογίας καί πνευματικότητας, λόγω, τελικά, τής ταύτισης τών νεομαρτύρων με τοὺς ἔθνομάρτυρες.

Ἡ καθιέρωση τοῦ ὄρου «νεομάρτυς» ὀφείλεται κυρίως στὸν ἅγιο Νικόδημο τὸν Ἄγιορείτη, ὁ ὁποῖος στὸ ἔργο «Νέον Μαρτυρολόγιον» ἔθεσε ὡς χρονικὸ ὄριο τὸ ἔτος 1453, ἀπὸ τὸ ὁποῖο καί μετὰ, οἱ ἅγιοι ποὺ θυσίασαν με μαρτυρικὸ τρόπο τὴ ζωὴ τους ὑπὲρ τής πίστεως τοῦ Χριστοῦ ὀνομάζονται «νεομάρτυρες».

Οἱ νεομάρτυρες κατέχουν μία ξεχωριστὴ θέση στὸν χῶρο τής ἀγίας μας Ἐκκλησίας, γιατί, στὰ μαῦρα χρόνια ποὺ ξεκίνησαν μετὰ τὴν πώση τής Βασιλίδος τῶν Πόλεων στοὺς Ὀθωμανοὺς Τούρκους, αὐτοὶ στόλισαν ἐκ νέου τὴν Ἐκκλησία με τὸ αἷμα τους «ὡς πορφύραν καί βύσσον», ἐνῶ παράλληλα, με τὴ ζωὴ καί πρὸ πάντων με τὴ θυσία τους, φώτισαν καί παρηγόρησαν τὸ ὑπόδουλον Γένος. «Κατ' ἀλήθειαν τοῦτο εἶναι ἓνα θαῦμα» ὁμολογεῖ ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης, «παρόμοιον ὡσὰν νὰ βλέπη τινὰς μέσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ χειμῶνος ἔαρινὰ ἄνθη καί τριαντάφυλλα, μέσα εἰς τὴν βαθυτάτην νύκτα, ἡμέραν καί ἥλιον, μέσα εἰς τὸ ψηλαφητὸ σκότος, φῶτα λαμπρότατα, ἐν καιρῷ τής αἰχμαλωσίας, νὰ βλέπη ἐλευθερίαν, καί ἐν τῷ καιρῷ τής τωρινῆς ἀσθενείας, ὑπερφυσικὴν δύναμιν... οὗτος ὁ δάκτυλος εἶναι τοῦ Θεοῦ, αὕτη ἡ δύναμις εἶναι τοῦ Θεοῦ...».

Πράγματι, ἂν ἐξαιρέσει κανεὶς τοὺς τρεῖς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες, οἱ περισσότεροὶ μάρτυρες ἀναδείχθηκαν κατὰ τὴ μακρὰ καί ἐπώδυνη περίοδο τής τουρκοκρατίας. «Κατ' αὐτήν», ὅπως παρατηρεῖ ὁ Μητροπολίτης Σερρών καί Νιγρίτης κ. Θεολόγος, «τὸ μαρτύριο βρῖσκει τὴν οὐσιαστικότερη ἐκφρασὴ του στοὺς νεομάρτυρες, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλεσαν σπουδαῖο κεφάλαιο τής ἐκκλησιαστικῆς καί ἱστορικῆς πορείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Στοὺς νεομάρτυρες, σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τοὺς ἔθνομάρτυρες, ὅπου προη-

γεῖται ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, κυριαρχεῖ ἡ θρησκευτικὴ τους συνείδηση, ἡ ἀγάπη τους δηλαδὴ πρὸς τὸν Χριστό, ἡ ὁποία ὡς θεῖος ἔρωσ κατέφλεγε τὴν καρδία τους καί τοὺς ὀδηγοῦσε ἄφοβα στὸ μαρτύριο. Αὕτη ἡ βαθεῖα χριστιανικὴ συνείδηση τῶν νεομαρτύρων εἶναι ὑπερεθνικὴ, καί γι' αὐτὸ ἀληθινὰ οἰκουμενικὴ. Αὐτὸ τὸ στοιχεῖο τοὺς συνδέει ἀναπόσπαστα με τοὺς παλαιοὺς μάρτυρες τής χριστιανικῆς πίστεως».

Σύμφωνα καί με τὸν μακαριστὸ καθηγητὴ Ἰωάννη Φουντούλη, χαρακτηριστικὸ στοιχεῖο τής ἱερᾶς παράδοσης ποὺ περιβάλλει τοὺς νεομάρτυρες, εἶναι ἡ ἄμεση ἔνταξή τους στὸ χριστιανικὸ ἑορτολόγιο, πρὸς ἐπιβεβαίωση τής ἀγιότητάς τους, στηριγμὸ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καί ἀνάδειξη τοῦ ἱεραποστολικοῦ πνεύματος τής Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς ἀπίστους. Τῆς ἑορτολογικῆς πληροφορίας γιὰ τοὺς νεομάρτυρες μποροῦμε νὰ τίς ἀναζητήσουμε σὲ πηγές τοῦ 16ου, 17ου καί κυρίως τοῦ 18ου καί 19ου αἰῶνος. Ἐδῶ συναντοῦμε πληθῶρα περιπτώσεων, ὅπου ἡ τιμὴ πρὸς συγκεκριμένους νεομάρτυρες προηγήθηκε τής ἐπίσημης ἀναγνώρισής τους.

[Ὁ μοναχὸς Παχώμιος Ῥουσάνος γιὰ παράδειγμα, ἐξέχουσα μορφή τοῦ 16ου αἰῶνα ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο, θέλοντας νὰ καλύψει τοπικὲς λειτουργικὲς ἀνάγκες, συνέταξε ἀκολουθία πρὸς τιμὴν τῶν ἐν Στροφᾶσιν ἀναιρεθέντων ἀγίων Πατέρων, ποὺ μαρτύρησαν στῆς 26 Ἰουλίου τοῦ 1537. Ὁ Μανουὴλ Κορίνθιος, ἐπίσης, κατὰ τὸν 16 ο αἰῶνα (†1531), συνέταξε ἀκολουθία πρὸς τιμὴν ἑνὸς ἀπὸ τοὺς παλαιότερους νεομάρτυρες, τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ ἐν Σέρραις, ποὺ μαρτύρησε κατὰ τὸ δεύτερο ἡμισυ τοῦ 15ου αἰῶνα. Ὁ σοφώτατος Γεώργιος Κορέσσιος, χιώτης λόγιος τοῦ 17ου αἰῶνα, ἀμέσως μετὰ τὸ μαρτύριο τοῦ Θεόφιλου τοῦ Ζακύνθιου, ποὺ μαρτύρησε στὴ Χίο στῆς 24 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1635, συνέταξε ἀκολουθία πρὸς τιμὴν του, ἡ ὁποία καί ψάλλεται κάθε χρόνο στὸ νησί. Στὴ Χίο, ἐπίσης, στῆς 21 Ἰουνίου τοῦ 1732 μαρτύρησε καί ὁ μεγαλομάρτυς τοῦ Χριστοῦ Νικήτας ὁ Νισύριος, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀκολουθία γράφηκε ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο Ἰβηρίτη,

«αυτόπτην τῶν ἀθλητικῶν ἀγῶνων γενόμενον». Τὰ δύο αὐτὰ γεγονότα ἀναφέρει ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Πάριος στὴν πραγματεία του «περὶ Νεομαρτύρων», γεγονὸς τὸ ὁποῖο τεκμηριώνει τὴν ἀλήθεια ὅτι οἱ νεομάρτυρες στὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ ἀναγνωρίζονται ὡς ἅγιοι εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸ μαρτύριό τους «χωρὶς καμμίαν ἄδειαν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας». Αὐτό, καθὼς σημειώνει ὁ Ἀθανάσιος Πάριος, τὸ νὰ τιμῶνται δηλαδὴ καὶ νὰ πανηγυρίζονται οἱ καλῶς ἀθλήσαντες, δὲν εἶναι μόνον δίκαιον «ἀλλὰ ἀκόμα εἶναι καὶ λυσιτελέστατον, ὡσὰν ὁποῦ ἡ τοιαύτη τιμὴ θερμαίνει τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν, καὶ διεγείρει πρὸς μίμησιν». Τὰ παραδείγματα ἄμεσης

1985. Τὸ μαρτύριό τους, ὅμως, καὶ ἡ πρώτη ἀκολουθία τους συντάχθηκαν ἀπὸ τὸν ἀγιορείτη μοναχὸ ὑμνογράφου Ἰάκωβο Νεοσκηπιώτη, τὸ ἔτος 1843, καὶ πρωτοεκδόθηκε τὸ ἔτος 1941. Ἡ δευτέρη ἀκολουθία τῶν ἁγίων εἶναι τοῦ μοναχοῦ Γερασίμου Μικραγιαννανίτου καὶ ἐκδόθηκε τὸ ἔτος 1970. Μέσα ἀπὸ αὐτὰ διαπιστώνουμε ὅτι τὸ ἐκπληκτικὸ φαινόμενο τῶν νεομαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀναχαίτιση τοῦ ἐξισλαμισμοῦ καὶ τὸν ἐπιστηριγμὸ τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ στὴν πίστη τῶν Πατέρων του, συνέβαλε τὰ μέγιστα καὶ στὸν ἐμπλουτισμὸ τοῦ χριστιανικοῦ ἑορτολογίου καὶ στὴν ἀναζωογόνηση τῆς θείας λατρείας. Ἡ ἄμεση ἀναγνώριση τῶν

ἀναγνώρισης καὶ ἑορτασμοῦ τῶν νεομαρτύρων εἶναι πολλὰ, ἔστω καὶ ἂν κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς ἀναγνωρίσθηκαν ἐπίσημα ὡς ἅγιοι, μὲ Πατριαρχικὴ Πράξη, πολὺ ἀργότερα. Ὁ σεπτὸς ἱερομάρτυς Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ἀναγνωρίσθηκε ὡς ἅγιος τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1961, ἐνῶ μνημονεύεται τόσο ἀπὸ τὸν ἅγιο Νικόδημο στὸ Νέο Μαρτυρολόγιο, ὅσο καὶ στὸ Μηναιῖο τοῦ 1843. Οἱ πέντε, ἐπίσης, πολυάθλοιο νεομάρτυρες τῆς Σαμοθράκης, Ἐμμανουήλ, Θεόδωρος, Γεώργιος, Μιχαὴλ καὶ Γεώργιος, ποὺ μαρτύρησαν τὸ ἔτος 1835, ἐπίσημα ἀναγράφηκαν στὶς ἀγιολογικὲς δέλτους ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο στὶς 17 Μαΐου τοῦ

νεομαρτύρων ὡς ἁγίων ἀπὸ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, «ἄνευ κανονικῆς διαγνώσεως τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας», συνετέλεσε ὥστε νὰ ἀναπτυχθεῖ σὲ τοπικὸ κυρίως ἐπίπεδο, ἡ ἐτήσια λατρευτικὴ τιμὴ καὶ μνήμη τους.

Οἱ περιπτώσεις αὐτὲς συνιστοῦν μίαν συνέχεια στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκφράζουν τὴ θεολογικὴ ἐνότητα παλαιῶν καὶ νέων Μαρτυρολογίων, ἀφοῦ οἱ μάρτυρες κάθε ἐποχῆς ἀνήκουν στὴν Ἐκκλησία καὶ διατρανώνουν τὸ ἴδιο μήνυμα, ὅτι «μαρτύρων θάνατος οὐκ ἔστι θάνατος, ἀλλὰ ζωὴ πέρασ οὐκ ἔχουσα», κατὰ τὸν λόγον τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

Στὰ ζοφερὰ χρόνια τῆς ὀθωμανικῆς σκλαβιάς

οί πανένδοξοι νεομάρτυρες με τὸ παράδειγμα τους μετέδιδαν στὸ Γένος τὸ μήνυμα τῆς προσηλώσεως στὴν ἀγία ὀρθόδοξο χριστιανικὴ πίστη καὶ λειτουργοῦσαν ἐποικοδομητικὰ καὶ παιδαγωγικὰ στὶς συγκεκριμένες συνθήκες τῆς ἐποχῆς. [Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἐκκλησία εὐλογοῦσε, ἐνίσχυε καὶ ὑποβοηθοῦσε τὴν κλίση τους καὶ τὴν πορεία τους πρὸς τὸ ἐκούσιο μαρτύριο. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης ἀποκαλεῖ τοὺς νέους αὐτοὺς μάρτυρες «ἀγγέλους, ποταμούς, ἰατροὺς, πύργους τῆς εὐσεβείας, φύλακας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, μυρίπνοα ἄνθη καὶ ῥόδα τοῦ παραδείσου, προστάτας, βοηθοὺς, σωτῆρας κοινούς πάντων τῶν ὀρθοδόξων». Δίκαια ἡ ἀγία Ἐκκλησία μας ψάλλει στὴ μνήμη τους, «χαίροις νεομαρτύρων πληθῆς πιστῶν ἢ δόξα, καὶ χαρὰ καὶ καλλώπισμα...». Ὅντως, οἱ Νεομάρτυρες]. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀπέτελεσαν γιὰ τὴν Ἐκκλησία μας, μίᾶ ἐξαιρετικὴ εὐλογία τοῦ Θεοῦ.

Τὴν ἴδια εὐλογία, γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου καὶ τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμά της, ἀπέτελεσε καὶ ἡ θυσία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς στάθηκε μιὰ θρυλικὴ καὶ πονεμένη μορφή. Ὅπως σημειώνει ὁ καθηγητὴς Πασχάλης Κιτρομηλίδης, ἐπικαλούμενος τὰ λόγια τοῦ Θουκυδίδη, ὁ Κυπριανός, μέσα ἀπὸ τὴ δοκιμασία ἀποδείχθηκε ἀνώτερος ἀπὸ τὴ φήμη του καὶ αὐτὴ ἡ δοκιμασία δὲν ἀποτελεῖ ρητορικὸ κομπασμό, ἀλλὰ τὴν ἀλήθεια. Ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, ὑπῆρξε σημαντικὸς ἐκπρόσωπος τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Διαφωτισμοῦ», [ὅπως αὐτὸ ἐμφαίνεται στὸ ἰδρυτικὸ ἔγγραφο τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Λευκωσίας τὸ 1821. Ἄλλο ἓνα πραγματικὸ μανιφέστο τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Διαφωτισμοῦ, ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἔγγραφο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ τῆς 18ης Αὐγούστου 1819, μετὰ τὸ ὁποῖο ἐπευλογεῖ τὴν πρωτοβουλία ἰδρύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Λεμεσοῦ. Αὐτὸ του τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ συνέχεια τῆς παιδείας τοῦ γένους, ἐπιβεβαιώνει τὴν πατερικὴ συνείδησή του καὶ τὸν κατατάσσει στὴ χορεία τῶν ἀξίων ἱεραρχῶν, οἱ ὁποῖοι θεωροῦν τὴν κατὰ Χριστὸν παιδεία ὡς περιχαράκωση τῆς πίστεως.]

Ἡ δεκτικότητα τοῦ Κυπριανοῦ πρὸς τοὺς φορεῖς τοῦ Διαφωτισμοῦ συνιστοῦσε ἀναγνώριση ὅτι οἱ τελευταῖοι διέθεταν καλύτερη παιδεία καὶ ὡς ἐκ τούτου δημιουργοῦσαν τὴν εὐλογη προσδοκία ὅτι θὰ μπορούσαν νὰ ὑπηρετήσουν ἀποτελεσματικότερα τὸ ποιμαντικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας στὸν χῶρο τῆς ἐκπαίδευσης. Παράλληλα, ὅμως, μετὰ τὴν ἀφομοίωση τῶν ἰδεῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ στὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ σκέψη τῆς ὀρθόδοξης ἱεραρχίας τῆς νήσου, ἡ ἐγκύκλιος τοῦ Κυπριανοῦ «κατὰ Φαρμασῶνων» τοῦ 1815, φανερώνει ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος διαφύλαξε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὶς συνέπειες τῆς μεταφυσικῆς διαλεκτικῆς τῆς ἀποχριστιανοποιημένης Δύσης, ποὺ θὰ ὀδηγοῦσε στὴν ἐκφράγκευση τοῦ γένους καὶ τὴ ριζικὴ ἀλλοτρίωσή του. Ἡ ἴδια ἡ θυσία του ἐπιβεβαιώνει καὶ συγκεφαλαιώνει ὅλο τὸν ἐνάρετο ὀρθόδοξο χριστιανικὸ του βίο. Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ μπορούσαμε νὰ σταθοῦμε καὶ νὰ ἐπαναλάβουμε τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δικαίως τὸν κατατάσσουν μετὰ τῶν ἱερομαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας μας.

Τὸ μαρτύριο τοῦ Κυπριανοῦ ἦταν πρῶτιστα ὑπὲρ τῆς πίστεώς του καὶ ὄχι ὑπὲρ τῆς πατρίδος του. Ὁ Κυπριανὸς δὲν θυσίασε τὴ ζωὴ του ἀποσκοπώντας στὴν ἐλευθερία καὶ στὴν πολιτικὴ ἀνεξαρτησία τοῦ τόπου του. Ὁδηγήθηκε στὸ μαρτύριο ἀκούσια μὲν, ἀλλὰ τὸ ἀποδέχθηκε ἐκούσια καὶ ἡ ἀποδοχὴ αὐτὴ συνιστᾶ καρπὸ ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀγάπης. Εἶχε τὴ δυνατότητα, ἐὰν τὸ ἤθελε καὶ τὸ ἐπεδίωκε, νὰ σώσει τὴ ζωὴ του, ὅμως προτίμησε τὸν θάνατο. Ὅταν ἄρχισαν οἱ σφαγές, οἱ βάρβαροι, μετὰ ὑποκριτικὴ φιλανθρωπία, πρότειναν στὸν ἀρχιεπίσκοπο νὰ τοῦ χαρίσουν τὴ ζωὴ «ἐὰν οὗτος ἡσπάξτεο», σύμφωνα μετὰ τὴ διήγηση τοῦ ἀγγλοπεριηγητῆ Joseph Wolf, «τὸν μωαμεθανισμόν. Ἄλλ' ὁ ἀρχιεπίσκοπος», συνεχίζει ὁ ἴδιος περιηγητῆς, «δεικνύων τὴν λευκὴν αὐτοῦ γενειάδα εἶπεν: Ὑπῆρέτησα τὸν Ὑψιστὸν ὡς ἐπίσκοπος τοῦ ποιμνίου τούτου ἐπὶ 50 ἔτη, ὧφειλον ἄρα γε νὰ φανῶ ἀγνώμων καὶ νὰ ἀρνηθῶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ»; Ἐπειτα ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἀνεφώνησε: Ἐτέκνα ἔδωκα ὑμῖν

παράδειγμα'. Και εξακολουθών να κάμνη τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐσυνέχισεν: 'Κύριε ἐλέησον, Χριστέ ἐλέησον', ἐνῶ ὁ δήμιος ὀλοκλήρωσε τὸ μακάβριο ἔργο του». «Λαμβανομένου ὑπόψιν καὶ τοῦ γεγονότος», ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἐπίσκοπος Λήδρας Ἐπιφάνιος, τὸ ὁποῖο «μαρτυρεῖται ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς ἐποχῆς ἀλλὰ καὶ μέσα ἀπὸ ἐπιστολές, ὅτι 36 ἄτομα τὸν ἀριθμὸν ἀλλαξοπίστησαν, μάλιστα ἐπώνυμοι, ὡς καὶ πλείστες ὅσες ἄλλες φορὲς κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας συνέβηκε, ἡ ὁμολογία πίστεως ποὺ προηγήθηκε τοῦ μαρτυρίου ἦταν δηλωτική, συνάμα δὲ ἐνδεικτικὴ τῆς ἀγιότητος τοῦ μάρτυρος», καὶ σίγουρα, λειτούργησε ἀφυπνιστικὰ καὶ λυτρωτικὰ γιὰ τὶς καταρρακωμένες συνειδήσεις τῶν ταλαίπωρων κυπρίων τῆς περιόδου τῆς τουρκοκρατίας.

Ὁ Κυπριανός, ὄχι μόνο στὴ ζωὴ, ἀλλὰ πρὸ πάντων στὸν θάνατο, πορεύεται μὲ ἓνα ἰσχυρὸ αἶσθημα εὐθύνης. Ὅπως παρατηροῦν ἐπιφανεῖς μελετητές, «πρόκειται γιὰ τὸ αἶσθημα εὐθύνης ποὺ διακρίνει τὸν ἡγέτη καὶ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀσκεῖ τὸ ἔργο του μὲ ἐπίγνωση τῶν συνεπειῶν του ἀλλὰ καὶ τὸν κραταιώνει ἠθικά, ὅταν ἀπαιτεῖται, νὰ ἐπιλέγει τὸν δρόμο τοῦ μαρτυρίου. Αὐτὴ τῆ συναίσθηση εὐθύνης ἐμφανίζεται νὰ βιώνει ὁ Κυπριανὸς σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ ἄγγλου ἐπισκέπτη John Carne, ἐταίρου τοῦ Queen's College Cambridge, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐπίσκεψή του στὴ Λευκωσία τὸν Ἰούλιο τοῦ 1821 παρακολούθησε ἀπὸ κοντὰ καὶ κατέγραψε μὲ βαθὺ καὶ ἀνυπόκριτο θαυμασμὸ γιὰ τὸν κύπριο πρωθυεράρχη τὴ στάση καὶ τὶς σκέψεις του στὸν δρόμο πρὸς τὸ μαρτύριο». Γράφει κατὰ λέξη ὁ ἄγγλος περιηγητής: «Συχνὰ δάκρυζε ὅταν μᾶς μιλοῦσε γιὰ τὶς σφαγὲς τῶν συμπατριωτῶν του. Τὸν ῥωτήσαμε γιατί, ἐν μέσῳ τέτοιων κινδύνων, δὲν ἐπεδίωκε τὴν προσωπικὴ του ἀσφάλεια, ἐγκαταλείποντας τὴ νῆσο. Ἀπάντησε δηλώνοντας ὅτι θὰ παρέμενε γιὰ νὰ προσφέρει στὸν λαό του μέχρι ἐσχάτων ὅλη τὴν προστασία ποὺ τοῦ ἐπέτρεπαν οἱ δυνάμεις του, καὶ ὅτι πρόθεσή του ἦταν νὰ ἀφανιστεῖ μαζί τους».

Ὡς συνέχεια τῆς πρόθεσης καὶ τῆς ἀπόφασής του νὰ μὴν ἐγκαταλείψει τὸ ποιμνιό του, ἐνῶ εἶχε τὴ δυνατότητα, ἀλλὰ νὰ μείνει καὶ νὰ θυσιαστεῖ γιὰ χάρη του, ὁ Κυπριανὸς δὲν προέβαλε καμία ἀντίσταση στὴ σύλληψή του καὶ παρέμεινε εἰρηνικός, μέχρι τέλους, πλήρης ἐμπιστοσύνης στὴν πρόνοια καὶ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ ἀρχιποίμενος Χριστοῦ. Δὲν ἄφησε τὸν ἑαυτό του νὰ φοβηθεῖ τὸν ἐπερχόμενο θάνατο, γιατί, ὅπως σημειώνει ὁ Μητροπολίτης Λεμεσοῦ κ. Ἀθανάσιος, «ὑπερέβη τὸν θάνατο, ἐνῶ ἀκόμα ἦταν στὴ ζωὴ αὐτῆ, μέσα ἀπὸ τὴν ἀγωγή τῆς Ἐκκλησίας». Ὦντας ὁ ἴδιος ἄνθρωπος βαθείας καὶ ἀναφαίρετης εἰρήνης, τὴν ἴδια ἀρετὴ ἐπιθυμοῦσε νὰ ἐμφυτεύσει καὶ στὴν καρδιά τοῦ ποιμνίου του. Στὴν ἐγκύκλιό του «πρὸς ἱερεῖς καὶ λοιποὺς χριστιανοὺς κατηλλικίου Κυθρέας», ἡ ὁποία ἐστάλη μόλις πενήντα μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ θυσία του, γράφει μὲ πόνο ψυχῆς, πλὴν ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδιάς του: «Πρὸ πάντων, τέκνα ἀγαπητά, χρωστοῦμεν νὰ προστρέξωμεν εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεος τοῦ ἀγίου Θεοῦ μετὰ συντετριμμένης καρδιάς καὶ μετανοίας, διὰ νὰ παραβλέψη τὰς ἁμαρτίας μας, καὶ νὰ ἀφιερῶσωμεν τὰς ἐλπίδας μας εἰς τὸ ἀνεξιχνίαστον πέλαγος τῆς εὐσπλαγχνίας του, καὶ ἡ πάνσοφος αὐτοῦ παντοδυναμία θέλει οἰκονομήσει τὰ συμφέροντά μας. Δεύτερον νὰ ἀπορρίψωμεν κάθε πάθος καὶ ψυχρότητα, ὅπου ἔχομεν εἰς τοὺς ἀδελφούς μας καὶ νὰ ἐγκολπωθῶμεν τὴν ἀπάθειαν καὶ γνησίαν ἀγάπην, τὴν πρὸς ἀλλήλους, καθὼς διδάσκει ὁ εἰρηνάρχης Θεός μας εἰς ὅλον του τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ἀρετὴ, ὅπου ζητεῖται ἀπὸ τὸ γλυκύτατον στόμα τοῦ Ἰησοῦ μας, καὶ ὅπου δύναται νὰ ἐξιλεῶσῃ τὸν ἅγιον Θεὸν καὶ νὰ καλύψῃ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μας. Τρίτον, ἐκείνην τὴν βαθείαν ὑπόκλισιν, εὐπειθειαν καὶ πίστιν ὅπου ἐφύλαξαν καὶ οἱ πρόγονοί μας, καὶ ἡμεῖς ἕως τώρα, ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἀλώσεως... νὰ φυλάξωμεν».

Εἶναι φανερὸ ὅτι προαισθάνεται τὸ τέλος νὰ ἐγγίξει καὶ ὅλος πατρικὴ ἀγάπη, μὲ σκοπὸ νὰ προφυλάξῃ τοὺς δυστυχεῖς χριστιανούς, τοὺς προτρέπει: «Προσέχετε διὰ τὸν Θεὸν

τέκνα, νὰ μὴ ὑποπέσητε εἰς τὸ παραμικρὸν ἐλάττωμα μήτε μὲ λόγον, μήτε μὲ ἔργον, διότι ὅποιος εἰς τοιούτους καιροὺς εἶναι ἀπρόσεκτος εἰς τοὺς λόγους του ἢ εἰς τὰ ἔργα του, παιδεύεται μὲ κεφαλικὴν τιμωρίαν». Τὰ λόγια αὐτὰ ἀπευθύνονται σὲ τρίτους, ὅμως ἐμφανέστατα, διαισθανόμενος τὶς τραγικὲς στιγμὲς ποὺ πλησιάζουν, βλέποντας τὸν κλοιὸ νὰ σφίγγει γύρω του, εἶναι ὡς νὰ τὰ ὑπενθυμίζει στὸν ἑαυτό του.

Ἀκόμη σημαντικότερο στοιχεῖο τῆς ἀγιότητος του ἀποτελεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς δὲν εἶχε καμία ἐμπλοκὴ σὲ πράξεις βίας. Ὅπως εὐστοχα παρατηρεῖ ὁ Λεμεσοῦ Ἀθανάσιος, τὸν Κυπριανὸ «δὲν τὸν ἐνδιέφεραν τὰ ὄπλα. Τὸν ἐνδιέφερε τὸ σχολεῖο. Γιατὶ ἦταν μέσα στὴν ἴδια παράδοση τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι ἤξεραν ὅτι μποροῦσαν νὰ καλλιεργήσουν τὸν λαό, καὶ ὅτι ἐθνικὸ ἔργο δὲν εἶναι μόνο νὰ δίνεις ὄπλα στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὸ πῶς νὰ τοὺς κάνεις ἐσωτερικὰ ἐλεύθερους». Γι' αὐτό, στὶς 22 Ἀπριλίου 1821, μὲ σοφία καὶ διάκριση, ἀποστέλλει ἐγκύκλιο, μὲ τὴν ὁποῖαν παρακαλεῖ τοὺς χριστιανοὺς τῆς Λευκωσίας νὰ παραδώσουν ὅ,τι ὄπλισμὸ κατέχουν, σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τῆς τουρκικῆς διοικήσεως: «Ἄν εἶναι μερικοί, ὅπου ἔχουν ὄπλα, καὶ δὲν τὰ ἔδωσαν, ἂς τὰ φέρουν εἰς ἡμᾶς νὰ τὰ δώσωμεν ἡμεῖς, καὶ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι θέλομεν ἐνεργήσῃ νὰ τοῖς ἐπιστραφῶσιν ὀπίσω». Συγχρόνως τοὺς παροτρύνει νὰ συνεχίσουν νὰ ζοῦν ἡσυχὰ καὶ εἰρηνικά: «Ἀνοίξατε τὰ ἐργαστήριά σας ἀφόβως, κοιτάξτε τὴν δουλίαν, ἡσυχάσατε εἰς τὰ ὀσπίτιά σας, χωρὶς νὰ ἔχετε τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν, ἀφιερώνοντες ὅλας τὰς ἐλπίδας σας εἰς τὸν ἅγιον Θεόν, καὶ ἡ αὐτοῦ ἄπειρος ἀγαθότης δύναται νὰ ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς πάντων τῶν δεινῶν». Δυστυχῶς, σὲ λιγότερο ἀπὸ τρεῖς μῆνες, τὰ ἴδια τὰ γεγονότα μὲ τὴ δική του θυσία, τὶς θυσίαι τῶν ἄλλων ἱεραρχῶν καὶ τῶν προεστώτων θὰ διέψευδαν οἰκτρὰ τὰ γεμάτα φρόνηση λόγια του.

Ἐνα τελευταῖο στοιχεῖο τῆς ἀγιότητος τοῦ νεομάρτυρα καὶ ἱερομάρτυρα Κυπριανοῦ

ἀποτελεῖ ἡ συγχώρηση, ἡ καταλλαγὴ καὶ ἀνεξικακία τὴν ὁποία ἐπέδειξε τὴν ὥρα τοῦ μαρτυρίου. Σύμφωνα μὲ τὴν περιγραφὴ τῶν γεγονότων σὲ ἀγγλικὴ ἔφημερίδα, «ὁ ἅγιος ἱεράρχης στεκόταν μὲ πατρικὴ τρυφερότητα, ἐμπιστευόμενος τὰ ἀγαπητά του τέκνα στὸ ἔλεος τοῦ αἰωνίου Θεοῦ». «Ἄρχισε τότε ἡ σφαγὴ καὶ...ταπεινὰ προσευχήθηκε γιὰ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς ἐκτελεσθέντας», τὰ ἀγαπημένα τέκνα τῆς λογικῆς ποιμνῆς, παραμένοντας εἰρηνικὸς καὶ ἀτάραχος. Παρόμοια σημειώνει καὶ ὁ ἄγγλος περιηγητὴς John Carne. Πρὶν τὴ θυσία του «ζήτησε λίγο χρόνο νὰ προσευχηθεῖ. Μέχρι νὰ τελειώσει, οἱ ἀγαπητοὶ του ἀδελφοὶ βρίσκονταν σφαιρισμένοι τριγύρω του. Γονάτισε καὶ αὐτὸς ἀνάμεσά τους, ἔτοιμος νὰ παραδώσει τὸ πνεῦμα του εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ».

Μὲ βάση, λοιπόν, αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἀδιάσειστες μαρτυρίες καὶ κριτήρια ἀγιότητος, ἡ θυσία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, κατέταξεν αὐτὸν στὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου, ὡς ἅγιο καὶ μάρτυρα. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο, ὅλες οἱ προσπάθειες γιὰ ἀναγνώριση τοῦ Κυπριανοῦ ὡς ἁγίου ἱερομάρτυρος καὶ νεομάρτυρος, ἀπέτελεσαν φυσικὴ συνέχεια τοῦ μαρτυρίου του.

Σήμερα, 200 χρόνια μετὰ, ἡ ἀναγνώριση τῆς θυσίας τοῦ ἱερομάρτυρα ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ συνιστᾷ πράξη *sine qua non*. Ἡ ἐπίσημη ἀγιοκατάταξη τοῦ Κυπριανοῦ, ἑνὸς ἐκκλησιαστικοῦ ἄρχοντος, ὁ ὁποῖος ἐν ζωῇ, δὲν ἔπραξε «τί ἀνάξιον τῆς ὑπεροχῆς», καθίσταται ἐπιτακτικὴ. Ἄν ἀληθεύει ὁ λόγος τοῦ ὀσίου γέροντος Σωφρονίου τοῦ ἁγιορείτου, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει χριστιανικά, χριστιανικά μπορεῖ μόνο νὰ πεθάνει, τότε ὁ ἱερομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ μαρτυρήσαντες, ἀπέδειξαν μὲ τὴ θυσία τους ὅτι ὄντως ἔζησαν χριστιανικά καὶ εὐηρέστησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ποτίζοντας μὲ τὸ αἷμα τους τὸ δένδρο τῆς Ἐκκλησίας.

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ εἰσήγηση στὴν Ἡμερίδα
«Ἡ ἐκατόμβη τῆς 9ης Ἰουλίου 1821»)

Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης

τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Μιχαήλ Βοσκοῦ

Γιὰ νὰ μπορέσει ἓνας λαὸς νὰ ἐπιβιώσει μετὰ ἀπὸ τέσσερις αἰῶνες σκλαβιάς, πρέπει νὰ διαθέτει ἰσχυρὲς πνευματικὲς ἀντιστάσεις καὶ νὰ βιώνει ζωντανὰ τὴ βοήθεια καὶ τὴ Χάρη τοῦ Παναγάρχου Τριαδικοῦ Θεοῦ. Χωρὶς αὐτὲς τὶς πνευματικὲς ἀντιστάσεις καὶ χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τὰ σχεδὸν τετρακόσια χρόνια ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ ποὺ ἔζησε ὁ Ἑλληνισμὸς, θὰ μπορούσαν νὰ τὸν ὀδηγήσουν σὲ ὀλοκληρωτικὸ ἀφανισμὸ ἢ ἔστω σὲ ἀπώλεια τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς ταυτότητός του. Τὴν πνευματικὴ ἀντίσταση τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπέδειξε μὲ τὸν πλέον περίτρανο τρόπο τὸ πλῆθος τῶν νεομαρτύρων, ποὺ προτίμησαν νὰ θυσιάσουν τὴν ἐπίγεια ζωὴ τους, γιὰ νὰ μὴν ἀρνηθοῦν τὴν πίστη τους στὸν ἀληθινὸ Θεό. Τὴν ἀπέδειξε, ἐπίσης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνίσχυσε στὸν μεγαλύτερο δυνατὸ βαθμὸ καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς φωτισμένων Διδασκάλων τοῦ Γένους, ποὺ ἔδρασαν σ' αὐτὰ τὰ δύσκολα καὶ σκοτεινὰ χρόνια.

Ἀνάμεσα στοὺς Διδασκάλους τοῦ Γένους, ποὺ ἔδρασαν κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, ξεχωρίζουν οἱ φιλοκαλικοὶ Πατέρες, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν γνωστοὶ στὴν Ἱστορία μὲ τὸ ὄνομα Κολλυβάδες. Ὁ κορυφαῖος τῶν Κολλυβάδων Πατέρων τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας ὑπῆρξε χωρὶς ἀμφιβολία ὁ Ἅγ. Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης. Ὁ Ἅγ. Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ὑπῆρξε ἓνας μοναδικὸς ἐκλαϊκευτὴς τῆς Ὀρθοδόξου θεολογίας, ὁ ὁποῖος ἀσχολήθηκε εἰς βάθος μὲ ὅλες τὶς πτυχὲς τῆς

θεολογίας καὶ μᾶς ἄφησε ἓνα ὀγκωδέστατο συγγραφικὸ ἔργο, ποὺ δύσκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ συλλάβει μὲ τὸ μυαλὸ, πῶς μπόρεσε νὰ τὸ φέρει εἰς πέρας μέσα σὲ τόσο δύσκολες ἱστορικὲς συνθῆκες. Ὑπῆρξε, ἐπίσης, ἓνας σπάνιος συνδυασμὸς πολυγραφωτάτου συγγραφέως καὶ μεγάλου ἀσκητοῦ. Κρατοῦσε μὲ τὸ ἀριστερὸ του χέρι τὸ κομποσκοῖνι καὶ μὲ τὸ δεξιὸ του χέρι τὸν κάλαμο, ὅπως σημειώνει ὁ μακαριστὸς λόγιος μοναχὸς Θεόκλητος

Διονυσιάτης, ἓνας ἐκ τῶν σημαντικότερων βιογράφων του.

Ἡ μεγαλύτερη ἀρετὴ τοῦ κορυφαίου αὐτοῦ Πατρὸς καὶ Διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας μας ὑπῆρξε ἡ μεγάλη του ταπεινώση. Ἦταν τέτοια ἡ ταπεινώσή του, πού, ἐνῶ ὀλοκλήρωνε πολύχρονη κοπιαστικὴ ἐργασία, δὲν ἤθελε νὰ φαίνεται ὅτι

ἦταν δική του ἐργασία. Προτιμοῦσε νὰ φαίνεται ὡς ἐργασία ἄλλων. Αὐτὸ τὸ γεγονὸς εἶναι ἀπὸ μόνου τοῦ ἀρκετὸ νὰ μᾶς ἀποδείξει ὅτι ὁ Ἅγ. Νικόδημος εἶχε ὄντως πνεῦμα Θεοῦ. Ὅπως ὅλοι οἱ Ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀντιμετώπισε κι αὐτὸς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπίγειας ζωῆς του πᾶμπολλοὺς πειρασμοὺς καὶ δοκιμασίες, τὶς ὁποῖες ὑπέμεινε ἀγόγγυστα. Ὁ μεγαλύτερός του πειρασμὸς ἦταν οἱ ἀναρίθμητες συκοφαντίες καὶ κατηγορίες ποὺ ἐκτοξεύθηκαν εἰς βάρος του, κατηγορίες ἀκόμη καὶ ἐπὶ κακοδοξία.

Ὁ Ἅγ. Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης γεννήθηκε στὴν ἀγιοτόκο Νάξο τὸ σωτήριο ἔτος 1749 καὶ τὸ κοσμικὸ του ὄνομα ἦταν Νικόλαος. Διαθέτοντας μοναδικὰ φυσικὰ χαρίσματα

(όξύνουσα, μοναδική μνήμη και φιλομάθεια), διδάχθηκε τόσο τη θύραθεν παιδεία όσο και τα ιερά γράμματα εν πρώτοις στη σχολή της ιδιαίτερας του πατρίδος της Νάξου και εν συνεχεία στην περίφημη Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης. Σ' αυτήν τη Σχολή φοίτησε για πέντε χρόνια και είχε συμφοιτητές του τους μετέπειτα Πατριάρχες Κων/πόλεως Νεόφυτο τὸν Ζ' και Ἁγ. Γρηγόριο τὸν Ε'. Σὲ μιὰ ἐποχὴ πὸν ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία κυριαρχεῖτο ἀπὸ δύο βασικά θρησκευτικὰ ρεύματα, τὸ προτεσταντικὸ καὶ τὸ ρωμαιοκαθολικὸ, ὁ Ἁγ. Νικόδημος ἐξετίμησε τοὺς θησαυροὺς τῆς Ὁρθοδοξίας, τοὺς ὁποίους ἀνέδειξε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του μὲ τὸ ὀγκωδέστατο συγγραφικὸ του ἔργο.

Μὲ τὴν ἄρτια καὶ πολὺπλευρὴ μόρφωση πὸν ἀπέκτησε, θὰ μπορούσε, παρὰ τὸ νεαρὸ τῆς ἡλικίας του, νὰ ἀναλάβει τὴ διεύθυνση τῆς Ευαγγελικῆς Σχολῆς τῆς Σμύρνης, νὰ ἀκολουθήσει ἀκαδημαϊκὴ καριέρα καὶ νὰ διαπρέψει. Ὡστόσο, τὸν κέρδισε ἡ ἡσυχαστικὴ ζωὴ. Καθοριστικὴ ὑπῆρξε πρὸς τοῦτο ἡ γνωριμία του μὲ ἁγιορεῖτες Κολλυβάδες Πατέρες, κυρίως, ὅμως, ἡ ἀδελφικὴ του σχέση μὲ τὸν Ἁγ. Μακάριο Νοταρᾶ, πρῶν Μητροπολίτη Κορίνθου. Μὲ τὸν Ἁγ. Μακάριο συναντήθηκε στὴν Ὑδρα καὶ συμφώνησαν ν' ἀγωνιστοῦν ἀπὸ κοινοῦ γιὰ τὸν φωτισμὸ τοῦ ὑποδούλου γένους. Ἐχοντας λάβει ὀριστικά, λοιπόν, τὶς ἀποφάσεις του γιὰ τὴν παρατέρα πορεία τῆς ζωῆς του, ἀνεχώρησε γιὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος σὲ ἡλικία 26 ἐτῶν (1775) καὶ ἐγκατεβίωσε στὴν ἀσκητικὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ὅπου κατὰ τὴ μοναχικὴ του κουρὰ ἔλαβε τὸ ὄνομα Νικόδημος. Στὴ Μονὴ Διονυσίου εἶχε τὴ μεγάλη εὐλογία νὰ ἔχει στὴ διάθεσή του μιὰ πλουσιώτατη Βιβλιοθήκη, ἡ ὁποία διέθετε πλῆθος ἀνεκδότων χειρογράφων. Τὸ 1777 ἐπεσκέφθη τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ τὴ Μονὴ Διονυσίου ὁ Ἁγ. Μακάριος Νοταρᾶς καὶ ἔλαβαν ἀπὸ κοινοῦ τὴ μεγάλη ἀπόφαση νὰ προχωρήσουν σὲ ἐκδόσεις βιβλίων, γιὰ νὰ στηριξοῦν πνευματικὰ τὸ ὑπόδουλο γένος. Ἡ ἀρχὴ ἔγινε μὲ τὴ «Φιλοκαλία» καὶ τὸν «Εὐεργετινὸ». Ὁ Ἁγ. Μακάριος παρέδωσε στὸν Ἁγ. Νικόδημο τὰ χειρόγραφα αὐτῶν τῶν δύο μονα-

δικῆς ἀξίας συλλογῶν κειμένων, μὲ σκοπὸ νὰ τὰ διορθώσει καὶ νὰ τὰ ἐκδώσει.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τῆς «Φιλοκαλίας» καὶ τοῦ «Εὐεργετινοῦ» ὁ Ἁγ. Μακάριος ἔδωσε στὸν Ἁγ. Νικόδημο καὶ χειρόγραφο μὲ τὸ κείμενο «Περὶ συνεχοῦς θείας Μεταλήψεως», ὥστε νὰ τὸ συμπληρώσει καὶ νὰ τὸ ἐτοιμάσει γιὰ ἔκδοση. Τὸ ἀρχικὸ βιβλίο ἦταν 173 σελίδες καὶ μὲ τὶς συμπληρώσεις τοῦ Ἁγ. Νικόδημου ἔφθασε τὶς 343. Ἡ ἔκδοση τοῦ βιβλίου αὐτοῦ προκάλεσε μεγάλο σκάνδαλο μεταξὺ τῶν ἁγιορειτῶν μοναχῶν. Παρ' ὅλους, ὅμως, τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰ σκάνδαλα, πὸν συνόδευσαν τὴν ἔκδοση τοῦ συγκεκριμένου βιβλίου, ἡ ἐπίδραση πὸν ἔκτοτε ἄσκησε στὴ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν ὑπῆρξε τεράστια. Ἐγίνε ἀφορμὴ νὰ σταματήσει μιὰ κάκιστη καὶ πλανεμένη συνήθεια ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς συχνότητος τῆς Θείας Κοινωνίας, μιὰ πλανεμένη συνήθεια πὸν δυστυχῶς μέχρι τὶς μέρες μας ἔχει τὰ κατάλοιπά της.

Μετὰ ἀπὸ μιὰ ἀποτυχημένη προσπάθεια νὰ ταξιδέψει στὴ Μολδοβλαχία καὶ μετὰ ἀπὸ σύντομη παραμονὴ στὴ Θάσο, ὁ Ἁγ. Νικόδημος ἐπέστρεψε στὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν Καλύβη τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου στὴν ἐρημικὴ Καψάλα. Ἐνῶ εἶχε ἤδη φθάσει σὲ πνευματικὰ ὕψη, ἐπιθυμοῦσε παρὰ ταῦτα νὰ βρῆται σὲ ὑποταγὴ σὲ κάποιον Γέροντα, ὥστε νὰ ἀγωνίζεται μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις γιὰ τὴν ἐκκοπὴ τοῦ ἰδίου θελήματος. Ἦταν καὶ τοῦτο τὸ γεγονὸς μιὰ ἀκόμη ἀπόδειξη τῆς βαθειᾶς ταπεινώσεώς του. Ἀναζητώντας πιδὴ ἡσυχαστικὸ μέρος, ἀνεχώρησε μαζί μὲ τὸν Γέροντά του γιὰ τὸ ἐρημονήσι Σκυροπούλα, πὸν βρῆται ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Εὐβοία. Ἦταν τότε σὲ ἡλικία μόλις 32 ἐτῶν. Κατὰ τὴν ἐκεῖ παραμονὴ του συνέγραψε τὸ «Συμβουλευτικὸν Ἐγχειρίδιον» κατόπιν προτροπῆς τοῦ ἑξαδέλφου του, Ἐπισκόπου Εὐρύπου Ἱεροθέου. Αὐτὸ τὸ βιβλίο, πὸν ἀποτελεῖ ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργία, ἀφοῦ δὲν εἶχε κανένα βοήθημα μαζί του, παρὰ μονάχα τὴν ἀνεξάντλητη μνήμη καὶ τὶς πολὺπλευρες γνώσεις του, ἀποδεικνύει πέραν πάσης ἀμφιβολίας τὴν ἀγιότητά του.

Στὴ Σκυροπούλα παρέμεινε μόνο γιὰ ἓνα

χρόνο. Ἀκολούθως ἐπέστρεψε γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ στὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου ἔγινε ἡ κουρὰ του σὲ μεγαλόσχημο μοναχό. Κατὰ τὸ ἔτος 1784 τὸν ἐπεσκέφθη καὶ πάλιν ὁ Ἅγ. Μακάριος Νοταρᾶς, ὁ ὁποῖος τὸν προέτρεψε αὐτὴ τὴ φορὰ νὰ μεταφέρει στὴν καθομιλουμένη τὰ ἔργα τοῦ Ἅγ. Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου. Ἐτοίμασε ἀκόμη γιὰ ἔκδοση τὸ «Θεοτοκάριον», μιὰ συλλογὴ ἀπὸ 62 Κανόνες πρὸς τὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο μελουρηθέντες ἀπὸ 22 μελωδούς. Ὁ ἴδιος ὁ Ἅγ. Νικόδημος ἦταν ἄριστος ὑμνογράφος. Ἐνῶ, ὅμως, ἐμελούρησε πολλοὺς Κανόνες (14) στὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο, κινούμενος ἀπὸ βαθεῖα ταπείνωση δὲν συμπεριέλαβε στὸ «Θεοτοκάριόν» του κανέναν ἀπὸ αὐτούς.

Ἐνα ἄλλο σύγγραμμα τοῦ Ἁγίου, τὸ ὁποῖο πέρασε μεγάλες περιπέτειες, εἶναι τὸ περίφημο «Πηδάλιον», τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸν πρῶτο κώδικα τῶν Ἱερῶν Κανόνων στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Τὸ «Πηδάλιον» δὲν εἶναι μιὰ ἀπλὴ κωδικοποίηση τῶν Ἱερῶν Κανόνων. Μετὰ ἀπὸ κάθε Ἱερὸ Κανόνα ἀκολουθεῖ παράφρασή του ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον, καθὼς καὶ ἡ λεγομένη «Συμφωνία», ὅπου γίνεται ἐπεξήγηση τοῦ Κανόνος μὲ πλῆθος ὑποσημειώσεων. Ὅλη αὐτὴ ἡ ὀγκώδης ἐργασία ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὸν Ἅγ. Νικόδημο, ὁ ὁποῖος γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ἀπὸ μεγάλη ταπείνωση δέχθηκε νὰ χρησιμοποιηθεῖ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἱερομονάχου Ἀγαπίου καὶ μάλιστα νὰ μπεῖ πρῶτο. Οἱ «Συμφωνίες» τοῦ «Πηδαλίου» ἀναδεικνύουν τὸν Ἅγ. Νικόδημο μέγα κανονολόγο, ἐνῶ οἱ ὑποσημειώσεις, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ μισὸ βιβλίον, φανερόνουν τὴν πολυμαθειὰ του.

Τὸ συγγραφικὸ καὶ ἐκδοτικὸ ἔργο τοῦ Ἁγ. Νικοδήμου δὲν ἔχει τέλος: «Ἀόρατος Πόλεμος», «Γυμνάσματα πνευματικά», «Ἐξομολογητάριον», Ἑρμηνεῖα τῶν 14 ἐπιστολῶν τοῦ Ἀπ. Παύλου, Ἑρμηνεῖα τῶν 7 Καθολικῶν ἐπιστολῶν, Ἑρμηνεῖα τοῦ Ψαλτηρίου, Ἑρμηνεῖα τῆς στιχολογίας τῶν 9 ὠδῶν («Κήπος Χαρίτων»), Βίοι Ἁγίων («Νέον Ἐκλόγιον» καὶ «Νέον Μαρτυρολόγιον»), «Χριστοθήθεια τῶν Χριστιανῶν», διόρθωση τοῦ Συναξαριστοῦ τῶν δώδεκα μηνῶν, Ἑρμηνεῖα τῶν

Κανόνων τῶν Δεσποτικῶν καὶ τῶν Θεομητορικῶν ἑορτῶν («Ἑορτοδρόμιον»), Ἑρμηνεῖα τῶν 75 Ἀναβαθμῶν τῆς Ὀκτωήχου («Νέα Κλίμαξ») κ.ο.κ. Θὰ μπορούσε νὰ ὑποθέσει κανεὶς, ὅτι ὁ Ἅγιος δὲν ἀσχολεῖτο μὲ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον μὲ τὴ συγγραφὴ καὶ τὶς ἐκδόσεις. Ὁ Ἅγ. Νικόδημος, ὅμως, ἦταν μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἕνας μέγας ἀσκητής. Κοντὰ σ' ὅλα τούτα ἀφιέρωνε καὶ ἀρκετὸ χρόνο, γιὰ νὰ κατηγήσει ἀλλοδόξους καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσει στὸ βάπτισμα ἢ νὰ διδάξει ἐξωμότες Χριστιανούς καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσει σὲ μετάνοια ἢ ἀκόμη καὶ στὸ μαρτύριο. Στὸ «Νέον Μαρτυρολόγιόν» του καταγράφει τὸ μαρτύριο 85 γνωστῶν Νεομαρτύρων τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας, μὲ κύριο σκοπὸ νὰ ἀνάψει στὶς καρδιὰς ὄσων ἀρνήθηκαν τὴν πίστη τους στὸν Χριστὸ τὸν ἔνθεο ζήλο, νὰ ἀποπλύνουν τὴν ἄρνησή τους μὲ τὸ ἴδιό τους τὸ αἷμα. Ὁ Ἅγ. Νικόδημος ὑπῆρξε, κατὰ ταῦτα, τόσο ἀμέσως ὅσο καὶ ἐμμέσως ἀλείπτῃς Μαρτύρων. Κατήχησε, ἐπὶ παραδείγματι, καὶ προέτρεψε πρὸς τὸ μαρτύριο τὸν Ἅγ. Κωνσταντῖνο τὸν Ὑδραῖο. Ἀλλὰ καὶ πόσοι ἄλλοι θὰ ἐπέλεξαν τὸν δρόμο τοῦ μαρτυρίου, γιὰ νὰ ἀποπλύνουν τὴν ἄρνηση τῆς πίστεως τους στὸν Χριστό, ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τοὺς βίους τῶν Νεομαρτύρων ποὺ κατέγραψε ὁ Ἅγ. Νικόδημος;

Οἱ συνεχεῖς σκληροὶ ἀσκητικοὶ ἀγῶνες τοῦ Ἁγ. Νικοδήμου καὶ ὁ τεράστιος κόπος ποὺ κατέβαλλε, γιὰ νὰ φέρει εἰς πέρας τὸ ἀσύλληπτο συγγραφικὸ του ἔργο, εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα ν' ἀρχίσει νὰ κάμπτεται ἡ ὑγεία του. Ἡ κάμψη τῆς ὑγείας του ἄρχισε ἀπὸ τὰ 57 του χρόνια. Ἀναγκάστηκε, ὡς ἐκ τούτου, νὰ φύγει ἀπὸ τὴν ἡσυχαστικὴν Καψάλα καὶ νὰ μεταβεῖ στὶς Καρυές καὶ συγκεκριμένα στοὺς Σκουρταίους, τῶν ὁποίων δέχθηκε τὶς πρόθυμες περιποιήσεις. Τὰ ὅποια προβλήματα τῆς ὑγείας του δὲν ἔθεσαν τέρας στὸ συγγραφικὸ του ἔργο, τὸ ὁποῖο συνεχίστηκε μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Ὁ Ἅγ. Νικόδημος ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ τὴν 14ῃ Ἰουλίου τοῦ 1809 σὲ ἡλικία 60 χρόνων, ἀφήνοντας ὡς παρακαταθήκη τὸ ἀσύλληπτο σὲ ὄγκο καὶ ποιότητα συγγραφικὸ καὶ ἐκδοτικὸ του ἔργο.

Ἡρωικές μορφές γυναικῶν τῆς Κύπρου κατά τό 1821

τῆς Δρος Γιώτας Παρασκευᾶ - Χατζηκώστα

Εἶναι πολλαπλά μαρτυρημένος ὁ βαρῦς φόρος αἵματος κληρικῶν καί λαϊκῶν τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας στήν Κύπρο καί ἰδιαίτερα τόν τραγικό Ἰούλιο τοῦ 1821, κατά τόν ὁποῖο διενεργήθηκαν μαζικές ἐκτελέσεις Ἀρχιερέων, κληρικῶν καί προκρίτων ἀπό τόν αἰμοσταγή μουχασίλη (διοικητή) τοῦ νησιοῦ Κουτσούκ Μεχμέτ.

Τίς ἡμέρες ἐκεῖνες τοῦ τρόμου καί τῆς ὀδύνης, καί οἱ γυναῖκες πλήρωσαν βαρῦ τίμημα. Πέρα ἀπό τόν ἀβάστακτο πόνο, τά δάκρυα καί τή σιωπηλή ἐγκαρτέρηση, ἰδιαίτερα ἐπαχθῆς ἦταν ὁ φόρος αἵματος καί τιμῆς πού ἀναγκάστηκαν νά καταβάλουν νεαρές Ἑλληνίδες. Ὡστόσο, ἀνάμεσά τους, ἀναφάνηκαν καί ἡρωικές μορφές, πού ὕψωσαν τό ἀνάστημά τους καί ἀντιστάθηκαν μέ σθένος στή βία τοῦ Ὀθωμανοῦ κατακτητῆ, ὅπως καταδεικνύεται ἀπό εὐάριθμα τεκμήρια. Ἐπιχειροῦμε ἐδῶ μία ἐνδεικτική παρουσίαση τῶν τεκμηρίων αὐτῶν, πού ἀφοροῦν ἱστορικές πηγές, προφορικές μαρτυρίες ἀλλά καί τή λογοτεχνία, ἡ ὁποία, ἔχοντας μία ἀμφίδρομη καί συμπληρωματική σχέση μέ τήν Ἱστορία, μπορεῖ νά συνεισφέρει ὑπό προϋποθέσεις καί ὡς ἱστορική πηγή.

Ὁ Γεώργιος Κηπιάδης στό βιβλίο του Ἀπομνημονεύματα τῶν κατά τό 1821 ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ τραγικῶν σκηνῶν, πού ἀποτελεῖ σημαντική πηγή γιά τά γεγονότα τοῦ 1821 στήν Κύπρο, ἀναφέρει: «Αἱ σύζυγοι καί τά τέκνα τῶν φονευθέντων ἢ διαφυγόντων τήν μάχαιραν καί τήν ἀγχόνην ἐρρίφθησαν ἔξω τῶν οἰκιῶν καί διετέλεσαν ἄστεγα καί ἐστερημένα καί αὐτῶν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων».

Οἱ θυγατέρες, λοιπόν, κάποιων ἀπό τούς φονευθέντες προκρίτους, ἐκτός ἀπό τόν βίαιο ἀπορφανισμό καί τή δήμευση τῆς περιουσίας τους, ἀπήχθησαν, γιά νά μεταφερθοῦν στό χαρέμι τοῦ Κουτσούκ ἢ σέ ἄλλους ἀξιοθρήνητους γυναικῶνες τῶν κατακτητῶν. Παρατηρήθηκαν καί ἀπόπειρες ἀπαγωγῆς

ἢ ἀπαγωγές θυγατέρων ἱερέων σέ διάφορα μέρη, καθὼς φαίνεται ὅτι οἱ διώξεις, τό κλίμα φόβου καί οἱ ἐκτελέσεις ἐπεκτάθηκαν καί πέρα ἀπό τή Λευκωσία. Οἱ κοπέλες αὐτές, ἐκτός ἀπό τόν κίνδυνο τῆς ἀτίμωσης, εἶχαν παράλληλα νά ἀντιμετωπίσουν καί τόν κίνδυνο τοῦ ἐξισλαμισμοῦ, ἀφοῦ πῆζονταν, κάποτε ἀκόμα καί μέ μαρτύρια, νά ἐξωμόσουν. Κατ' ἀρχήν θά ἀναφερθοῦμε στίς τρεῖς κόρες τοῦ καρατομηθέντος τήν 10ῃ Ἰουλίου 1821 Γιαννάκη Ἀντωνόπουλου, ἐνός ἀπό τούς «δημογέροντας τοῦ Σεραγίου», πού συνελήφθησαν καί φυλακίστηκαν, ὑφιστάμενες «πᾶσαν δοκιμασίαν», γιά νά ἀλλαξοπιστήσουν, σύμφωνα μέ τόν Κηπιάδη.

Ὁ νομικός καί πολιτευτής Γεώργιος Σ. Φραγκοῦδης ἐπιβεβαιώνει τίς πῖο πάνω πληροφορίες τοῦ Κηπιάδη, κάτι πού πιθανόν νά γνώριζε καί ἀπό οἰκογενειακή παράδοση, ἀφοῦ ἡ σύζυγος τοῦ Γιαννάκη Ἀντωνόπουλου Τσιγκκινοῦ, προερχόταν ἀπό τή Λεμεσιανή οἰκογένεια Φραγκοῦδη. Ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀντωνόπουλος εἶχε δύο γιούς, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἓνας πέθανε «ἐκ φόβου καί θλίψεως διὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του» καί «τρεῖς θυγατέρας, τὴν Παγῶναν, Πεζοῦναν καί Ἀγγελέτταν (Ἀγγελικὴν), αἵτινες ὡς ἐκτάκτου καλλονῆς ἐσύρθησαν εἰς τὸ χαρέμι, ἀλλ' ἀντέστησαν ὅπως καί ὁ πατήρ των, προτιμήσας τὸν θάνατον τοῦ ἐξισλαμισμοῦ. Φαίνεται ὅμως, ὅτι διὰ μέσου τῶν ἐν Λάρνακι προξένων κατώρθωσαν νά σώσουν τὴν τιμὴν καὶ τὴν ζωὴν των».

Τόσο ὁ Κηπιάδης ὅσο καί ὁ Φραγκοῦδης περιγράφουν, λοιπόν, τήν ἀπαγωγή καί τή βίαιη προσπάθεια ἐξισλαμισμοῦ τῶν κοριτσιῶν, ἀφοῦ οἱ ὀθωμανικές ἀρχές τοῦ νησιοῦ τίς φυλάκισαν σέ ξεχωριστά δωμάτια, ὥστε νά μὴν ἐνισχύει ἡ μία τήν ἄλλη, καί προσπαθοῦσαν γιά μέρες μέ ὑποσχέσεις καί ἀπειλές νά τίς ὀδηγήσουν στήν ἐξωμοσία. Καί οἱ δύο συγγραφεῖς ὑπογραμμίζουν τό γεγονός ὅτι οἱ νεαρές αὐτές Κυπριοπούλες «ἀντέστησαν»,

υπομένοντας μέ καρτερία «πᾶσαν δοκιμασίαν», ἴσως καί βασανιστήρια, προτιμώντας «τὸν θάνατον τοῦ ἔξιλαμισμοῦ». Πρόκειται, ἀσφαλῶς, γιὰ θαρραλέα ὁμολογία πίστεως πού διενεργήθηκε μέσα σέ ἀπεχθέστατες καί ιδιαίτερα ἐπικίνδυνες γιὰ τή ζωή τους συνθήκες, ἔστω κι ἂν στό τέλος ὑπῆρξε αἴσια λύση στό ἡρωικό δράμα τους. Ἡ φράση «κραταιοῦμεναι ἐν τῇ πίστει τῶν πατέρων των» ὑποδηλώνει τήν πηγὴ τῆς δύναμής τους, πού ἦταν τὸ ἑλληνορθόδοξο ἦθος τους, ἓνα ἦθος πού παγιώθηκε στὴ συνείδηση καί στὴν πρακτικὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου μέσα ἀπὸ ἀμέτρητες κακουχίες καί ἱστορικές περιπέτειες στό πέρασμα τῶν αἰώνων.

Ἡ Πολυξένη Λοϊζιάς (1855;-1942), ἐθνικὴ παιδαγωγὸς τῆς Λεμεσοῦ καί ἀξιόλογη λογοτέχνις, ἡ πρώτη λαογράφος τῆς Κύπρου καί πρωτοπόρος τῆς γυναικείας χειραφέτησης στὸν τόπο μας, ἀποτελεῖ, ἐπίσης, πηγὴ ἄγνωστων πληροφοριῶν γιὰ τὴν Τουρκοκρατία καί ἰδίως γιὰ τὰ τραγικὰ γεγονότα τοῦ 1821 καί τὰ μετέπειτα δύσκολα χρόνια. Ἀνάμεσα σέ ἄλλα παρέχει πληροφορίες γιὰ ἄγνωστες ἡρωικές μορφές γυναικῶν τῆς Κύπρου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, θεωρώντας ὅτι ἔτσι ἀπονέμει «τόν στέφανον τῆς δικαιοσύνης πρὸς τὰς ἡρωίδας ταύτας, περὶ ὧν ἐλάχιστα ἢ οὐδὲν ποιοῦσι μνησίαν οἱ νεώτεροι ἱστορικοί». Οἱ πληροφορίες τῆς Λοϊζιάδος ἀποκτοῦν ἰδιαίτερη σημασία, καθὼς ἡ ἴδια ἀπὸ νεαρὴ ἡλικία, συγκέντρωνε καί κατέγραφε μέ ἐπιμέλεια σχετικὲς μαρτυρίες ἀπὸ ὑπέργηρα ἄτομα, ὅπως «ἡ μεγάλη προμήτωρ» τῆς Μητροδώρα, πού ἔζησαν τίς σφαγές τοῦ 1821. Ἐμπνεόμενη, λοιπόν, ἀπὸ τίς διηγήσεις αὐτές, ἔγραψε μερικά πεζομῶρφα καί ποιητικὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα, πέρα ἀπὸ τὴν ὅποια λογοτεχνικὴ τους ἀξία, διασώζουν πληροφορίες πού φωτίζουν περισσότερο τὸν ἡρωισμό καί τὴ σθεναρὴ ἀντίσταση στὸν κατακτητὴ Κυπρίων γυναικῶν.

Τὸ ποίημά της «Ἡ τριάδα τοῦ Γιαννάκη» ἔχει ὡς θέμα τὴν προαναφερθεῖσα περιπέτεια τῶν τριῶν κορῶν τοῦ προύχοντα Ἀντωνόπουλου. Σ' αὐτὸ τὸ ποίημα, στό ὁποῖο ἀπηχοῦνται κυπριακά δημοτικὰ τραγούδια, ἰδίως ἐκεῖνο «Τῆς Ἀροδαφνούσας», καί εἶναι ἐμφανῆς ἡ χρῆση λέξεων τῆς κυπριακῆς δια-

λέκτου, ἡ Λοϊζιάς ἐπιχειρεῖ νὰ μετουσιώσῃ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα σέ στίχους. Περιγράφει ἰδιαίτερα τὴν προσπάθεια τῶν Τούρκων νὰ πείσουν τόσο τὸν πατέρα ὅσο καί τίς θυγατέρες νὰ προδώσουν τὴν πίστη στὸν Χριστό, μέ τὴν ὁποῖα «μᾶς ἔθρεψεν ἡ μάνα πού μᾶς γέννα», ἀναδεικνύοντας τὴν ἀκλόνητη καί ἀνδρεία στάση τους στὶς πιέσεις πού δέχθηκαν γιὰ ἔξιλαμισμὸ:

«[...] —Τοῦρκος θὰ γίνεις Τούρκισσες οἱ κόρες σου θὰ γίνουν,

εἰς τὸ Σεράγι αὔριον πολλοὶ τὸν ὄρκον δίνουν.

Ἔλα καὶ σύ, Γιαννάκη μου, μαζί μὲ τὰ καϊμάκια καὶ μὴν ἀφήσεις νὰ σφαγοῦν τὰ λυγερὰ κορμάκια.

ἽΠὸν μέσα ἀφουκράζετο ἡ πρώτη ἡ Παγώνη

κι ἐσεῖσθη κι ἐλυγίστηκε στὴν σιδηρὰ τῆς ζώνη

«Ἄψε φωτιά, Τοῦρκε», φωνεῖ, κι ἀκόνισ' τὰ σπαθιά σου,

νὰ δεῖς Ἑλληνοποῦλες μιὰ ποὺ καίουν τὴν καρδιά σου.

Νὰ δεῖς πὼς δὲν καίει γιὰ μᾶς σπαθί, μήτε καμίνι, κάθε Κυπρία πὼς διὰ μιᾶς γιὰ τὸν Χριστὸ τῆς σβήνει! [...]».

Ὁ Κηπιάδης ἀναφέρεται καί στὶς δύο θυγατέρες τοῦ προγραφέντος προύχοντα Λευκωσίας Χατζησυμεῶν Γλυκύ, πού εἶχε κατορθώσει νὰ μείνῃ κρυμμένος γιὰ μερικὲς μέρες σέ κρύπτη τοῦ σπιτιοῦ του, ἀλλὰ τὸν ἀνακάλυψαν οἱ Τοῦρκοι τὴν 14ῃ Ἰουλίου τοῦ 1821 καί τὸν ἀπαγχόνισαν. Οἱ ὁμορφες κόρες του, Ἀννέτα καί Μαργαρόνα, τράβηξαν τὴν προσοχὴ τοῦ Κουτσούκ, ὁ ὁποῖος τίς ἀπῆγαγε.

Ἀξίζει νὰ προσεχθεῖ ἡ ἡρωικὴ συμπεριφορὰ τῆς Ἀννέτας, ἡ ὁποῖα, ὅταν ὁ διαβόητος Κουτσούκ ἔφευγε ἀπὸ τὴν Κύπρο, στά τέλη τοῦ 1822, αὐτὴ προτίμησε νὰ διακινδυνεύσει τὴν ἴδια τὴ ζωή της, ἀρνούμενη νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ στὴν Κωνσταντινούπολη, γνωρίζοντας πολὺ καλά ὅτι, ἂν ἐγκατέλειπε τὸ νησί, θὰ ἔχανε κάθε ἐλπίδα διαφυγῆς ἀπὸ τὰ χέρια του. Ἐκεῖνος, μανιασμένος ἀπὸ θυμὸ, ἀπέληξε νὰ τὴν σκοτώσῃ, ἀλλὰ ἡ Ἀννέτα μέ γενναιοῦτητα περιφρόνησε τίς ἀπειλές του. Ἡ στάση τῆς νεαρῆς αὐτῆς Κυπρίας συνιστοῦσε ἔμπρακτη καί κραυγαλέα ἀπόρριψη τοῦ κυρίαρχου δυνάστη, τὸν ὁποῖο δὲν φοβόταν,

ἀλλά ἀποδείκνυε καί τήν ἐτοιμότητά της γιά θάνατο. Τρεῖς φορές τήν πυροβόλησε καί δέν τήν πέτυχε καί ἔτσι στό τέλος τῆς ἔδωσε τήν ἐλευθερία. Σημειώνεται ὅτι ἡ κόρη ἔζησε ἔκτοτε «ἐναρέτως καί πιστῶς εἰς τὸ πάτριον θρήσκειμα».

Ἡ Λοιζιάς ἔγραψε καί τό ποίημα «Ἐκτουρκισμοῦ μάταιαι ἀπόπειραι», πού φαίνεται ὅτι καί αὐτό ἔχει ὡς βάση ἔμπνευσης ἱστορική παράδοση γιά τή Δέσπω, ἡρωίδα καί ὁμολογήτρια τῆς χριστιανικῆς πίστεως κατά τό 1821. Ἡ κόρη αὐτή, ἡ ὁποία διακρινόταν γιά τήν ὠραιότητά της (χαρκτηρίζεται ὡς «ὁμορφονιά, τῆς γειτονιάς καμάρι»), ἀπήχθη ἀπό κάποιον Τοῦρκο πασά. Τό κλάμα καί «τό βογγητό τοῦ φοβεροῦ δαρμοῦ της» ἀντηχοῦσε «σ' ὅλην τήν πόλιν» (πρόκειται γιά τή Λεμεσό) καί ἔφθανε «στόν θρόνον τοῦ Θεοῦ της». Γιά σαράντα ὁλόκληρες μέρες τήν ὑπέβαλλαν σέ μαρτύρια, γιά νά «τουρκίσει». Τά βασανιστήρια ἐναλλάσσονταν μέ δελεάσματα. Πότε τῆς φοροῦσαν περιδέρια μέ χρυσά νομίσματα καί ἄλλοτε τή βασάνιζαν, δένοντάς της τά πόδια μέ χοντρά σχοινιά (πέδικλα), καταδικάζοντάς την στό μαρτύριο τῆς πείνας, καίγοντας τό σῶμα της μέ φωτιά καί τοποθετώντας στό στήθος της πυρωμένα σουβλιά. Ὁ στίχος «τώρα τήν σουβλιαν γγίζουσι / στά στήθη της τ' ἀφράτα», θυμίζει πρωτοχριστιανικά μαρτύρια γυναικῶν. Στό τέλος κουράζονταν καί οἱ ἴδιοι οἱ δῆμιοι («πόστηναν οἱ δῆμιοι»), ἀλλά ἡ στάση τῆς κοπέλας παρέμενε σθεναρή καί ἀνυποχώρητη, καθῶς ἀπέκρουε μέ πρωτοφανές θάρρος καί συνειδητή πίστη στόν Θεό τόν πειρασμό μίας ἀνετης ἀλλά ἀνελευθερῆς ζωῆς καί τίς ἀπειλές καί τούς ἐξευτελισμούς τῶν δημίων της. Ἐνῶ «ἀνέπνεε τόν θάνατον», σχημάτιζε μέ τά δάκτυλα τό σχῆμα τοῦ σταυροῦ καί τόν φιλοῦσε, παίρνοντας δύναμη, γιά νά ἀντέξει. «Δέν πέθανε, δέν τούρκισεν...», γράφει ἡ Λοιζιάς, δηλαδή δέν πρόδωσε τήν πίστη τῶν πατέρων της, κάτι πού θά σήμαινε καί ἀπεμπόληση τῆς ἐθνικῆς της ταυτότητας. Στό τέλος τοῦ ποιήματος ὑπονοεῖται ὅτι ἡ ὠραία κόρη παραφρόνησε ἀπό τά βασανιστήρια, ἀλλά τό φρικτό μαρτύριό της τό ὁποῖο ἀκολούθησε τήν ἄρνησή της νά ἐξισλαμισθεῖ, τήν κατατάσσει, σύμφωνα μέ

τήν ποιήτρια, ἀνάμεσα στους ἁγίους («τῆς ἔπρεπε ἁγίας συναξάρι»). Καί σέ ἄλλα κείμενά της ἡ Λοιζιάς ἀναφέρεται στή νεαρή αὐτή γυναῖκα (ὅταν ἀπαριθμεῖ Κύπριες ἡρωίδες), μέ τή φράση «Ἡ Δέσπω τῆς Λεμεσοῦ», πράγμα πού φανερώνει ὅτι πρόκειται γιά ὑπαρκτό πρόσωπο καί ἓνα ἀπό τά πολλά θύματα «τῆς καταδρομῆς» τοῦ 1821. Ἐντοπίσαμε, ὅμως, καί τήν ἀκόλουθη σημαντική πληροφορία τῆς Λοιζιάδος, πού προτάσσεται ἀναδημοσίευσης τοῦ ποιήματος γιά τή Δέσπω στήν ἐφημερίδα Ἑστιάδες, πού ἐξέδιδε ἡ Περσεφόνη Παπαδοπούλου, καί εἶναι διαφωτιστική ὡς πρὸς τήν ἱστορικότητα τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ἀλλά καί ἐνδεικτική τοῦ τρόπου μέ τόν ὁποῖο ἡ ποιήτρια χειριζόταν τίς προφορικές μαρτυρίες πού συνέλεγε: «Μιάς ἄλλης ἀντρειωμένης κόρης 16 ἐτῶν, ἀντί τῆς ἱστορίας της, δημοσιεύομεν ποίημα, διότι ἀγαποῦν τήν ποίησιν εἰς τήν Κύπρον πολύ καί θά ἐντυπωθῆ εἰς τήν μνήμην καλλίτερα ἢ ἱστορία της εἰς ποίησιν».

*«[...] Κλαίει ἡ Δέσπω τοῦ νησιοῦ
τοῦ καταδουλωμένου. [...]*

*Σαράντα μέρες πέδικλα
σαράντα μέρες πείνα,
σαράντα μέρες μέ φωτιά
τῆς ἔκαιαν τὰ κρῖνα.
Σαράντα μέρες τῆς φοροῦν
σεντόνι καί μαρκούπια,
γαλαταργιές ὄλο χρυσά
βενέτικα καί δούπια. [...]
Τώρα τῆς χύνουν κόσκινα,
μαλάγματα γεμάτα,
τώρα τήν σουβλιαν γγίζουσι
στά στήθη της τ' ἀφράτα. [...]
ἀνέπνεε τόν θάνατον,
μουρμούριζε στά χεῖλη,
τά δάκτυλά της σάν σταυρόν
τά ἔκαμνε καί τὰ φίλει. [...]*

Τά ἄθλα τῶν γυναικῶν αὐτῶν ἀξίζει νά ἀναδειχθοῦν περαιτέρω, ὡς ἐλάχιστος φόρος τιμῆς καί σεβασμοῦ στή μνήμη τους.

Κορωνοϊός και Έκκλησία

του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Γεροθέου

Τί είναι ο κορωνοϊός COVID-19;

Είναι ένας ιός, ο οποίος αποτελείται, όπως οι περισσότεροι ιοί, από RNA, και χρησιμοποιεί την δομή, τον πυρήνα και το DNA των κυττάρων για να λειτουργήσει.

Είναι γνωστόν ότι η πληροφορία του γενετικού υλικού από το DNA, που είναι στον πυρήνα του κυττάρου, μεταφέρεται στο RNA, που είναι στο κυτταρόπλασμα, και εκεί μεταγράφεται σε πρωτεΐνες. Αυτή η αντιγραφή, ή μεταγραφή και η μετάφραση είναι το κεντρικό δόγμα της βιολογίας.

Όμως, η αντίστροφη ροή της πληροφορίας από το RNA στο DNA ανατρέπει αυτό το κεντρικό δόγμα της βιολογίας. Για να γίνει αντιληπτό αυτό, χρησιμοποιώ την εικόνα του αεροπειρατή, ο οποίος δεν έχει δικό του αεροπλάνο, δεν ξέρει να οδηγήσει και χρησιμοποιεί τα όργανα του αεροπλάνου και τον αεροπόρο, προκειμένου να πετύχει τον σκοπό του.

Γιατί τόσος φόβος για τον κορωνοϊό;

Υπάρχουν πολλοί ιοί, όπως του AIDS, της ηπατίτιδος, της γρίπης, του έμπολα, του σάρς κλπ., για τους οποίους η επιστήμη βρήκε τον τρόπο της αντιμετώπισής τους. Ο κορωνοϊός αϊφνιδίασε την Επιστημονική Κοινότητα, η οποία γρήγορα θά τον αντιμετώπιση επιστημονικώς. Έως τότε χρειάζεται προσοχή και προσευχή.

Πώς δικαιολογείτε έσείς τον πανικό που προήλθε από τον κορωνοϊό;

Πράγματι, εκτός από τον κορωνοϊό, υπάρχει και ο ιός του πανικού, για τον οποίον κάνουν λόγο οι ανθρωπιστικές και κοινωνικές

επιστήμες και η ψυχολογία.

Ο πανικός εξηγείται από τα προηγούμενα που είπα, αλλά συγχρόνως ερμηνεύεται και από τον φόβο του θανάτου. Ο άνθρωπος αγαπά τη ζωή, θέλει να ζήσει όσο το δυνατόν περισσότερο και φοβάται τον θάνατο. Έτσι πρόκειται για τον λεγόμενο πανικό του θανάτου. Αυτό δεν συμβαίνει τώρα με τον κορωνοϊό, αλλά πάντοτε όταν μάς πλησιάζει ο θάνατος με ποικίλους τρόπους.

Ο φόβος του θανάτου συνδέεται με κάθε ασθένεια, η οποία προκαλεί τον άνθρωπο και τον οδηγεί στα όρια του θανάτου. Ο Χάϊντεγκερ έχει τονίσει ότι ο άνθρωπος λειτουργεί με δύο τρόπους: πρώτον με τον λεγόμενο καθημερινό τρόπο, που συνδέεται με την δύναμη, την έξουσία, την υγεία, την κοινωνική δραστηριότητα, και δεύτερον με τον λεγόμενο υπαρξιακό τρόπο, που συνδέεται με την έλευση των ασθενειών και την προσέγγιση του θανάτου.

Όταν κάποιος εισάγεται μέσα στο νοσοκομείο, εξαιτίας κάποιας ασθένειας, άμέσως αρχίζουν τα υπαρξιακά ερωτήματα, όπως το ερώτημα του νοήματος της ζωής και του νοήματος του θανάτου. Επίσης αρχίζουν να λειτουργούν μέσα του διάφορες σκέψεις που τον βασανίζουν κυριολεκτικά, για το ποιος ευθύνεται για την κατάσταση στην οποία έφθασε και, επομένως, τον απασχολούν έντονα οι λεγόμενες «όριακές στιγμές της ζωής του» «τά όρια της ζωής», για τα οποία κάνει λόγο η υπαρξιακή φιλοσοφία και υπαρξιακή ψυχολογία. Γι' αυτό δεν πρέπει να αντιμετωπίζουμε τον ασθενή μόνον σωματικά, αλλά στην ολότητά του.

Τί τελικά είναι ο θάνατος;

Ο θάνατος δεν είναι απλώς αυτό που συμ-

βαίνει στο τέλος της βιολογικής ζωής, αλλά είναι ή φθαρτότητα και ή θνητότητα που είναι ἐγγενείς μέσα στον βιολογικό μας ὄργανισμό ἀπό τήν ἀρχή τῆς συλλήψεώς μας.

Ἡ μοριακή βιολογία ἔχει ἀποδείξει ὅτι ἀπό τὰ 25.000 περίπου γονίδια που ἔχει τό κύτταρο τοῦ ἀνθρώπου, ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς γονιμοποίησης τοῦ ὠαρίου, ὑπάρχουν καί τὰ γονίδια τῆς γηράσκων (τοῦ θανάτου), πού βρίσκονται στό λεγόμενο μιτοχονδριακό DNA, πού είναι στό κυτταρόπλασμα, ὅπως ὑπάρχουν καί τὰ γονίδια τῶν ἀσθενειῶν.

Ἐπομένως, ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς συλλήψεως τοῦ ἀνθρώπου, πρὶν διαφοροποιηθοῦν τὰ βλαστοκύτταρα, πρὶν δημιουργηθοῦν οἱ ἱστοί καί τὰ ὄργανα, πρὶν σχηματοποιηθῆ ὁ ὄργανισμός τοῦ ἐμβρύου, ἤδη ὑπάρχουν τὰ γονίδια τοῦ θανάτου καί τῶν ἀσθενειῶν. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ἓνα «φορτίο» βιολογικό καί ψυχολογικό πού κουβαλάμε ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς συλλήψεώς μας καί δημιουργεῖ τίς σταδιακές κρίσεις τοῦ θανάτου στή ζωή μας.

Πῶς πρέπει νά ἀντιμετωπίσουμε τό πρόβλημα τοῦ κορωνοϊοῦ;

Ἡ ἀπάντηση πρέπει νά κινηθῆ σέ πολλά ἐπίπεδα. Ἡ ἐπιστήμη κάνει τό χρέος της, καί θά ἔχουμε πιστεύω ἐλπιδοφόρες ἐξελίξεις στό θέμα αὐτό. Ἡ Πολιτεία μέ τὰ θεσμικά της ὄργανα προσπαθεῖ νά περιορίσῃ τήν διασπορά τοῦ ἰοῦ, γιατί τήν ἐνδιαφέρει ὁ ἄνθρωπος-πολίτης, καθώς ἐπίσης τήν ἐνδιαφέρει καί τό πῶς θά ἀντέξῃ τό σύστημα Ὑγείας σέ μιά τέτοια μεγάλη «πολεμική ἐπίθεση», γιατί εἶναι πράγματι ἓνας ἐσωτερικός πόλεμος. Καί ὁ ἄνθρωπος-πολίτης πρέπει νά τό ἀντιμετωπίσῃ σέ ἓνα προσωπικό ἐπίπεδο, δηλαδή πέρα ἀπό τήν πειθαρχία στίς ἀποφάσεις τῶν ὑπευθύνων ὀργάνων, θά πρέπει νά σταθῆ μέ ὑπευθυνότητα πάνω στόν λεγόμενο πανικό τοῦ θανάτου.

Φυσικά, αὐτήν τήν κρίσιμη ὥρα θά πρέπει νά στεκόμαστε μέ σεβασμό καί τιμῆ στους ἰατρούς καί τό νοσηλευτικό προσωπικό, πού ἐργάζονται μέ εὐθύνη, γνώση καί γενναιοτή-

τα.

Καί πῶς ἀντιμετωπίζουμε τούς ἀσθενεῖς καί γενικότερα τήν κοινωνία, ἡ ὁποία ὑποφέρει ἀπό ὑπαρξιακά ἐρωτήματα;

Ἦδη ἔχω τονίσει ὅτι ἡ Πολιτεία μέ τὰ θεσμικά της ὄργανα λαμβάνει τίς ἀπαραίτητες ἀποφάσεις γιά τήν προφύλαξη τοῦ πληθυσμοῦ. Ὅμως αὐτό δέν εἶναι ἀρκετό, ἐπειδή ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι μιά μηχανή, ἔστω καί ἔμψυχη μηχανή, ἀλλά εἶναι ἓνα ὄν, πού τόν ἀπασχολεῖ τό νόημα τῆς ζωῆς καί τό νόημα τῆς ὑπαρξίης. Πολλές φορές διερωτᾶται, γιατί νά προφυλαχθῆ ἀπό μιά ἀσθένεια, ὅταν γι' αὐτόν δέν ἔχει νόημα ἡ ζωή. Τέτοια ἀντιμετώπιση ἐκφράζουν πολλές φορές οἱ ναρκομανεῖς, ὅταν τούς συνιστοῦμε νά προσέχουν καί ἐκεῖνοι ἀπαντοῦν: «δέν θέλω νά προσέξω, γιατί γιά μένα δέν ἔχει νόημα ἡ ζωή».

Ἔτσι, δέν μπορεῖ κανεῖς νά ἀντιμετωπίξῃ τέτοιες καταστάσεις μόνον μέ μέτρα πού ἀναφέρονται στό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ὡσάν ὁ ἄνθρωπος νά εἶναι ἀπλῶς μιά βιολογική μηχανή, ἀλλά χρειάζεται καί ἡ ψυχολογική καί ἡ πνευματική ὑποστήριξη. Ἦδη γνωρίζουμε ὅτι, ὅταν περνούσαμε σέ μεγάλη ἔνταση τήν οἰκονομική κρίση, πολλοί πολιτικοί καί οἰκονομολόγοι ἔλεγαν ὅτι ἡ οἰκονομία θέλει καί τήν ψυχολογία της γιά νά «πάρῃ μπροστά». Καί ἐγώ ἐρωτῶ: ἐάν ἡ οἰκονομία θέλει τήν ψυχολογία της, ἡ ἀσθένεια δέν θέλει καί αὐτή τήν ὑπαρξιακή ψυχολογία, γιά νά ἀντιμετωπισθῇ;

Ὁ Βίκτωρ Φράνκλ ἔχει τονίσει ὅτι τόν ἄνθρωπο τόν ἀπασχολεῖ ἡ «τραγική τριάδα», δηλαδή ὁ πόνος, ἡ ἐνοχή καί ὁ θάνατος. Ἐπομένως, πρέπει ὅλες οἱ μορφές τῆς ἐπιστήμης νά ἀσχοληθοῦν ἰδιαίτερα μέ τό πρόβλημα πού ἀνέκυψε, ὥστε νά μή θεωρεῖται ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μόνον μιά βιολογική μηχανή.

Ποιά εἶναι ἡ ἄποψή σας γιά τήν ἀντίδραση τῆς Ἐκκλησίας στό πρόβλημα πού προέκυψε;

Νομίζω ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀντέδρασε καί ἀντιδρᾷ μέ μεγάλη ψυχραιμία καί αὐτό συν-

δέεται μέ τό ότι ἔχει μιά πολύ μεγάλη δια-
 χρονική ἔμπειρία δύο χιλιάδων ἐτῶν, ἐνῶ τό
 Κράτος ἔχει μιά ἔμπειρία διακοσίων ἐτῶν.

Ἔτσι, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἡ
 Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἡ Ἐκκλησία τῆς
 Κρήτης, καθώς ἐπίσης καί ἄλλες Ἐκκλησίες,
 ἀντέδρασαν μέ ὑπευθυνότητα καί σοβαρό-
 τητα, γιατί ἔχουν ὑπ' ὄψη τους τόν ἄνθρω-
 πο ὡς κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωση Θεοῦ,
 ὁ ὁποῖος ἔχει ἀναμφισβήτητα βιολογικές
 ἀνάγκες, ἀλλά ἔχει κυρίως καί προπαντός
 ψυχολογικές καί πνευματικές ἀνάγκες καί
 μέσα ἀπό αὐτές ἀντιμετωπίζονται ὅλα τά ζη-
 τήματα.

*Ποιά εἶναι αὐτή ἡ διαχρονική πείρα τῆς
 Ἐκκλησίας γιά τήν ὁποία μιλάτε;*

Ὅπως γνωρίζετε μέσα στήν διάρκεια τῶν
 αἰῶνων ἐμφανίσθηκαν πολλές ἀσθένειες, ἐνῶ
 ἡ ἐπιστήμη δέν ἦταν τόσο ἀνεπτυγμένη, ὅσο
 εἶναι σήμερα. Ἔτσι, ἡ Ἐκκλησία πάντοτε
 ἐλάμβανε τά ἀπαραίτητα μέτρα γιά τήν ἀντι-
 μετώπιση τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν, ἀλλά
 καί γιά τήν ἱκανοποίηση τῶν πνευματικῶν
 καί αἰωνίων ἀναγκῶν τοῦ κάθε ἀνθρώπου.
 Νά πάρω ὡς παράδειγμα τήν ἀσθένεια τῆς
 λέπρας. Ἦταν μιά φοβερή ἀσθένεια, ἡ ὁποία
 γιά αἰῶνες ἦταν ἀθεράπευτη καί μεταδοτική
 καί οἱ ἄνθρωποι ἀπομάκρυναν τούς ἀσθε-
 νεῖς ἀπό τήν κοινωνία καί τούς ἔθεταν σέ
 «κοινωνική καραντίνα».

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἔδειχναν ἰδιαί-
 τερο ἐνδιαφέρον ὄχι μόνον γιά τήν ἀντι-
 μετώπιση τῆς ἀσθένειας, ἀλλά καί γιά τήν
 ἀντιμετώπιση τῶν ἀσθενῶν πού ἔπασχαν
 ἀπό αὐτήν καί ἔδειχναν ἰδιαίτερη ἀγάπη
 γι' αὐτούς. Νά θυμίσω τόν Μ. Βασίλειο, ὁ
 ὁποῖος στήν Βασιλειάδα εἶχε ἕναν χῶρο γιά
 τούς λεπρούς, ὅταν ἡ λέπρα ἐθεωρεῖτο μετα-
 δοτική καί ὁ ἴδιος ἀσπαζόταν τούς λεπρούς,
 γιά νά τούς δείξει τήν ἀγάπη του.

Θεωρῶ ὅτι πέρα ἀπό τόν κορωνοϊό καί
 ὁποιοδήποτε ἰό ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος μέ τά
 ὑπαρξιακά καί πνευματικά προβλήματά του
 καί τίς αἰώνιες ἀναζητήσεις του, καί γι' αὐτό
 μέ ἐνοχλεῖ ὁ ἰός τοῦ κοινωνικοῦ ρατσισμοῦ

καί ὁ ἰός τοῦ πανικοῦ.

Ὁ Κάρολ Γιάσπερς ἔχει τονίσει ὅτι γενικά ὁ
 ἄνθρωπος, καί ἰδιαίτερα οἱ ἄρρωστοι, ἔχουν
 ἀνάγκη ἀπό τήν «ὑπαρξιακή ἐπικοινωνία».

*Τελευταία ἔγινε πολύ μεγάλος λόγος γιά τό
 θέμα τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν
 ἀκολουθιῶν καί κυρίως τῆς μεταλήψεως τῆς
 θείας Κοινωνίας. Ποιά εἶναι ἡ ἀποψή σας;*

Κατ' ἀρχάς θέλω νά πῶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία
 λειτούργησε καί λειτουργεῖ συντεταγμένα.
 Ἔχουμε «ἐκκλησιαστική ἡγεσία» πού εἶναι
 ἡ Διαρκής Ἱερά Σύνοδος, ὑπό τήν προεδρία
 τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
 καί Πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου, ἡ ὁποία
 νομίζω ἀντιμετωπίζει τό θέμα μέ ὑπευθυ-
 νότητα καί σοβαρότητα. Αὐτήν πρέπει νά
 ἀκοῦμε κυρίως ἐμεῖς οἱ Ἐπίσκοποι καί Κλη-
 ρικοί καί νά μὴν προτρέχουμε ἢ νά διαφο-
 ροποιούμε ἀπό αὐτήν, γιατί ἡ Ἐκκλησία
 δέν εἶναι ἕνα ἀσύντακτο σῶμα, ἔχει ὄργανα
 πού ἀποφαίνονται γιά τά ἀναφυόμενα θέμα-
 τα.

Εἶπα προηγουμένως ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει
 μιά μεγάλη διαχρονική πείρα δύο χιλιάδων
 ἐτῶν στήν ἀντιμετώπιση τέτοιων ζητημά-
 των. Ἔτσι, συνέστησε νά ἀκοῦμε τούς ειδι-
 κούς καί τά θεσμικά ὄργανα τῆς Πολιτείας
 πού χειρίζονται τό θέμα αὐτό, ἀποφάσισε
 τήν ἀναστολή τῆς ποιμαντικῆς δραστηριό-
 τητάς της, συμβούλευσε γιά τόν περιορισμό
 τῶν ἡλικιωμένων καί τῶν εὐπαθῶν ὁμάδων
 στά σπίτια τους, ἀλλά μέ διαφόρους τρόπους
 ἀφήνει ἀνοικτό τό παράθυρο τῆς ἐπικωινω-
 νίας τῶν ἀνθρώπων μέ τόν Θεό.

Ὅπως χρειάζεται ἐξαερισμός τῶν σπιτιῶν
 μας, δηλαδή νά ἀνοίγουμε τά παράθυρα γιά
 νά ἀνανεώνεται ὁ ἀέρας καί νά εἰσέρχεται
 ὁ ἥλιος, ἔτσι καί ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἕνα πα-
 ράθυρο στήν ζωή μας, πού ἀνανεώνει τόν
 μολυσμένο ἀέρα, μᾶς κάνει νά βλέπουμε πιό
 μακριά καί νά εἰσέρχεται ἕνας ἄλλος ἥλιος
 στήν ζωή μας, πού θά σκοτώνη τά πνευματι-
 κά μικρόβια καί τούς πνευματικούς ἰούς.

Ὡς πρός τήν Θεία Κοινωνία καί πάλι ἡ
 Ἐκκλησία ἔχει μιά μεγάλη διαχρονική πείρα.

Όπως στα επιστημονικά θέματα τονίζεται ή μεγάλη αξία της βιβλιογραφίας για την αντιμετώπισή τους, έτσι και η Έκκλησία έχει την δική της «βιβλιογραφία», πού λέει πώς με την Θεία Κοινωνία προσφέρεται ο Χριστός, πού είναι η αιώνια ζωή και θεραπεύει τις πνευματικές ασθένειες των ανθρώπων, μερικές φορές και τις σωματικές ασθένειες. Δεν μπορεί κανείς να εξαναγκάσει την Έκκλησία να άρνηθῆ την ταυτότητά της.

Πώς βλέπετε την άποψη μερικῶν να συστήση ἡ Έκκλησία να μὴν προσέρχονται στήν θεία Κοινωνία ἀπό τόν φόβο τῆς μεταδόσεως τοῦ κορωνοϊοῦ;

Ἡ Έκκλησία πάντοτε συνιστᾶ σέ αὐτούς πού θέλουν να κοινωνήσουν να τό κάνουν μέ τίς προϋποθέσεις, πού φαίνονται στήν προτροπή: «μετά φόβου Θεοῦ, πίστεως καί ἀγάπης προσέλθετε». Τίποτε δέν γίνεται ἀπροϋπόθετα στήν Έκκλησία. Ἐγώ προσωπικά ἔβλεπα ὅτι τά τελευταῖα χρόνια πολλοί κοινωνοῦσαν χωρίς να τηροῦνται οἱ κατάλληλες προϋποθέσεις, πού εἶναι ἡ μετάνοια, ἡ ἐξομολόγηση, ἡ νηστεία, καί αὐτό μέ στενοχωροῦσε. Ἐπομένως, προτρέπω τούς Χριστιανούς να μὴ κοινωνοῦν χωρίς τίς ἀπαραίτητες ἐκκλησιολογικές προϋποθέσεις.

Πάντως, ὅπως εἶπα προηγουμένως, οἱ Ἱερεῖς κοινωνοῦν τούς ἀνθρώπους, τούς ἀρρώστους χωρίς να σκέφτονται ὅτι μεταδίδουν ασθένειες στους κοινωνοῦντες ἢ ὅτι οἱ ἴδιοι θά προσλάβουν κάποιες ασθένειες ἀπό τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Τρανταχτό παράδειγμα εἶναι οἱ ἱεροί ναοί στά Νοσοκομεῖα, στους ὁποίους ναούς προσέρχονται ὑγιεῖς καί ἄρρωστοι καί ὅλοι κοινωνοῦν ἀπό τό ἴδιο Σῶμα καί Αἷμα τοῦ Χριστοῦ χωρίς να μολύνονται, παρά τούς ποικίλους ἰούς καί τά διάφορα μικρόβια πού κυκλοφοροῦν.

Τό ἴδιο παρατηροῦμε, ὅτι αὐτό πού μέχρι τώρα ὅλοι ἐπαινοῦσαν, ὅτι οἱ Ἱερεῖς ἐργάζονταν ποιμαντικά καί κοινωνοῦσαν στά Σανατόρια καί στά Νοσοκομεῖα τῶν λοιμωδῶν νόσων καί ἄλλων χώρων, ὅπως στήν Σπιναλόγκα. Δέν καταλαβαίνω τί ἔχει ἀλλάξει ἀπό

τότε μέχρι σήμερα.

Ἐπάρχουν μερικοί πού ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ φοβία ὡς πρὸς τήν θεία Κοινωνία δέν ἔχει σχέση μέ τήν πίστη ἢ τήν ἀπιστία τῶν Χριστιανῶν. Τί λέτε γι' αὐτό;

Ὅλα τά θέματα τῆς ζωῆς μας καί ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο τά αντιμετωπίζουμε ἔχουν σχέση μέ τήν πίστη καί ὅλα δείχνουν κατά πόσον κανείς πιστεύει πραγματικά στον Θεό. Ἡ ἀγάπη συνδέεται ἀναπόσπαστα μέ τήν πίστη, δηλαδή δέν ἐννοεῖται ἀγάπη χωρίς τήν πίστη οὔτε καί πίστη χωρίς τήν ἀγάπη. Ὅμως, ἡ Έκκλησία αντιμετωπίζει ὅλα τά θέματα ποιμαντικά, ἀσκεῖ εἴτε τήν ἀκρίβεια εἴτε τήν οἰκονομία καί, ὅπωςδήποτε, ἡ μετάνοια εἶναι στοιχεῖο ὀρθοδόξου ἠθους.

Ποιά εἶναι ἡ τελική σας ἄποψη γιά τό θέμα πού ἀνέκυψε;

Νομίζω χρειάζεται ψυχραιμία, νηφαλιότητα καί σοβαρότητα, καί ὅλα θά βροῦν τόν δρόμο τους. Ὁ ἰός τοῦ πανικοῦ καί ὁ λεγόμενος «παρανοϊός» εἶναι χειρότεροι ἀπό τόν κορωνοϊό. Ἡ Ἱερά Σύνοδος θά λαμβάνη τίς κατάλληλες ἀποφάσεις ἀνάλογα μέ τήν ἐξέλιξη τοῦ θέματος, ἀλλά, πέρα ἀπό τίς ἀπαραίτητες προφυλάξεις, χρειαζόμαστε πίστη στήν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὁ Θεός προστατεύει τήν ζωή μας καί διευθύνει τόν κόσμο.

Ἀπόσπασμα ἀπό τή συνέντευξη τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἀγίου Βλασίου κ. Ἱεροθέου στό περιοδικό «Ἐκκλησιαστική Παρέμβαση» ἔκδ. I.M. Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας)

Ὁ Διαλογισμός ἀπό τήν Ὁρθόδοξη σκοπιά

τοῦ κ. Φιλίππου Λουκαΐδη

Στούς χαλεπούς καιρούς πού ζοῦμε, ὁ ἄνθρωπος μὴ μπορώντας νά διαχειριστεῖ ἐπαρκῶς τά κοινωνικά, οἰκονομικά καί ἐνδοπροσωπικά του ἀδιέξοδα, καταφεύγει πολλές φορές σέ οὔτω καλούμενες τεχνικές χαλάρωσης, ὅπως ὁ διαλογισμός, μέ τήν πε-
ποίθησι
ὅτι θά νιώ-
σει ψυχική
ἡρεμία
καί εὐεξία.
Εἶναι ἀλή-
θεια πώς
τόν τελευ-
ταῖο καιρό
ἢ τεχνική
τοῦ δια-
λογισμοῦ
τυγχάνει
εὐρείας δι-
άδοσης σέ
παγκόσμιο
ἐπίπεδο, μέ
ἀποτέλε-
σμα μεγά-
λη μερίδα

ἀνθρώπων νά ἀνταποκρίνεται στήν πρόκλησή του. Ἡ μεγάλη ἀπήχηση πού παρουσιάζει ὀφείλεται σέ δύο κυρίως παράγοντες. Πρῶτος παράγοντας εἶναι τό γεγονός ὅτι ἐμφανίζεται ὡς ἐπιστημονική μέθοδος ἀποκρύπτοντας τό πραγματικό του πρόσωπο, μέ ἀποτέλεσμα νά παρασύρεται πλήθος ἀνθρώπων, καί δεύτερος ἡ ὑπόγεια προώθησή του ἀπό τή «Νέα Τάξη Πραγμάτων», μέ ἀπώτερο σκοπό τήν ἀποχριστιανοποίηση τῶν ἀνθρώπων καί τήν ὑποταγή τους σέ ἕνα Παγκόσμιο ἔλεγχο.

Ὁ διαλογισμός δέν ἀποτελεῖ φαινόμενο τῶν

τελευταίων χρόνων, ἀφοῦ ἔχει τίς ἀπαρχές του στίς ἀνατολικές θρησκείες. Συγκεκριμένα, οἱ καταβολές του ἐντοπίζονται στόν χώρο τοῦ Ἰνδουισμοῦ καί ἀσφαλῶς δέν μπορεῖ νά νοηθεῖ ὡς μέσο χαλάρωσης καί περισυλλογῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως οἱ ἴδιοι ἰσχυρίζο-

νται. Ἀνα-
πτύχθηκε
ἀπό ὅλα
τά Ἰνδου-
ιστικά συ-
στήματα
καί βαθμη-
δόν πέρασε
στή δύση
ὡς ἕνας
ὑποτιθέμε-
νος τρόπος
ἀποφόρ-
τισης ἀπό
τά ἐπιζή-
μια γιά τήν
ὑγεία συ-
ναισθήμα-
τα (στρές,
ἄγχος, θλί-
ψη κ.λπ.).

Ὅστόσο, πρόκειται οὐσιαστικά γιά μύηση σέ συγκεκριμένη θρησκεία. Χειροπιαστή ἀπόδειξη τῶν πιό πάνω ἀποτελεῖ τό γεγονός πώς, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐπιδίδεται σέ μεθόδους διαλογισμοῦ, οἱ λέξεις καί οἱ φράσεις πού ξεστομίζει προκειμένου νά αὐτοσυγκεντρωθεῖ, ἐμπεριέχουν τή σημασία τῆς ἐπὶ κλησης διαφόρων θεϊκῶν ὀνομάτων τῆς Ἰνδουιστικῆς θρησκείας. Γιά παράδειγμα, ἡ συλλαβή «ῶμ» πού χρησιμοποιεῖται ὡς μέσο αὐτοσυγκέντρωσης, ἀποτελεῖ μία ἀπό τίς ἱερές συλλαβές τῶν γκουρού τῆς Ἰνδίας. Γίνεται λοιπόν ἀντιληπτό πώς ἡ σχέση τοῦ διαλογισμοῦ

μέ τον γκουρουισμό-Ίνδουισμό είναι άρρηκτα συνυφασμένα. Τόσο οί γκουρού, όσο και οί δάσκαλοι διαλογισμού θεωρούν τή χρήση του μάντρα, των ιερών δηλαδή λέξεων πού εκφέρονται κατά τή διάρκεια του διαλογισμού, τεραστίας σημασίας καθότι αποτελεί θεμελιώδες συστατικό στοιχείο και των δύο γιά τήν έπιτυχή αυτόσυγκέντρωση.

Οί εκφραστές του διαλογισμού καταρρίπτουν τά πιό πάνω στοιχεία και έπιμένουν νά υποστηρίζουν πώς ή ανάμειξη τους μέ θρησκευτικά συστήματα δέν ύφίσταται. Ο διαλογισμός, λένε, ως τεχνική χαλάρωσης, δέν περιορίζεται από κανένα είδος θρησκευ-

τεύομενοι όφείλουν νά ταυτίζονται μέ τον πνευματικό τους δάσκαλο, γιατί αυτός είναι «θεός», «αλήθεια» και «όδός» και μόνο μέσω αυτού, πού βρίσκεται σέ επικοινωνία μέ τον έσωτερικό του κόσμο, θά αποκτήσουν ύπερφυσικές ικανότητες.

Θά μπορούσαμε νά πούμε πώς ό διαλογισμός διέπεται από τρία στάδια: τή συγκέντρωση του μυαλού, τή χαλάρωση του σώματος και τήν ύπέρβαση των κακών σκέψεων.

Γίνεται λοιπόν σαφές πώς ή τεχνική του διαλογισμού δέν μπορεί σέ καμιά περίπτωση νά γίνει αποδεκτή από τήν Έκκλησία μας. Κάθε απόπειρα συσχέτισής της μέ τήν προσευχή

τικού συστήματος. Μπορεί νά πραγματοποιηθεί από όλους τους άνθρωπους ανεξαρτήτως δόγματος και θρησκείας. Σκοπός του διαλογισμού, όπως έντέχνως οί ίδιοι διατείνονται, δέν είναι ή μύηση του ανθρώπου σέ κάποια θρησκεία αλλά ή ύπέρβαση των σκέψεων του μυαλού του. Μέσω τής εισδύσεως στό έγώ του θά καταφέρει νά αποκτήσει τήν πλήρη αυτόσυνειδησία.

Οί μαθητευόμενοι πρέπει επίσης νά λατρεύουν τον πνευματικό τους καθοδηγητή. Κατά τον Sri Shinmoy, δάσκαλο γιόγκας, οί μαθη-

αποτελεί στοχευμένη προσπάθεια αποπροσανατολισμού των ανθρώπων. Η διδασκαλία της Έκκλησίας μας δέν ύπόσχεται στον άνθρωπο ύπερφυσικές δυνάμεις ούτε έπιτρέπει τήν αυτόθεοποίηση. Τό μόνο πράγμα πού έγγυάται μέ βεβαιότητα είναι ή σωτηρία του, πού έπιτυγχάνεται μέσω των μυστηρίων Της και τής μονολογίστου προσευχής, «Κύριε Ίησοϋ Χριστέ, έλέησόν με τον άμαρτωλό» και όχι μέ διάφορες διαλογιστικές μεθόδους.

Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Λεμεσοῦ

τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Σωφρόνιου Μιχαηλίδη

ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΚΥΚΚΩΤΗΣ (1948-1950)

Ο Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος Β', ἀφοῦ τοῦ ἀνήγγειλε τὴν ἴδια μέρα τηλεγραφικῶς τὴν ἐκλογή του, τὸν κάλεσε νὰ ἐπιστρέψει *«ὡς τάχιστα ἐνταῦθα πρὸς χειροτονίαν καὶ ἀνάληψιν ἱερῶν καθηκόντων»*. Λίγο ἀργότερα, ὁ «ἐψηφισμένος Κιτίου» Μακάριος ζήτησε ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο νὰ τοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ παραμείνει στὴ Βοστώνη γιὰ ἀκόμα ἓνα μῆνα, γιὰ νὰ περατώσει τίς πανεπιστημιακές του ἐξετάσεις. Τελικὰ, ἐπέστρεψε στὴν Κύπρο στίς 9 Ἰουνίου 1948, ἀφοῦ πέρασε πρῶτα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ὅπου συναντήθηκε μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό. Ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον Βαρνάβαν πληροφοροῦμεθα τὰ ἑξῆς σχετικά:

«Τὴν 9 Ἰουνίου ἐπανέκαμψεν ἐξ Ἀμερικῆς ὁ Θεοφιλέστατος Ἐψηφισμένος Μητροπολίτης Κιτίου κ. Μακάριος. Ἡ ἱερά τελετὴ τοῦ Μηνύματος αὐτοῦ ἐτελέσθη ἐν τῷ ἰ. καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τὴν 12 Ἰουνίου, ἡμέραν Σάββατον, κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἑσπερινοῦ, χοροστατούντων τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν Πανιερωτάτων Μητροπολιτῶν, Πάφου καὶ Κυρηνείας, ἡ δὲ χειροτονία αὐτοῦ εἰς Ἐπίσκοπον ἐν τῷ αὐτῷ ἱερῷ ναῷ τὴν ἐπαύριον Κυριακὴν, 13 Ἰουνίου, ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Μακαριότητος καὶ τῶν Πανιερωτάτων Μητροπολιτῶν Πάφου καὶ Κυρηνείας, συλλειτουργούντων». Ἐπακολούθησε ἡ τελετὴ τῆς Ἐνθρονίσεως τοῦ νεοχειροτονήτου Μητροπολίτου. Τό ἀπόγευμα τῆς ἴδιας μέρας, ὁ νέος Μητροπολίτης Κιτίου, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Κυρηνείας Κυπριανό καὶ ἄλλους, μετέβη στὴν ἔδρα του, τὴ Λάρνακα, ὅπου τοῦ ἔγινε μιά κυριολεκτικὰ ἀποθεωτικὴ ὑποδοχὴ ἀπὸ χιλιάδες λαοῦ τῆς πόλης καὶ ἐπαρχίας. Ἀκολούθησε ἡ τελετὴ τῆς Ἐνθρονίσεως στὸν μητροπολιτικὸ ναὸ Σωτῆρος. Στίς 20 Ἰουνίου ἐπισκέφθηκε τὴ Λεμεσό, τὴ δεύτερη πόλη τῆς ἐπαρχίας του, στὴν ὁποία

ἔτυχε τῆς ἴδιας παλλαϊκῆς ὑποδοχῆς.

Ὁ Κιτίου Μακάριος ἀγαπήθηκε πολὺ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Τό εὐπροσήγορό του πρὸς ὅλους, τό αἰώνιο χαμόγελό του, ἡ καταδεκτικότητα καὶ ἡ ἀγάπη πού ἔδειχνε σέ ὅλους, τό νεαρό τῆς ἡλικίας του (ἦταν μόλις 35 χρονῶν), τό ἡγεμονικὸ παρουσιαστικὸ του, ἡ φρόνησή του καὶ ἡ ἀκαταμάχητη ἐκείνη γοητεία πού ἀσκοῦσε στὰ πλήθη ἀλλὰ καὶ στὸν καθένα, δημιούργησαν ἀπὸ τὴν πρώτη ἐπαφὴ μιά ἀσυνήθιστα μεγάλη ἀγάπη τοῦ κόσμου πρὸς τό νέο Ποιμένα του.

Στό σύντομο διάστημα πού διετέλεσε Ἐπίσκοπος Κιτίου (δυόμισυ χρόνια), ἀναζωογόνησε κυριολεκτικὰ τὴ σχεδόν νεκρωμένη καὶ ἀποδιοργανωμένη, λόγω τῆς πολυετοῦς χηρείας καὶ ἀκυβερνησίας, Μητρόπολη Κιτίου. Ὑπῆρξε ἀκαταπόνητος, ἀναλαμβάνοντας μιά ἀσυνήθη δραστηριότητα πού ἀγκάλιαζε ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς τοῦ τόπου: ἐκκλησιαστικὸ, θρησκευτικὸ, ἐθνικὸ, ἐκπαιδευτικὸ, μορφωτικὸ, κοινωνικὸ, φιλανθρωπικὸ. Περιόδευε ἀκούραστος ὅλα τὰ χωριά τῆς μητροπολιτικῆς ἐπαρχίας του, κηρύττοντας καὶ ἀφυπνίζοντας θρησκευτικὰ καὶ ἐθνικὰ τό λαό.

Ἰδιαίτερη ἦταν ἡ μέριμνά του γιὰ τοὺς ἱερεῖς, χάριν τῶν ὁποίων ἴδρυσε τό «Κοινὸν Ταμεῖον Κλήρου», γιὰ τὴν ἐπαρκὴ καὶ ἀξιοπρεπὴ μισθοδοσία τῶν κληρικῶν. Ξεχωριστὴ μέριμνα ἐπέδειξε καὶ γιὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ πάσχοντες, χάριν τῶν ὁποίων ἴδρυσε στὴ Λάρνακα καὶ στὴ Λεμεσό τίς «Φιλόπτωχες Ἀδελφότητες», σκορπώντας κι ὁ ἴδιος προσωπικὰ ἀφειδῶς τὴ βοήθειά του στοὺς πτωχοὺς καὶ πονεμένους.

Σημαντικὴ ἦταν ἡ συμβολὴ του στὴν ἀναβίωση τοῦ γυναικείου Μοναχισμοῦ στὴν Κύπρο, ὁ ὁποῖος εἶχε τελείως παραμεληθεῖ, μὲ τὴν ἐκβάθρων ἀνακαίνιση τῆς ἰ. μονῆς Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀλαμάνου, στὴν ὁποία καὶ συγκέντρωσε τίς διασκορπισμένες καὶ ἀποίμαντες μοναχές. (Λίγο ἀργότερα, ὡς Ἀρχιεπίσκο-

πος, θά ἐπανιδρύσει κι ἄλλες νεκρές κι ἐγκαταλελειμμένες ἰ. μονές, κάνοντας ν' ἀνθήσει ὁ γυναικεῖος Μοναχισμός σ' ὁλόκληρη τήν Κύπρο).

Σημαντικώτατο ἔργο του μακρᾶς πνοῆς στή Λάρνακα ἀπετέλεσε τό Διανέλλειο Ὁρφανοτροφεῖο καί ἡ Διανέλλειος Τεχνική καί Ἐπαγγελματική Σχολή, πού κτίστηκαν στόν ἐκτεταμένο χῶρο τοῦ παλαιοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, μέ χρήματα τῆς τεράστιας περιουσίας τοῦ Δημητρίου Διανέλλου, τόν ὁποῖο ὁ Κιτίου Μακάριος πέτυχε νά πείσει τίς παραμονές τοῦ θανάτου του (Ἀπρίλιος 1950) νά ἀφήσει ὡς δωρεά γιά τήν πόλη τῆς Λάρνακος.

Ἐκτός ἀπό αὐτά, ἐνίσχυσε τήν ἑλληνική Παιδεία, ἀναξωογόνησε τά Κατηχητικά σχολεῖα καί μερίμνησε γιά τό θρησκευτικό κήρυγμα, ὀργανώνοντας κατά καιρούς καί «Ἑβδομάδα Εὐαγγελίου» κατά τήν ὁποία θεολόγοι, κληρικοί καί ἄλλα στελέχη τῆς Μητροπόλεως περιόδευαν τά χωριά τῆς ἐπαρχίας κι ἔκαμναν κηρύγματα. Γιά τό σκοπό αὐτό ἐξέδιδε καί δισέλιδο φυλλάδιο μέ τίτλο **Ἑβδομάς Εὐαγγελίου** μέ ἀνάλογο περιεχόμενο, τό ὁποῖο διενέμετο σ' ὅλη τήν ἐπαρχία. Ἀπό τό 1949 ἐξεδίδετο καί τό περιοδικό **Ὁ Φάρος τῆς ζωῆς**, ὡς περιοδικό τῶν Κατηχητικῶν τῆς Μητροπόλεως Κιτίου, μέ ὑπεύθυνο τόν θεολόγο καί ἱεροκῆρυκα τοῦ ἰ. ναοῦ Καθολικῆς Λεμεσοῦ Γεώργιο Κουρσουμπᾶ. Τό περιοδικό διέκοψε τήν ἔκδοσή του τό 1952.

Ἀπόφασή του γιά ἀνέγερση νέου Μητροπολιτικοῦ Μεγάρου στή Λεμεσό, ὑλοποιήθηκε τελικά ἀπό τό διάδοχό του στό θρόνο Κιτίου.

Στόν ἐθνικό τομέα, ὁ γηραιός Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος Β΄ τοῦ ἀνέθεσε τό καιρῖο πόστο τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Γραφείου Ἐθναρχίας, τό ὁποῖο ὀργάνωσε καί κατέστησε «γενικό ἐπιτελεῖο» τοῦ ἀγῶνα γιά ἐθνική ἀποκατάσταση. Στίς 3 Ὀκτωβρίου 1948 ἡ ἔθναρχοῦσα

Ἐκκλησία κάλεσε τό λαό σέ παγκύπριο ἐνωτικό συλλαλητήριο, στό γήπεδο τοῦ ΓΣΠ στή Λευκωσία. Ἐκεῖ, ἐνώπιον χιλιάδων λαοῦ, ὁ Κιτίου Μακάριος ἐξεφώνησε τόν πρῶτο του πολιτικό λόγο, ἕνα πύρινο ἐθνικό ἐγερτήριο πού καλοῦσε τό λαό σέ ἀνένδοτο ἀγῶνα γιά τήν ἔνωση τῆς Κύπρου μέ τήν Ἑλλάδα. Μέσα στά πλαίσια τῶν σκοπῶν τοῦ Γραφείου Ἐθναρχίας ἄρχισε τό 1949 νά ἐκδίδει τό περιοδικό **Ἑλληνική Κύπρος** (τό ὁποῖο καί ἐξεδίδετο μέχρι τό 1956), ἕνα ἀπό τά πιό ἀξιόλογα περιοδικά πού ἐξεδόθησαν στόν τόπο. Σιγά-σιγά, γύρω ἀπό τόν νεαρό καί φλογερό Δεσπότη ἄρχισαν νά συγκεντρώνονται πολλοί νέοι, διψασμένοι γιά ἀγῶνα, οἱ μετέπειτα πρωτοπόροι τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνα 1955-59.

Ἀρχές Σεπτεμβρίου 1949 πῆγε στήν Ἑλλάδα ὅπου ἀνέλαβε περιοδεῖα κηρύττοντας καί διαφωτίζοντας τόν Ἑλληνικό λαό σχετικά μέ τόν ἀγῶνα τῆς Κύπρου γιά ἐθνική ἀποκατάσταση. Στίς 26 Σεπτεμβρίου μετέβη ἀπό τήν Ἀθήνα στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου εἶχε συναντήσεις μέ τόν Πατριάρχη Ἀθηναγόρα καί ὄλους τούς Ἱεράρχες τοῦ

Πατριαρχείου, ἐκφράζοντας τίς εὐχαριστίες τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου γιά τή συμβολή τοῦ Πατριαρχείου στήν ἀποκατάσταση τῆς Κυπριακῆς Ἱεραρχίας. Στή συνέχεια ἐπισκέφθηκε διάφορες στρατιωτικές μονάδες στή βόρεια Ἑλλάδα, ἀκριτικά χωριά καί ἀκριτικά φυλάκια «διά νά μεταφέρῃ εἰς τάς μαχομένας Ἐθνικάς Δυνάμεις τάς εὐχάς τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας καί τόν χαιρετισμόν τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ». Στίς 26 Ὀκτωβρίου 1949 ἐπέστρεψε στήν Κύπρο, ἐνῶ οἱ στρατιῶτες τῆς 9^{ης} Μεραρχίας τοῦ ἔστειλαν τό ἀκόλουθο τηλεγράφημα: «Ἀκραῖοι φρουροί ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας χαιρετίζουν εὐλαβῶς Μητροπολίτην Κιτίου, ἐνθουσιώδη ἀγωνιστήν προαιωνίου ἐθνικοῦ πόθου».

Θεΐες Λειτουργίες καί Χοροστασίες

Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Λεμεσοῦ κ. Ἀθανασίου

ΔΕΥΤΕΡΑ 5 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία κατά τή διάρκεια ἀγρυπνίας στήν ιερά μονή Παναγίας Μαχαιρᾶ.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 9 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία κατά τή διάρκεια ἀγρυπνίας στόν Μητροπολιτικό ναό Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς.

ΚΥΡΙΑΚΗ 11 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν Μητροπολιτικό ναό Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς.

ΔΕΥΤΕΡΑ 12 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία κατά τή διάρκεια ἀγρυπνίας στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου καί Ἁγίου Παΐσιου τοῦ Ἁγιορείτου.

ΚΥΡΙΑΚΗ 18 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στήν ιερά μονή Παναγίας Σφαλαγωγιώτισσης.

ΚΥΡΙΑΚΗ 25 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Θεοπατόρων Ἰωακεῖμ καί Ἄννης τῆς κοινότητας Ἁγίου Τύχωνα.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινου στό πανηγυρίζον ιερό παρεκκλήσιο Ἁγίας Παρασκευῆς τῆς κοινότητας Πέρα Πεδίου.

ΔΕΥΤΕΡΑ 26 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίας Παρασκευῆς τῆς κοινότητας Ἐπισκοπῆς.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινου στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Παντελεήμονος τῆς κοινότητας Κυβίδων.

ΚΥΡΙΑΚΗ 1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Τιμίου Σταυροῦ τῆς κοινότητας Κουκάς.

ΠΕΜΠΤΗ 5 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινου στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος τῆς κοινότητας Λιμνατίου.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 6 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος τῆς κοινότητας Σανίδας.

ΚΥΡΙΑΚΗ 8 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Ἁγίου Γεωργίου τῆς κοινότητας Χανδριῶν.

ΤΡΙΤΗ 10 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στήν ιερά μονή Τιμίου Προδρόμου Μέσα Ποταμοῦ.

ΣΑΒΒΑΤΟ 14 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινου στόν ιερό ναό Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου τῆς κοινότητας Λόφου.

ΚΥΡΙΑΚΗ 15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Ζωοδόχου Πηγῆς τῆς κοινότητας Ζωοπηγῆς.

ΤΡΙΤΗ 17 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Ἁγίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου τῆς κοινότητας Κυπερούντας, κατά τήν ὁποία χειροτόνησε σέ διάκονο τόν κ. Ἀνδρέα Μικέλλη.

ΠΕΜΠΤΗ 19 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Ἁγίου Σιλουανοῦ τοῦ Ἀθωνίτου στήν κοινότητα Σουνίου.

ΣΑΒΒΑΤΟ 21 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στήν ιερά μονή Παναγίας Ἀμυροῦς.

ΚΥΡΙΑΚΗ 22 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στήν ιερά μονή Συμβούλου Χριστοῦ, ἐπί τῆ ἐπετείῳ τῆς λειτουργίας τῆς μονῆς.

ΚΥΡΙΑΚΗ 23 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία κατά τή διάρκεια ἀγρυπνίας στήν ιερά μονή Παναγίας Τρικουκκιᾶς.

ΣΑΒΒΑΤΟ 28 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία κατά τή διάρκεια ἀγρυπνίας στήν ιερά μονή Παναγίας Μαχαιρᾶ.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινου στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Τιμίου Προδρόμου τῆς κοινότητας Ἄγροῦ.

ΚΥΡΙΑΚΗ 29 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Τιμίου Προδρόμου τῆς κοινότητας Βουνίου.

ΔΕΥΤΕΡΑ 30 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινου στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίας Ζώνης Λεμεσοῦ,

Ἰουλίου - Δεκεμβρίου

κατά τόν ὁποῖο προχείρισε εἰς Ἀρχιμανδρίτην τόν πρωτ. Ἄνδρέα Παπαβασιλείου.

ΤΡΙΤΗ 31 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίας Ζώνης Ἀπαισιᾶς.

ΠΕΜΠΤΗ 2 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἁγίου Μάμαντος τῆς κοινότητας Τραχωνίου.

ΣΑΒΒΑΤΟ 4 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Τιμίου Προδρόμου Δρομολαξιάς καί τό μνημόσυνο τοῦ μακαριστοῦ ἱεροδιακόνου π. Ἰωάννου Χατζημιχαήλ.

ΚΥΡΙΑΚΗ 5 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἁγίου Γεωργίου τῆς κοινότητας Καπηλειοῦ.

ΤΡΙΤΗ 7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Παναγίας Γλυκιωτίσσης.

ΤΕΤΑΡΤΗ 8 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα Μητροπολιτικό ναό Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς.

ΔΕΥΤΕΡΑ 13 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Τιμίου Σταυροῦ τῆς κοινότητας Ἀκρωτηρίου.

ΤΡΙΤΗ 14 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Τιμίου Σταυροῦ τοῦ προσφυγικοῦ συνοικισμοῦ Πάνω Πολεμιδιῶν.

ΚΥΡΙΑΚΗ 19 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό τῆς Παναγίας τῆς κοινότητας Ζανατζιάς.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 24 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἁγίου Σιλουανοῦ τῆς κοινότητας Σουνίου.

ΣΑΒΒΑΤΟ 25 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἁγίου Σάββα Ὑψωνα.

ΚΥΡΙΑΚΗ 26 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θελόγου τῆς κοινό-

τητας Πέρα Πεδίου.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 1 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία κατά τή διάρκεια ἀγρυπνίας στόν Μητροπολιτικό ναό Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς.

ΚΥΡΙΑΚΗ 3 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στήν ἱερά μονή Παναγίας Τρικουκκιωτίσσης.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Ἰωάννου Λαμπαδιστοῦ τῆς κοινότητας Πελενδρίου.

ΣΑΒΒΑΤΟ 9 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Προεξήρξε Ἀρχιερατικοῦ Συλλεῖτουργοῦ στόν Μητροπολιτικό ναό Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς, συλλειτουργούντων τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου Βόστρων κ. Τιμοθέου καί τῶν Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων Ἀμαθοῦντος κ. Νικολάου καί Λήδρας κ. Ἐπιφανίου. Κατά τή διάρκεια τῆς Θείας Λειτουργίας τελέστηκε ἡ εἰς πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ ἱεροδιακόνου Παύλου ὑπό τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Λήδρας κ. Ἐπιφανίου, ἐνῶ ὁ Πανιερώτατος προχείρισε εἰς Ἀρχιμανδρίτην τόν ἱερομόναχο Βαρνάβα.

ΚΥΡΙΑΚΗ 10 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν Μητροπολιτικό ναό Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς.

ΔΕΥΤΕΡΑ 18 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Προεξήρξε Ἀρχιερατικοῦ Συλλεῖτουργοῦ κατά τή διάρκεια ἀγρυπνίας γιά τήν ἑορτή τοῦ ἁγίου Εὐδοκίμου στήν ἱερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, συλλειτουργούντων τῶν Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων Ἀμαθοῦντος κ. Νικολάου καί Λήδρας κ. Ἐπιφανίου.

ΤΕΤΑΡΤΗ 20 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ καί κατά τήν τελετή ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων τοῦ ὀσίου γέροντος Ἰωσήφ μοναχοῦ Βατοπαιδίου στήν ἱερά μεγίστη μονή Βατοπαιδίου.

ΚΥΡΙΑΚΗ 24 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἁγίου Δημητρίου Ἀθηνῶν.

ΚΥΡΙΑΚΗ 7 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία

Θεΐες Λειτουργίες καί Χοροστασίες

Λειτουργία στόν ιερό ναό Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ στόν Μονοβόλιο.

ΤΡΙΤΗ 9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Νεκταρίου Λεμεσοῦ.

ΤΕΤΑΡΤΗ 10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίων Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου καί Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου Λεμεσοῦ.

ΠΕΜΠΤΗ 11 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Συγχοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, Πολιούχου τῆς Λεμεσοῦ, μετά τῶν Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων Ἀμαθοῦντος κ.Νικολάου καί Νεαπόλεως κ.Πορφυρίου.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 12 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Προεξήρξε Ἀρχιερατικοῦ Συλλεΐτουργο στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος Λεμεσοῦ, συλλειτουργούντων τῶν Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων Ἀμαθοῦντος κ.Νικολάου καί Νεαπόλεως κ.Πορφυρίου.

ΣΑΒΒΑΤΟ 13 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Συμμετέσχε σέ Ἀρχιερατικό Συλλεΐτουργο στόν καθεδρικό ναό Ἀποστόλου Βαρνάβα Λευκωσίας, συλλειτουργούντων τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Πάφου κ.Γεωργίου, Κιτίου κ.Νεκταρίου, Κωνσταντίας κ.Βασιλείου, Κυρηνείας κ.Χρυσοστόμου καί τῶν Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων Καρπασίας κ.Χριστοφόρου, Ἀρσινόης κ.Παγκρατίου, Νεαπόλεως κ.Πορφυρίου, Χύτρων κ.Λεοντίου καί Νιτρίας κ.Νικοδήμου.

ΣΑΒΒΑΤΟ 20 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Προεξήρξε Ἀρχιερατικοῦ Συλλεΐτουργο στόν Μητροπολιτικό ναό Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς, συλλειτουργούντων τῶν Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων Ἀμαθοῦντος κ.Νικολάου καί Λήδρας κ.Ἐπιφανίου. Κατά τή διάρκεια τῆς Θεΐας Λειτουργίας τελέστηκε ἡ εἰς πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ ιεροδιακόνου Τυχικοῦ ὑπό τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Ἀμαθοῦντος κ. Νικολάου.

ΚΥΡΙΑΚΗ 21 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία

Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Παναγίας Χρυσελευσίσης τῆς κοινότητος Φοινικαριῶν.

ΠΕΜΠΤΗ 25 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στό πανηγυρίζον ιερό παρεκκλήσιο τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῆς ιερᾶς μονῆς Παναγίας Ἄμιροῦς.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Στυλιανοῦ συνοικισμοῦ Λινόπετρας.

ΚΥΡΙΑΚΗ 28 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Ἀποστόλου Ἀνδρέου τῆς κοινότητος Κάτω Ἀμιάντου.

ΔΕΥΤΕΡΑ 29 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἀποστόλου Ἀνδρέου Χαράκη.

ΤΡΙΤΗ 30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἀποστόλου Ἀνδρέου Μέσα Γειτονιάς.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 3 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίας Βαρβάρας Ζακακίου.

ΚΥΡΙΑΚΗ 5 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Σάββα Ὑψωνα.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Νικολάου Λεμεσοῦ.

ΔΕΥΤΕΡΑ 6 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Νικολάου Πολεμιδιῶν.

ΠΕΜΠΤΗ 9 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία κατά τή διάρκεια ἀγρυπνίας στήν ιερᾶ μονή Τιμίου Προδρόμου Μέσα Ποταμοῦ. Κατά τή Θεία Λειτουργία τέλεσε τήν εἰς πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ ιεροδιακόνου Χαραλάμπους, μοναχοῦ τῆς μονῆς.

ΣΑΒΒΑΤΟ 11 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Σάββα Ὑψωνα, κατά τή διάρκεια τῆς ὁποίας τέλεσε τήν εἰς πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ διακόνου Πέτρου Ὁρφανοῦ.

Ἰουλίου - Δεκεμβρίου

ΚΥΡΙΑΚΗ 12 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Ἁγίας Τριάδος Λεμεσοῦ.

ΤΡΙΤΗ 14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Ἐλευθερίου Λεμεσοῦ.

ΚΥΡΙΑΚΗ 19 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Παναγίας Χρυσαιφυλιωτίσσης Ἁγίας Φυλάξεως.

ΣΑΒΒΑΤΟ 25 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος τῆς κοινότητος Σανίδας.

ΚΥΡΙΑΚΗ 26 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Ἰωσήφ τοῦ Μνήστορος, κατά τή διάρκεια τῆς ὁποίας χειροθέτησε εἰς Πρωτοπρεσβύτερον τόν ἐφημέριο τοῦ ναοῦ, π.Χρῆστο Ἡρακλέους.

ΔΕΥΤΕΡΑ 27 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στήν ιερά μονή Συμβούλου Χριστοῦ, κατά τή διάρκεια τῆς ὁποίας τέλεσε τήν εἰς πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ διακόνου π. Λεωνίδα Κυριάκου.

Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Ἀμθοῦντος κ. Νικολάου

ΚΥΡΙΑΚΗ 4 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Ἁγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ.

ΠΕΠΜΤΗ 8 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία κατά τή διάρκεια ἀγρυπνίας στόν ιερό Μητροπολιτικό ναό Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 9 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία κατά τή διάρκεια ἀγρυπνίας στόν ιερό καθεδρικό ναό Ἁγίας Νάπας.

ΚΥΡΙΑΚΗ 11 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Ἀποστόλων Πέτρου καί Παύλου τῆς κοινότητος Αὐγόρου.

ΔΕΥΤΕΡΑ 12 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Παναγίας Τριχερούσας.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 16 ΙΟΥΛΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίας Μαρίνας τῆς κοινότητος Καλοῦ Χωριοῦ.

ΣΑΒΒΑΤΟ 17 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίας

Μαρίνας τῆς κοινότητος Ἐπταγώνιας.

ΚΥΡΙΑΚΗ 18 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στό παρεκκλήσιο Παναγίας Καρμιώτισσας.

ΔΕΥΤΕΡΑ 19 ΙΟΥΛΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Προφήτου Ἡλία Γερμασόγειας.

ΤΡΙΤΗ 20 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Προφήτου Ἡλία τῆς κοινότητος Συκόπετρας.

ΣΑΒΒΑΤΟ 24 ΙΟΥΛΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίων Θεοπατόρων Ἰωακείμ καί Ἄννης παρά τόν Ἅγιο Τύχωνα.

ΚΥΡΙΑΚΗ 25 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ τῆς κοινότητος Ἁγίου Ἰωάννη Πιτσιλιᾶς.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίας Παρασκευῆς Γερμασόγειας.

ΔΕΥΤΕΡΑ 26 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λει-

Θεΐες Λειτουργίες καί Χοροστασίες

τουργία στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς τῆς κοινότητας Κάτω Ἄμιάντου.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος στό Παλαιό Νοσοκομεῖο.

ΤΡΙΤΗ 27 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Παντελεήμονος τῆς κοινότητας Κυβίδων.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο Ἁγίας Εἰρήνης τῆς Χρυσοβαλάντου στό Γενικό Νοσοκομεῖο Λεμεσοῦ.

TETAPTH 28 ΙΟΥΛΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο Ἁγίας Εἰρήνης τῆς Χρυσοβαλάντου στό Γενικό Νοσοκομεῖο Λεμεσοῦ.

ΣΑΒΒΑΤΟ 31 ΙΟΥΛΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στήν πανηγυρίζουσα ἱερά μονή Τιμίου Σταυροῦ τῆς κοινότητας Κουκᾶς.

ΚΥΡΙΑΚΗ 1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἁγίου Γεωργίου τῆς κοινότητας Γεράσας.

ΠΕΜΠΤΗ 5 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος τῆς κοινότητας Σωτῆρας.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 6 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος τῆς κοινότητας Κάτω Μύλου.

ΚΥΡΙΑΚΗ 8 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Προφήτου Ἡλίας τῆς κοινότητας Ἀγριδιῶν.

TETAPTH 11 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο Ἁγίων Φωτίου καί Ἀνικῆτου τῆς κοινότητας Ἐπταγώνιας.

ΣΑΒΒΑΤΟ 14 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Παναγίας Ἐλεούσης τῆς κοινότητας Τρομίκλινης.

ΚΥΡΙΑΚΗ 15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Παναγίας Πυργώτισσας τῆς κοινότητας Πύργου.

ΚΥΡΙΑΚΗ 22 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Παναγίας Ἐλεούσης τῆς κοινότητας Κοιλανίου.

ΤΡΙΤΗ 24 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ.

ΠΕΜΠΤΗ 26 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Φανουρίου.

ΣΑΒΒΑΤΟ 28 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Τιμίου Προδρόμου τῆς κοινότητας Δυμῶν.

ΚΥΡΙΑΚΗ 29 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Τιμίου Προδρόμου τῆς κοινότητας Ἄγρου.

ΚΥΡΙΑΚΗ 30 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίας Ζώνης τῆς κοινότητας Μονῆς.

ΔΕΥΤΕΡΑ 31 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίας Ζώνης Λεμεσοῦ.

TETAPTH 1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Μάμαντος τῆς κοινότητας Τραχωνίου.

ΠΕΜΠΤΗ 2 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Μάμαντος τῆς ὁμώνυμης κοινότητας.

Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία κατά τή διάρκεια ἀγρυπνίας στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Νεκταρίου.

ΚΥΡΙΑΚΗ 5 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἁγίου Τύχωνος τῆς ὁμώνυμης κοινότητας.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ τῆς κοινότητας Ἁγίου Ἰωάν-

Ἰουλίου - Δεκεμβρίου

νου Πιτσιλιᾶς.

ΔΕΥΤΕΡΑ 6 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ τῆς κοινότητας Διερώνας.

ΤΡΙΤΗ 7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Παναγίας Κορφῆς.

ΤΕΤΑΡΤΗ 8 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Παναγίας Ἰαματικῆς τῆς κοινότητας Ἀρακαπᾶ.

ΚΥΡΙΑΚΗ 12 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἁγίου Τύχωνος τῆς ὁμώνυμης κοινότητας.

ΔΕΥΤΕΡΑ 13 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Τιμίου Σταυροῦ Πάνω Πολεμιδιῶν.

ΤΡΙΤΗ 14 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Τιμίου Σταυροῦ τῆς κοινότητας Ἀκρωτηρίου.

ΠΕΜΠΤΗ 16 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο Ἁγίου Ἡρακλείδου στό Ζακάκι.

ΚΥΡΙΑΚΗ 19 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἁγίου Ἐλευθερίου.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο Ἁγίου Εὐσταθίου τῆς κοινότητας Πραστειοῦ Κελλακίου.

ΠΕΜΠΤΗ 23 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο Τιμίου Προδρόμου τῆς ἐνορίας Ἁγίου Νικολάου Κάτω Πολεμιδιῶν.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο Ἁγίου Σιλουανοῦ τῆς κοινότητας Σουνίου.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 24 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο Ἁγίου Σιλουανοῦ τῆς κοινότητας

Σουνίου.

ΣΑΒΒΑΤΟ 25 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς κοινότητας Πέρα Πεδίου.

ΚΥΡΙΑΚΗ 26 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ τῆς κοινότητας Διερώνας.

ΤΡΙΤΗ 28 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Νεοφύτου συνοικισμοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 1 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τόν ἀγιασμό τῶν θυρανοιξίων καί ἀκολούθως χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στό παρεκκλήσιο τῶν Ἁγίων Ἱεραρχῶν Ἐπισκοπῆς Ἀμαθοῦντος στήν κοινότητα τοῦ Ἁγίου Τύχωνα.

ΣΑΒΒΑΤΟ 2 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο τῶν Ἁγίων Ἱεραρχῶν Ἐπισκοπῆς Ἀμαθοῦντος στήν κοινότητα τοῦ Ἁγίου Τύχωνα.

ΚΥΡΙΑΚΗ 3 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἁγίου Νικολάου Κάτω Πολεμιδιῶν.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο τοῦ Ἁγίου Ἐρμογένη τῆς κοινότητας Ἐπισκοπῆς.

ΔΕΥΤΕΡΑ 4 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λαμπαδιστοῦ τῆς κοινότητας Πελενδρίου.

ΣΑΒΒΑΤΟ 9 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Συμμετέσχε σέ Ἀρχιερατικό Συλλεῖτουργο προεξάρχοντος τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Λεμεσοῦ κ. Ἀθανασίου στόν Μητροπολιτικό ναό Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς κατά τή διάρκεια τοῦ ὁποίου τελέστηκε ἡ εἰς πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ ἱεροδιακόνου τῆς Μητροπόλεώς μας π. Παύλου.

ΚΥΡΙΑΚΗ 10 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Παναγίας Γαλακτοτροφούσης τῆς κοινότητας Δωροῦ.

17-22 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Ἀπουσίαζε σέ προσκυ-

Θεΐες Λειτουργίες καί Χοροστασίες

νηματικό ταξίδι στό Ἅγιον Ὄρος.

ΚΥΡΙΑΚΗ 24 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Ἁγίου Σάββα Ὑψωνα.

ΔΕΥΤΕΡΑ 25 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Δημητρίου τῆς κοινότητας Βάσας Σανίδας.

ΤΡΙΤΗ 26 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Δημητρίου τῆς κοινότητας Συκόπετρας.

ΤΕΤΑΡΤΗ 27 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν Καθεδρικό ναό Ἁγίας Νάπας Λεμεσοῦ.

ΠΕΜΠΤΗ 28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν Καθεδρικό ναό Ἁγίας Νάπας Λεμεσοῦ.

ΚΥΡΙΑΚΗ 31 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Ἁγίας Τριάδος. Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο Ἁγίων Ἄναργύρων τῆς κοινότητας Μοναγρουλλίου.

ΣΑΒΒΑΤΟ 6 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο Ἁγίου Δημητρίου τῆς κοινότητας Ἀκρωτηρίου.

ΚΥΡΙΑΚΗ 7 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Ἁγίου Γεωργίου τῆς κοινότητας Ἁγίου Θεοδώρου Πιτσιλιάς. Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ τῆς κοινότητας Σουνίου.

ΔΕΥΤΕΡΑ 8 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ Μονοβόλικου.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Νεκταρίου.

ΤΕΤΑΡΤΗ 10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου τῆς κοινότητας Κυπερούνας.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου

Μηνᾶ.

ΠΕΜΠΤΗ 11 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Μηνᾶ.

Συγχοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, Πολιούχου Ἁγίου τῆς Λεμεσοῦ, μετά τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Λεμεσοῦ κ. Ἀθανασίου καί τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Νεαπόλεως κ. Πορφύριου.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 12 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Συμμετέσχε σέ Πατριαρχικό Συλλεΐτουργο στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, Πολιούχου Ἁγίου τῆς Λεμεσοῦ, προεξάρχοντος τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Λεμεσοῦ κ. Ἀθανασίου.

ΚΥΡΙΑΚΗ 14 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Συμμετέσχε σέ Ἀρχιερατικό Συλλεΐτουργο στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, Πολιούχου Ἁγίου τῆς Λεμεσοῦ, προεξάρχοντος τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Λεμεσοῦ κ. Ἀθανασίου.

ΣΑΒΒΑΤΟ 20 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στήν πανηγυρίζουσα ιερά μονή Παναγίας Ἀμασοῦς.

ΚΥΡΙΑΚΗ 21 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στήν πανηγυρίζουσα ιερά μονή Παναγίας Σφαλαγγιωτίσσης.

ΤΕΤΑΡΤΗ 24 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίας Αἰκατερίνης τῆς ιερᾶς μονῆς Παναγίας Ἀμιροῦς.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 26 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ιερό ναό Ἁγίου Στυλιανοῦ Λινόπετρας.

Συμμετέσχε στήν ὑποδοχή τῶν λειψάνων τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου καί ἀκολούθως χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ στόν ιερό ναό Ἀποστόλου Ἄνδρέου Χαράκη.

ΚΥΡΙΑΚΗ 28 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ιερό ναό Ἁγίου Γεωργίου Ἄβίων συνοικισμοῦ Αὐγόρου.

Ἰουλίου - Δεκεμβρίου

ΔΕΥΤΕΡΑ 29 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἀποστόλου Ἀνδρέου Μέσα Γειτονιάς.

ΤΡΙΤΗ 30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἀποστόλου Ἀνδρέου τῆς κοινότητας Κάτω Ἀμιάντου.

ΠΕΜΠΤΗ 2 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Συμμετέσχε σέ Ἀρχιερατικό Συλλεΐουργο προεξάρχοντος τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Νεαπόλεως κ. Πορφυρίου, κατά τή διάρκεια ἀγρυπνίας στήν ἱερά μονή Ἁγίου Ἡρακλεϊδίου, μέ τήν εὐκαιρία τῶν ὀνομαστηρίων τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Νεαπόλεως.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 3 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο Ἁγίας Βαρβάρας ἐντός τοῦ στρατοπέδου «Λχία (ΠΒ) Σ. ΑΒΗ-ΒΟΥ», στά Πολεμίδα.

ΣΑΒΒΑΤΟ 4 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίας Βαρβάρας Ζακαίου.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Σάββα Ὑψωνα.

ΚΥΡΙΑΚΗ 5 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἁγίων Ἰωακείμ καί Ἄννης παρά τόν Ἅγιο Τύχωνα.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Νικολάου Πολεμιδιῶν.

ΔΕΥΤΕΡΑ 6 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τήν ἡμέρα αὕτη κατά τήν ὁποία ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀμαθοῦντος κ. Νικόλαος ἄγει τά ὀνομαστήριά του, προεξήρχε Ἀρχιερατικοῦ Συλλεΐουργου, πού τελέστηκε στόν ἱερό ναό Ἁγίου Νικολάου Λεμεσοῦ, συλλειτουργοῦντος τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Λήδρας κ' Ἐπιφανίου καί τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Νεαπόλεως κ. Πορφυρίου.

ΣΑΒΒΑΤΟ 11 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἁγίου Σάββα

Ὑψωνα, κατά τή διάρκεια τῆς ὁποίας χειροτόνησε σέ πρεσβύτερο τόν διάκονο π. Πέτρο Ὅρφανό.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Σπυριδῶνα.

ΚΥΡΙΑΚΗ 12 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Σπυριδῶνα.

ΤΡΙΤΗ 14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Ἐλευθερίου τῆς κοινότητας Μουτταγιάκας.

ΤΕΤΑΡΤΗ 15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν πανηγυρίζοντα ἱερό ναό Ἁγίου Ἐλευθερίου Λεμεσοῦ.

ΚΥΡΙΑΚΗ 19 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἁγίου Γεωργίου τῆς κοινότητας Ἀκαπνοῦς.

ΤΡΙΤΗ 21 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στό πανηγυρίζον παρεκκλήσιο Ἁγίας Ἀναστασίας στά Κάτω Πολεμίδα.

ΣΑΒΒΑΤΟ 25 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν Μητροπολιτικό ναό Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς.

Χοροστάτησε κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ στόν ἱερό ναό Ἁγίου Ἰωσήφ τοῦ Μνήστορος.

ΚΥΡΙΑΚΗ 26 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στόν ἱερό ναό Ἁγίου Τύχωνος τῆς ὁμώνυμης κοινότητας.

Ἐκκλησιαστικά Δρώμενα

ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΛΕΜΕΣΟΥ

Τὴν Πέμπτη 8 Ἰουλίου τὸ βράδυ, τελέστηκε στὸν Μητροπολιτικὸ ναὸ Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς πανηγυρικὴ ἀγρυπνία, ὅπου ἐορτάστηκε γιὰ πρώτη φορά ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου καὶ τῶν ὑπολοίπων μαρτύρων τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας. Στὴν ἀγρυπνία προεξήρχε ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης μας κ. Ἀθανάσιος καὶ συγχχοροστάτησε ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀμαθοῦντος κ. Νικόλαος.

Ἀνάμεσα στοὺς νεομάρτυρες τοῦ 1821 εἶναι καὶ ὁ Ἅγιος νεομάρτυς Ἰωνᾶς. Ὁ Ἅγιος Ἰωνᾶς ἦταν ὁ πρωτοψάλτης τοῦ Καθεδρικοῦ ναοῦ Ἁγίας Νάπας καὶ ἐκαρτομήθη τὴν 10ῃ Ἰουλίου τοῦ 1821, τὴν ἐπομένη δηλαδή τῆς θυσίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ. Μέ τὴν εὐκαιρία τῆς μνήμης του τὴν Παρασκευή 9 Ἰουλίου τὸ βράδυ, πραγματοποιήθηκε στὸν ἱερό Καθεδρικό ναὸ Ἁγίας Νάπας ἡ ἐπίσημη ὑποδοχὴ τῆς πρώτης ἀγιογραφημένης εἰκόνας τοῦ Ἁγίου ἀπὸ τὸν Θεοφιλέστατο Ἐπίσκοπο Ἀμαθοῦντος κ. Νικόλαο. Ἀκολούθησε πανηγυρικὴ Ἀρχιερατικὴ ἀγρυπνία, ὅπου προεξήρχε ὁ Θεοφιλέστατος.

Τὴν Κυριακὴ 11 Ἰουλίου στὸν Μητροπολιτικὸ ναὸ Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς τελέστηκε Ἀρχιερατικὴ Θεία Λειτουργία προεξάρχοντος τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου

Κυρηναίος κ. Χρυσοστόμου καί συλλειτουργοῦντος τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου μας κ. Ἀθανασίου. Πρό τοῦ τέλους τῆς Θείας Λειτουργίας τελέστηκε τό μνημόσυνο τῶν πεσόντων κατά τό πραξικόπημα τοῦ 1974.

Πολυαρχιερατική Θεία Λειτουργία τελέστηκε στίς 17 Αὐγούστου, στόν ιερό ναό Ἁγίου Ἀρσενίου στήν κοινότητα Κυπερούνας, εἰς ἀνάμνηση τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ. Τῆς Πολυαρχιερατικῆς Θείας Λειτουργίας προεξήρχε ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης μας κ. Ἀθανάσιος καί συλλειτουργήσαν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κανάγκας κ. Θεοδοσίος (Πατριαρχεῖο Ἀλεξανδρείας) καί ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀμαθοῦντος κ. Νικόλαος. Κατά τή διάρκεια τῆς Θείας Λειτουργίας τελέστηκε ἡ εἰς διάκονον χειροτονία τοῦ κ. Ἀνδρέα Μικέλλη.

Τήν Κυριακή 26 Σεπτεμβρίου τό ἀπόγευμα, ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης μας κ. Ἀθανάσιος ὑποδέχθηκε ιερά Λείψανα στό παρεκκλήσιο τοῦ Φιλανθρώπου Χριστοῦ, τά ὁποῖα θά φυλάσσονται μόνιμα στή ρωσόφωνη ἐνορία τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὅταν ἀποπερατωθεῖ ὁ ναός.

Στίς 24 Σεπτεμβρίου τιμᾶται ἀπό τήν Ἐκκλησία μας ἡ μνήμη τοῦ Ὁσίου Πατρός ἡμῶν Σιλουανοῦ τοῦ Ἀθωνίτου. Γιά πρώτη φορά φέτος πανηγύρισε τό ιερό παρεκκλήσιο, πού εἶναι ἀφιερωμένο στόν Ἅγιο καί βρίσκεται στήν κοινότητα Σουνίου. Τῶν ιερῶν ἀκολουθιῶν προ-

εξήρχε ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀμαθοῦντος κ. Νικόλαος καί συμμετείχαν πατέρες τῆς Μητροπόλεώς μας.

Ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀμαθοῦντος κ. Νικόλαος, τό ἀπόγευμα τῆς 1 Ὀκτωβρίου, τέλεσε τά θυρανοίξια τοῦ παρεκκλησίου πού βρίσκεται ἐντός τοῦ πνευματικοῦ κέντρου τῆς Ἱεράς Ἐπισκοπῆς Ἀμαθοῦντος. Τό παρεκκλήσιο εἶναι ἀφιερωμένο στούς Ἁγίους Ἐπισκόπους τῆς Ἀμαθοῦντος. Μετά τά θυρανοίξια τελέστηκε ἡ ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ γιά τήν ἑορτή τῶν Ἁγίων Κυπριανοῦ καί Ἰουστίνης. Στίς 2 Ὀκτωβρίου ὁ Θεοφιλέστατος τέλεσε τήν πρώτη Θεία Λειτουργία στό παρεκκλήσι.

Μέ τήν εὐκαιρία τῶν 200 χρόνων ἀπό τήν ἑλληνική ἐπανάσταση, ἡ Ἱερά Μητρόπολις μας διοργάνωσε τήν Παρασκευή 1η Ὀκτωβρίου τή μουσική ἐκδήλωση, «Τό τραούδι τοῦ Τζυπριανοῦ τζιαί ἡ κιουλσαπά». «Ἡ 9η Ἰουλίου τοῦ 1821 ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου» καί «Ἡ Χιώτισσα ἐν Λεμεσῶ κατά τό 1821» τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη, σέ μουσική Λάρκου

Λάρκου. Η έκδήλωση πραγματοποιήθηκε στο δημοτικό κηποθέατρο Λεμεσού «Μάριος Τόκας» και η είσοδος ήταν ελεύθερη.

Με τήν ευκαιρία τής έναρξης τής νέας εκκλησιαστικής χρονιάς, τό Σάββατο 2 Ὀκτωβρίου ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης μας τέλεσε Ἁγιασμό στήν έναρξη τῶν ἐργασιῶν τής Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος. Ὁ Πανιερώτατος ἀνέθεσε στόν Πρωτ. Μιχαήλ Βοσκό τά καθήκοντα τοῦ συντονιστῆ τῶν ἐνοριακῶν Φιλοπτώχων.

Πολλοί ἄνθρωποι μέ τά σκυλιά καί ἄλλα κατοικίδια ζῶα τους βρέθηκαν τό ἀπόγευμα τής Κυριακῆς 3 Ὀκτωβρίου στόν προαύλιο χῶρο τής Μητρόπολης Λεμεσού, ὅπου ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης μας κ. Ἀθανάσιος τέλεσε ἁγιασμό καί εὐλόγησε τά ζῶα διαβάζοντας τίς εὐχές τοῦ Ἁγίου Μοδέστου. Εἶναι ἡ πρώτη φορά πού ἡ Μητρόπολή μας εὐλογεῖ τά ζῶα, καί ὅπως δήλωσε ὁ Μητροπολίτης μας κ. Ἀθανάσιος, «εἶναι πολύ παλαιά παράδοση, διότι ἡ ἐκκλησία, πάντοτε στή μνήμη τοῦ Ἁγίου Μοδέστου 16 Δεκεμβρίου, εὐλογεῖ τά ζῶα. Τά ζῶα εἶναι καί αὐτά δημιούργημα τοῦ Θεοῦ καί βοηθοῦν τόν ἄνθρωπο», πρόσθεσε ὁ Μητροπολίτης μας, ὑπενθυμίζοντας πώς ἡ Ἁγία Γραφή λέει ὅτι «δίκαιος ἀνὴρ οἰκτῖρει ψυχάς ζῶων», δηλαδή, ὁ δίκαιος ἄνθρωπος λυπᾶται, ἀγαπᾶ καί περιθάλπει τά ζῶα.

Ἡ εἰς πρεσβύτερο χειροτονία τοῦ Ἱεροδιακόνου Παύλου τελέστηκε τὴν 9ῃ Ὀκτωβρίου στὸν ἱερό Μητροπολιτικό ναό Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς. Τῆς Θείας Λειτουργίας προέστη ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης μας κ. Ἀθανάσιος καί συλλειτουργήσαν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Βόστων κ. Τιμόθεος καί οἱ Θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι Λήδρας κ. Ἐπιφάνιος καί Ἀμαθοῦντος κ. Νικόλαος. Πρό τῆς ἀπολύσεως, ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης μας χειροθέτησε εἰς Ἀρχιμανδρίτη τόν π. Βαρνάβα. Οἱ δύο ἱερεῖς εἶναι κατὰ σάρκα ἀδελφοί καί μοναχοί τῆς ἀδελφότητος τῆς Μητροπόλεώς μας.

Ἡ Ἱερά Μητρόπολις μας τὴ δεύτερη Κυριακή τοῦ Ὀκτωβρίου κάθε χρόνου ἐορτάζει καί πανηγυρίζει τοὺς Ἁγίους, πού ἔζησαν ἢ μαρτύρησαν στήν ἐπαρχία τῆς Λεμεσοῦ. Φέτος ἡ ἡμέρα αὐτή ἦταν ἡ 10ῃ Ὀκτωβρίου καί ἐπίκεντρο τῶν ἐορτασμῶν ἦταν ὁ Μητροπολιτικός ναός Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς. Τῆς Θείας Λειτουργίας προεξήρχε ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης μας κ. Ἀθανάσιος.

Με αισθήματα πνευματικής χαράς πραγματοποιήθηκε τό βράδυ τής Κυριακής 17 Ὀκτωβρίου, στόν ἱερό ναό Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ Μονοβόλικου, ἡ ὑποδοχή τής Τιμίας Κάρας τοῦ Ὁσίου Δαυίδ τοῦ Γέροντος, ἡ ὁποία φυλάσσεται στήν ἱερά μονή Ὁσίου Δαυίδ στήν Εὐβοία. Τήν Τιμία Κάρα ὑποδέχθηκε ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης τής Μητροπόλεώς μας, π. Φιλόθεος καί στή συνέχεια ἀκολούθησε πανηγυρικός ἔσπερινός. Ἡ χαριτόβρυτος Τιμία Κάρα τοῦ Ὁσίου Δαυίδ παρέμεινε στόν ἱερό ναό πρός προσκύνηση καί εὐλογία τῶν πιστῶν μέχρι τήν Τρίτη 19 Ὀκτωβρίου.

Τήν Κυριακή 24 Ὀκτωβρίου, ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀμαθούντος κ. Νικόλαος προεξήρχε τής Θείας Λειτουργίας στόν ἱερό ναό Ἁγίου Σάββα Ὑψωνα. Μετά τό πέρας τής Θείας Λειτουργίας τό Πολυδύναμο Κέντρο Νεολαίας Ὑψωνα διοργάνωσε τόν 9ο ποδηλατικό γύρο εἰς μνήμη τοῦ μακαριστοῦ δασκάλου καί συνεργάτη τοῦ ΠΟ.ΚΕ.Ν.Υ., Ἰωάννη Χριστοδούλου. Ὁ Θεοφιλέστατος τέλεσε τρισάγιο γιά τόν μακαριστό δάσκαλο καί ἀκολούθως μίλησε στούς παρευρισκομένους καί κήρυξε τήν ἔναρξη τοῦ ποδηλατικοῦ γύρου.

Τήν Παρασκευή 29 Ὀκτωβρίου 2021, πραγματοποιήθηκε στό Δημοτικό Θέατρο Στροβόλου ἡ ἐκδήλωση ἀπονομῆς τῶν Περιβαλλοντικῶν Βραβείων τοῦ Κυπριακοῦ Κέντρου Περιβαλλοντικῆς Ἔρευνας καί Ἐκπαίδευσης τής Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λεμεσοῦ γιά τή χρονιά 2020. Τά βραβεῖα ἀπονειμήθηκαν σέ Δήμους, Κοινότητες, Ὁργανώσεις καί Ἐπιχειρήσεις πού μέσω τοῦ ἔργου καί τής δράσης τους συμβάλλουν καί προ-

ωθούν ενέργειες, στρατηγικές και στάσεις με στόχο την ὀρθολογική διαχείριση καὶ διαφύλαξη τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Τὴν ἐκδήλωση τίμησαν μετὴν παρουσία τους καὶ ἀπηύθυναν χαιρετισμὸ ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀμαθοῦντος κ. Νικόλαος, ὁ Ὑπουργὸς Γεωργίας καὶ Περιβάλλοντος κ. Κώστας Καδῆς καὶ ἡ Ἐπίτροπος Περιβάλλοντος κ. Κλέλια Βασιλείου.

Με τίς πρέπουσες τιμές ἐορτάστηκε καὶ φέτος ἡ ἐορτὴ τῆς Ἁγίας Σκέπης τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ἡ Ἐθνικὴ ἐορτὴ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 στὴ Μητρόπολή μας, μετὴν ἐπίκεντρο τῶν ἐορτασμῶν τὸν Καθεδρικό ἱερό ναὸ Ἁγίας Νάπας. Τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν προεξήρχε ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀμαθοῦντος κ. Νικόλαος. Μετὸ πέρας τῆς Θείας Λειτουργίας ἐψάλη πανηγυρικὴ Δοξολογία. Τὴν Κυπριακὴ Κυβέρνηση ἐκπροσώπησε ὁ Ὑφυπουργὸς Ναυτιλίας, κ. Βασίλης Δημητριάδης, ἐνῶ παρόντες ἦταν ὁ Δήμαρχος Λεμεσοῦ κ. Νίκος Νικολαΐδης, Βουλευτὲς καὶ Δημοτικοὶ Σύμβουλοι τῆς πόλεώς μας. Τὸν πανηγυρικό τῆς ἡμέρας ἐκφώνησε ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρῆτης π. Φιλόθεος.

Στίς 10 Νοεμβρίου ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ τὴ μνήμη τοῦ Ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου. Στόν ἐορτάζοντα ἱερό ναὸ Ἁγίου Ἀρσενίου τῆς κοινότητος Κυπερούντας λειτούργησε ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀμαθοῦντος κ. Νικόλαος καὶ τέλεσε τὴν εἰς πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ διακόνου τοῦ ναοῦ, π. Ἀνδρέα Μικέλλη.

Με ιδιαίτερη μεγαλοπρέπεια και ιερά κατάνυξη τελέστηκε τήν Πέμπτη 11 Νοεμβρίου, ο μέγας πανηγυρικός έσπερινός επί τή μνήμη του έν Αγίοις Πατρός ήμών Ίωάννου Αρχιεπισκόπου Άλεξανδρείας του Έλεήμονος, Πολιούχου και προστάτου τής πόλεώς μας, στον όμώνυμο ιερό ναό του. Στόν πανηγυρικό έσπερινό χοροστάτησε ο Θεοφιλέστατος Έπίσκοπος Νεαπόλεως

κ. Πορφύριος συγχοροστατούντων του Πανιερωτάτου Μητροπολίτου μας κ. Άθανασίου και του Θεοφιλεστάτου Έπισκόπου Άμαθοῦντος κ. Νικολάου. Μετά τό πέρας του έσπερινού ακολουθήσε λιτάνευση τής ιερής εικόνας και του χαριτόβρυτου λειψάνου του Άγίου γύρω από τόν ναό. Τήν κυριώνυμο ήμέρα τελέστηκε Πολυαρχιερατικό Συλλείτουργο στόν ιερό ναό του Άγίου Ίωάννη του Έλεήμονος, προεξάρχοντας του Πανιερωτάτου Μητροπολίτου μας κ.

Άθανασίου και τών Θεοφιλεστάτων Έπισκόπων Νεαπόλεως κ. Πορφυρίου και Άμαθοῦντος κ. Νικολάου. Τά ψαλτήρια κόσμησε ή χορωδία τής Μητροπόλεώς μας “Ρωμανός ο Μελωδός”. Παρόντες ήταν ο δήμαρχος Λεμεσοῦ κ. Νίκος Νικολαΐδης, Βουλευτές και Δημοτικοί Σύμβουλοι τής πόλεώς μας. Κατά τή διάρκεια τών ιερών ακολουθιών πλήθος κόσμος συνέρρευσε, για νά συνορτάσει και νά συμπροσευχηθει στόν Πολιούχο Άγιο τής πόλεώς μας.

Τό Σάββατο 20 Νοεμβρίου, τελέστηκε Αρχιερατικό Συλλείτουργο στόν ιερό Μητροπολιτικό ναό Παναγίας Παντανάσσης Καθολικής. Του Συλλείτουργου προεξήρχε ο Πανιερώτατος Μητροπολίτης μας κ. Άθανάσιος συλλειτουργούντων τών Θεοφιλεστάτων Έπισκόπων Λήδρας κ. Έπιφανίου και Άμαθοῦντος κ. Νικολάου. Κατά τή διάρκεια τής Θείας Λειτουργίας ο Θεοφιλέστατος Έπίσκοπος Άμαθοῦντος κ. Νικόλαος, χειροτόνησε εις πρεσβύτερον τόν ιερο-

διάκονο Τυχικό, ο οποίος είναι μοναχός της αδελφότητας της Μητροπόλεώς μας. Τή διακονία του θείου λόγου ανέλαβε ο Πρόεδρος του τμήματος Θεολογίας του Πανεπιστημίου Λευκωσίας, Καθηγητής κ. Χρήστος Οικονόμου, ο οποίος έζηρε την άξια και τό πνευματικό μεγαλείο της ιερωσύνης.

Στις 6 Δεκεμβρίου ή Άγία μας Έκκλησία εορτάζει τή μνήμη του έν άγίοις πατρός ήμών Νικολάου επισκόπου Μύρων της Λυκίας. Αύτή τή μέρα άγει τά όνομαστήριά του ο Θεοφιλέστατος Έπίσκοπος Άμαθοῦντος κ. Νικόλαος. Στόν ιερό ναό Άγίου Νικολάου Κάτω Πολεμιδιών, τελέστηκε μέ λαμπρότητα ο πανηγυρικός έσπερινός, στόν όποιο χοροστάτησε ο Θεοφιλέστατος Έπίσκοπος Άμαθοῦντος κ. Νικόλαος και συγχοροστάτησε ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Βόστρων κ. Τιμόθεος. Τήν κυριώνυμο ήμέρα στόν ιερό ναό Άγίου Νικολάου Λεμεσοῦ, τελέστηκε Άρχιερατική Θεία Λειτουργία. Ο εορτάζων Θεοφιλέστατος Έπίσκοπος Άμαθοῦντος

κ. Νικόλαος, προεξήρχε της ιερᾶς μυσταγωγίας και συλλειτουργήσαν μαζί του οι Θεοφιλέστατοι Έπίσκοποι Λήδρας κ. Έπιφάνιος και Νεαπόλεως κ. Πορφύριος. Στή Θεία Λειτουργία παρευρέθη και ο εορτάζων Δήμαρχος Λεμεσοῦ κ. Νίκος Νικολαΐδης. Μετά τό πέρας της Θείας Λειτουργίας ο Θεοφιλέστατος δέχθηκε τίς εύχές τών πιστών στην παρακείμενη αίθουσα του ναοῦ. Τό απόγευμα της ίδιας ήμέρας ο Θεοφιλέστατος δέχθηκε τίς εύχές του κόσμου στόν Μητροπολιτικό Οΐκο.

Τό Σάββατο 11 Δεκεμβρίου, ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης μας κ. Ἀθανάσιος προεξήρχε τῆς Θείας Λειτουργίας στόν ἱερό ναό Ἁγίου Σάββα Ὑψωνα, καί συλλειτουργήσε ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀμαθοῦντος κ. Νικόλαος. Κατά τή διάρκεια τῆς Θείας Λειτουργίας, ὁ Πανιερώτατος τέλεσε τήν εἰς πρεσβύτερο χειροτονία τοῦ διακόνου τοῦ ναοῦ, π. Πέτρου Ὁρφανοῦ.

Μετά ἀπό διακοπή δύο ἐτῶν λόγω τῆς πανδημίας, πραγματοποιήθηκε φέτος ἡ Χριστουγεννιάτικη Συναυλία, πού διοργανώνει κάθε χρόνο τέτοιες μέρες ἡ Μητρόπολή μας, μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγέννων. Φέτος ἡ συναυλία εἶχε τίτλο «Ἀνοίξετε τήν πόρτα σας τά κάλαντα νά ποῦμε», καί ἔγινε στό Θέατρο «Ριάλτο» τή Δευτέρα 20 Δεκεμβρίου. Ἡ συναυλία περιλάμβανε ἐκκλησιαστικούς ὕμνους καί χριστουγεννιάτικα κάλαντα ἀπ' ὅλα τά μέρη τῆς Ἑλλάδας καί τῆς Κύπρου. Στήν ἐξαιρετική συναυλία ἔλαβαν μέρος ἡ ἐκκλησιαστική χορωδία «Ρωμανός ὁ Μελωδός», ἡ παραδοσιακή χορωδία νέων «Ἀνατολή» καί τό σχῆμα παραδοσι-

ἀκῶν ὀργάνων τῆς μουσικῆς σχολῆς τῆς Μητροπόλεώς μας καί οἱ ἠθοποιοί Νάταλυ Ἀμιάν καί Ἄνδρέας Ἰωάννου. Τήν ἐκδήλωση ἔκλεισε ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀμαθοῦντος κ. Νικόλαος, ὁ ὁποῖος εὐχήθηκε σέ ὅλους γιά τίς ἐπικείμενες ἐορτές τοῦ Ἁγίου Δωδεκαημέρου.

Μέ λαμπρότητα καί αισθήματα χαρᾶς ἐορτάσθηκαν τά Ἅγια Χριστούγεννα καί φέτος στή Μητρόπολή μας. Ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης μας κ. Ἀθανάσιος ἀνήμερα τῶν Χριστουγέννων λειτούργησε στόν ἱερό ναό Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος στό χωριό Σανίδα. Ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀμαθοῦντος κ. Νικόλαος λειτούργησε καί κήρυξε τόν θεῖο λόγο στόν Μητροπολιτικό ναό Παναγίας Παντανάσσης Καθολικῆς.

ΕΚΔΗΜΙΕΣ ΙΕΡΕΩΝ

Ὁ μακαριστός Οἰκονόμος π. Πανάρετος Χριστοδούλου γεννήθηκε στήν Κισσόνεργα Πάφου τό 1950. Τό 1974 χειροτονήθηκε Διάκονος (στόν Καραβά) καί Πρεσβύτερος (Μονή τοῦ Κουτσοβέντη) ὑπό τοῦ Κυρηναίας Γρηγορίου.

Μετά τήν τουρκική εἰσβολή ἔρχεται μέ τήν πολύτεκνη οἰκογένειά του στή Μητρόπολη Λεμεσοῦ, ὅπου διακονεῖ σέ διάφορους ναούς. Στήν κοινότητα Ἄλασσας, στόν Συνοικισμό Λινόπετρας, στή Φασούλα καί τελευταίως στό χωριό Πραστειό. Τόν διέκριναν ἡ εὐλάβεια, ἡ καταδεκτικότητα καί ἡ ἀγάπη του πρός τόν πλησίον. Κοιμήθηκε στίς 30 Ἰουλίου 2021.

Ὁ μακαριστός Οἰκονόμος π. Ἀνδρέας Σωκράτους γεννήθηκε στόν Ἄγρο τό 1929. Στίς 15 Μαρτίου τοῦ 1953 χειροτονήθηκε Διάκονος ἀπό τόν τότε Μητροπολίτη Κιτίου Ἄνθιμον στόν ἱερό ναό Λειβαδιῶν Λάρνακος. Στίς 30 Ἰουνίου τοῦ 1957

λαμβάνει τόν βαθμό τοῦ Πρεσβυτέρου καί τό διακόνημα τοῦ πνευματικοῦ ὑπό τοῦ αὐτοῦ Ἀρχιερέως στόν ἱερό ναό Ἁγίας Ζώνης Λεμεσοῦ. Τό 1996 ὁ Μητροπολίτης Λεμεσοῦ Χρῦσανθος τοῦ ἀπονέμει γιά τήν προσφορά καί διακονία του τό ὄφικιο τοῦ Οἰκονόμου. Μέχρι τέλους λειτουργοῦσε στόν ἱερό ναό τῆς κοινότητας Ἄγρου καί τόν διέκρινε ἡ ἱερατική του εὐσυνειδησία. Κοιμήθηκε στίς 24 Σεπτεμβρίου 2021.

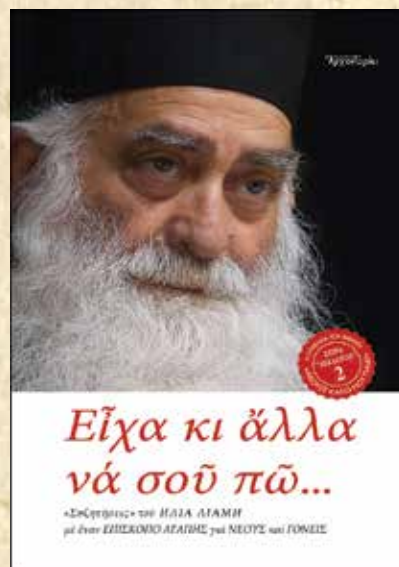
ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΚΑΡΔΙΑΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΛΕΜΕΣΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Έκδόσεις: **Τεράς Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου**

Τό βιβλίό του Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Λεμεσοῦ κ. Ἀθανασίου «Καρδιακός Λόγος», περιέχει δεκαέξι ὀμίλιες του πού ἔγιναν κατά καιρούς σέ συνέδρια καί σέ ἐκδηλώσεις, ὅπου εἶχε προσκληθεῖ, καί εἶχαν ὡς θέμα τόν μοναχισμό καί τήν ἱερωσύνη. Ὁ λόγος του εἶναι Πατερικός, ἐμπειρικός καί διακριτικός, πού μπορεῖ νά φωτίσει τόν σύγχρονο ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος βιώνει ἄγχος, ἀνασφάλεια, σύγχυση, ἀποπροσανατολισμό ἀπό τόν πραγματικό καί οὐσιαστικό σκοπό του, πού εἶναι ὁ προσωπικός ἀγιασμός του, ἡ σωτηρία, ἡ θέωση.

Εἶχα κι ἄλλα νά σοῦ πῶ ...

«ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ» τοῦ ΗΛΙΑ ΔΙΑΜΗ

μέ ἕναν ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΑΓΑΠΗΣ γιά ΝΕΟΥΣ καί ΓΟΝΕΙΣ

Έκδόσεις: **Ἀρχονταρίκι**

Ἀνέκδοτες «συζητήσεις» τοῦ μακαριστοῦ, ταλαντούχου καί χαρισματικοῦ Μητροπολίτου Σισανίου καί Σιατίστης Παύλου γιά νέους καί γονεῖς.

Ὅπως καί στό πρῶτο βιβλίό μέ τίτλο «ΑΚΟΥΣΕ ΚΑΛΟ ΜΟΥ ΠΑΙΔΙ», κάθε σελίδα κι αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, μέ ἀπαράμιλλο τρόπο, μιλάει στήν καρδιά τοῦ ἀναγνώστη καί μάλιστα τοῦ νέου! Συζητᾷ γιά τή μοναξιά, τά πάθη, τή σχέση γονέων παιδιῶν, τήν ἀγιότητα καί τήν ἀγάπη μέ λόγια γλυκά, τόσο γλυκά πού μόνο ἕνας ἀληθινός πατέρας μπορεῖ νά προφέρει! Μέ ἐξαιρετικά ἀπλό τρόπο παρουσιάζει τίς βαυτερες πτυχές τῆς πίστες μας καί τῆς ὀρθόδοξης πνευματικότητας.

ΑΓΙΟΣ ΛΟΥΚΑΣ ΣΥΜΦΕΡΟΥΠΟΛΕΩΣ ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΠΟΝΟ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ

Μετάφραση: **Ἀρχιμ. Ἐφραίμ Τριανταφυλλόπουλος**

Έκδόσεις: **Ἐν πλῶ**

«Ταξιδεύοντας μέσα στόν πόνο», εἶναι ὁ τίτλος τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ Ἁγίου Λουκά Ἀρχιεπισκόπου Συμφερουπόλεως, ὁ ὁποῖος σέ πολύ λίγο διάστημα ἔγινε πολύ γνωστός στόν εὐσεβῆ λαό μας, ἀγάπηθηκε πολύ καί τιμᾶται πλέον εὐρύτατα, ἐνώ διαρκῶς μνημονεύονται καί νέα θαύματα τοῦ Ἁγίου στή ζωή ὅσων τόν ἐπικαλοῦνται. Ὁ Ἅγιος καταγράφει τήν πορεία του, ἡ ὁποία εἶναι πορεία μέσα ἀπό ἕνα κοπάδι λύκων πού προσπαθοῦν νά τόν κατασπαράξουν, ἀλλά κάθε φορά ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ «διασκεδάζει βουλάς ἐθνῶν». Ἔτσι ἡ πορεία του ἦταν πραγματικά μιά πορεία μέσα στόν πόνο καί τήν ἴδια στιγμή μιά συγκλονιστική ἐμπειρία τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Διά τοῦτο αὐτός ὁ πόνος καί οἱ δοκιμασίες δέν ἔκαμψαν τό φρόνημα τοῦ Ἁγίου, ἀλλά τόν χαλύβδωσαν καί καλλιέργησαν μέσα στήν ψυχή του μιά ρωμαλέα πίστη, μιά ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.

